ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Öznur AKSOY

2000-2005 YILLARI ARASINDA TÜRK BASININDA DİNLER ARASI DİYALOG TARTIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Kemal POLAT

ERZURUM-2007

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalının Dinler Tarihi Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Kemal POLAT
Danışman / Jüri Üyesi

Doç. Dr. M. Zeki İŞCAN
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Bozkurt KOÇ
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 20/07/2007

Prof. Dr. Vahdettin BAŞCI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2000-2005 YILLARI ARASINDA TÜRK BASININDA DİNLER ARASI DİYALOG TARTIŞMALARI

Öznur AKSOY
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kemal POLAT
2007-SAYFA: 99
Jüri: Yrd. Doç. Dr. Kemal POLAT
Doç. Dr. M. Zeki İŞCAN
Yrd. Doç. Dr. Bozkurt KOÇ

Bu çalışmada 2000–2005 yılları arasında Türk basınında dinler arası diyalog üzerine yazılmış yazı ve haberler ele alınmıştır. Diyalog ve Küreselleşme gibi söylemlerin popüler olduğu bu dönemde Türk basını da konuya geniş bir şekilde yer vermiştir. Bu çalışma, dinler arası diyalog ve dinler arası işbirliği söylemlerinin yükselme trendini yakaladığı bir süreçte, konuya olan yaklaşımları değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Çalışma özellikle ulusal gazeteler, internet siteleri ve akademik dergiler üzerinde yoğunlaşmıştır. Dinler arası diyalog konusu, diyalog konusuna olumlu yaklaşımlar, diyalog konusuna olumsuz yaklaşımlar ve dinler arası diyalog konusuna temkinli yaklaşımlar şeklinde üç ana başlık altında ele alınmıştır.

Yapılan çalışmada dinler arası diyalogun İslâm'a zarar vermek amacıyla ortaya atılan bir görüş olduğunu iddia edenler yanında, dinler arası diyalogun bizzat Kur'an'ın emri olduğunu söyleyenlerin varlığı da dikkati çekmektedir. Elde edilen veriler ışığında dinler arası diyalogun tehlikeli ve yanlış kabul edilen yönlerine işaret edilmiş, Müslümanların bu süreçten faydalanabilmesi için temkinli bir şekilde hareket etmeleri ve bu süreci kurumlar vasıtasıyla değerlendirmeleri gerektiği fikrine ulaşılmıştır.

ABSTRACT

MS THESIS

DIALOGUE DISCUSSIONS AMONG RELIGIONS IN TURKISH MEDIA BETWEEN THE YEARS 2000-2005

Öznur AKSOY

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Kemal POLAT
2007-PAGE: 99

Jury: Asst.Prof. Dr. Kemal POLAT
Assoc.Prof.Dr.M.Zeki İŞCAN
Asst.Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

In this study, news and written materials regarding the dialogue among religions have been discussed between the years 2000-2005. Turkish media widely discussed this subject when popular rhetorics such as Dialogue and Globalization are in the limelight. The aim of this study is to evaluate the approaches to the subject when dialogue and cooperation among religions tend to increase.

This study mainly focused on national newspapers, internet web pages and academic journals. Subject of dialogue among religions has been classified under three headings as positive approaches to the subject of dialogue, negative approaches to the subject of dialogue and deliberate approaches to the subject of dialogue.

Within the study, there are some who claims that dialogue among religions gives harm to Islam and on the other side, some argue that dialogue among religions are one of the orders of the Qur'an. In the light of the information, it is inevitable to avoid from dialogues among religions although dangerous and wrong aspects, however, The Moslems should prudently involve in this process so as to benefit from it.

KISALTMALAR

a.g.e.	**: Adı geçen eser**
a.g.m.	**: Adı geçen makale**
a.g.k.y.	**: Adı geçen köşe yazısı**
bk.	**: Bakınız**
C.	**: Cilt**
s.	**: sayfa**

ÖNSÖZ

Küreselleşen dünyamızda farklı din mensupları ve kültürler arasındaki yakınlaşmanın, bugünkü anlamda diyalogu gerekli kıldığı; özellikle insanlığı tehdit eden savaş, terör, açlık, sosyo-politik tehlikelerin bu hususta etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeplerden dolayı dinler arası diyalog çağın popüler konularından birisi halini almış ve üzerine olumlu olumsuz pek çok şey söylenmiş, yazılıp çizilmiştir. Tüm bu ve benzeri problemlere çare olması umulan diyalog, maalesef istismar edilmekten de kurtulamamıştır.

Dinler arası diyalog konusunun alanı, dinî, ahlâkî ve sosyo-politik bir alandır ve tabiatı gereği olumlu kanaatler, iyi dilekler ihtiva eder. Ancak uygulamada bu kadar başarılı olunduğunu söylemek zordur. Zira bu hususun siyasi boyutu da mevcuttur.

Dinler arası diyalog meselesi, yeni bir konu değildir. Herkesin kabul ettiği bir gerçektir ki, İslâm'ın diyalog çağrısı, bu dinin ortaya çıkışıyla başlamış, İslâm'la Ehl-i kitap arasında tabii bir diyalog gerçekleşmiştir. Hıristiyanların diyalog çağrısına cevapları ise 1960'ları bulmuştur. Dolayısıyla bugünkü anlamda dinler arası diyalog konusu, farklı zaman ve toplumlarda gündeme gelmiş, fakat son yıllarda gördüğü rağbeti hiçbir zaman görmemiş, günümüzde ise dinler arası diyalog, yapılan kongre ve platformlar ile dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır.

Bu araştırmamızda özellikle 2000–2005 yılları arasında yazılı basında yer alan konuyla ilgili tartışma ve yorumları bir arada değerlendirmeye çalıştık. Konunun 2000–2005 yılları ile sınırlandırılmasının sebebi, bu yıllarda diyalogun çok yoğun bir şekilde gündeme getirilmesi, diyalog maksadıyla dinî liderlerin sık sık bir araya gelmesi ve dinler arası diyalogun dünya barışına katkı sağlayacağı görüşünün ağırlık kazanmasıdır.

Konunun özellikle Türk basınında incelenmesinin sebebi ise, basının toplum üzerindeki öneminden kaynaklanmaktadır. Günümüzde basın, teknik atılımlar ve gelişmelerle, gerek kamuoyunun oluşturulmasında, gerekse halkla ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Günlük hayatımızda bizim için büyük bir yere sahip olan gazetelerin artık internetten yayın yapması da büyük bir kolaylık olmuş ve gazetelerin etki alanı genişlemiştir. Bilindiği üzere basının başta haber vermek ve bilgilendirmek temel işlevleri olmak üzere toplumların yönetiminde ve

yönlendirilmesindeki görevi kendisine kamuoyu organı olması niteliğini kazandırmaktadır. 20'inci yüzyılın başından beri insanların olaylar hakkında edindiği tasarılara göre hareket ettiği ve insan beynindeki bu tasarıların doğmasına belirli bir ölçüde de günlük gazetelerin yardım ettiği görülmektedir. Yazılı basın özellikle batılı çağdaş demokratik toplumlarda kamuoyunu bilgilendiren, yön veren, kendi ülkesinde olduğu kadar diğer ülkelerdeki siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel durumlar açısından halkı aydınlatan, ona ülkesindeki bu konulara ilişkin sorunlarla karşılaştırma olanağı veren bir kitle haberleşme aracı olması yönüyle önem taşımaktadır.

Yaptığımız bu çalışmada konuyu üç ana başlık altında ele aldık. Birinci bölümde 2000-2005 yıllarında Türk basınında dinler arası diyalog konusunda yer alan olumlu yaklaşımlar, ikinci bölümde 2000-2005 yıllarında Türk basınında dinler arası diyalog konusunda yer alan olumsuz yaklaşımlar, üçüncü bölümde ise dinler arası diyalog konusuna temkinli yaklaşılmasını savunanların görüşleri ele alınmıştır.

Çalışmamız esnasında belli gazetelerin dinler arası diyalog konusuna geniş yer verdiğini, dinler arası diyalog faaliyetlerinin lehinde veya aleyhinde konuyu ele aldıklarını müşahede ettik. Bu durum doğal olarak bizim çalışmamızda belirli gazeteleri kaynak göstermemize sebep olmuştur. Konuyu ele alırken herhangi bir değerlendirme ve hükme varmadan, mümkün olduğu kadar objektif incelemeye gayret ettik.

Çalışmam boyunca yardım ve desteğini esirgemeyen, çok önemli katkılarını gördüğüm danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Kemal POLAT Bey'e, sabır ve fedakârlıkla bana destek olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum- 2007 **Öznur AKSOY**

GİRİŞ

A. DİNLER ARASI DİYALOG KAVRAMI

Dinler arası diyalog hususu ele alınırken irdelenmesi gereken ilk kavram "diyalog"dur. Diyalog kelimesi konuyla bütünleşmesi sebebiyle tek kullanılması durumunda dahi dinler arası diyalogu çağrıştırmaktadır.

Diyalog kelimesi karşılıklı konuşma, anlaşma, uyum sağlama veya bu yolda çalışma gibi anlamlara gelir. Yunanca dialogos kelimesi, Fransızca'da dialogue, Türkçe'de ise diyalog olarak kullanılır. Karşılıklı konuşmanın yanı sıra kişiler yada, ideolojik, siyasi taraftarlarla karşıtları arasında, ayrılık konuları üzerinde bir anlaşmaya, geçici veya kalıcı bir uzlaşmaya varmak için görüşüp konuşmaya, ilişkiler geliştirmeye de diyalog denmektedir.[1]

Genel olarak diyalog, iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşması, farklı ırk ve kültürlerden farklı inanç ve kanaatlerden, farklı siyasi anlayışlardan insanların bir araya gelerek medeni ölçüler içerisinde birbirleriyle konuşması yoludur. Dini alanda ise diyalog hem aynı dinden kaynaklanan grupların kendi aralarında hem de farklı dinlere mensup insanların inanç ve düşüncelerini birbirine zorla kabul ettirme yoluna gitmeden, birbirlerine sıcak ve hoşgörü ile bakabilmesi, ortak meseleler etrafında konuşabilmesi tartışabilmesi ve işbirliği yapabilmesidir.[2] Ayrıca diyalog, belirli ortak ilkeler, ana başlıklar üzerinde uzlaşma arayışı; birbirlerine hoşgörüyle bakarak, ortak meseleler etrafında konuşup tartışma ve işbirliği yapma çabasıdır.

20.y.y.'dan önceki devrelerde de adına bugünkü anlamda diyalog denmese de diğer dinlerle, özel olarak Müslümanlıkla yumuşak ilişkileri hedefleyen teşebbüsler az da olsa olmuştur. Elbetteki bu dönemlerde yaşanan Haçlı Seferleri asla zihinlerden silinmeyecektir. Amaç bellidir, o da Hıristiyanlığı yaymaktır. Bugün de diyalog çalışmalının bu yolun en uygun şeklini teşkil ettiği ifade edilmektedir.[3]

---

[1] " Dinler Arası Diyalog Kavramı II", İktibas Dergisi, C. 20. , sayı: 280, Nisan 2002, s. 9.

[2] Abdurrahman Küçük, "Dinler Arası Diyaloga Niçin İhtiyaç Vardır?", Dinî Araştırmalar Dergisi, C. 1, sayı: 1, Mayıs 1998, s. 31; Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2002, s. 426.

[3] Yümni Sezen, Dinler Arası Diyalog İhaneti: Dinî-Psikolojik -Sosyolojik Tahlil, Kelâm Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006, s. 36-37.

Hıristiyan dünyanın diyalog çabalarından bahsederken mutlaka ele alınması gereken konulardan birisi de II. Vatikan Konsili'dir.

Konsil, Kilise tarafından çeşitli sebeplerle toplanmış olan ve kiliselerin çoğunluğunca ekümenik kabul edilen 21 konsilden en sonuncusudur. Konsilin toplanmasının temel amacı Kilise'yi günümüz dünyasına taşımak, özellikle misyonunu gerçekleştirmek için yeni metotlar geliştirmektir. Ve bu konsilin en önemli sonuçlarından biri Kilise'nin misyonunu gerçekleştirmek için dünyayla diyaloga girme isteğidir.

Konsilde konu edilen diyalog üç alana ayrılmaktadır. Birincisi, Katolik Kilisesi'nin kendi mensupları arasında canlandırmayı amaçladığı diyalog, ikincisi, Katolik olmayan Hıristiyanlarla gerçekleştirmek istediği ekümenik diyalog, üçüncüsü ise Katolik Kilisesi'nin Hıristiyan olmayan dinlerle gerçekleştirmeyi arzu ettiği dinler arası diyalogdur.[4]

İfade edildiği gibi II. Vatikan Konsilinde ele alınan diyalog, öncelikle Hıristiyanların bölünmüşlüğü problemini çözmek amacıyla kiliseler arası diyalog şeklinde başlamaktadır. Ancak 1964 yılında "Hıristiyan Olmayanlar Sekreteryası" kurularak diğer din mensuplarıyla da diyaloga geçmenin zarureti ortaya çıkmaktadır. Aslında bu diyalogun asıl amacının ise doğrudan misyonerlik olduğu belirtilmektedir.[5]

1974 yılında Roma'da yapılan bir toplantı bu noktada ayrı bir önem arz etmektedir. Dünyanın birçok yerinden gelen Kilise temsilcilerinin iştirakiyle yapılan Dünya Piskoposlar Toplantısı'nda dinler arası diyalogun Kilise misyonundaki yeri enine boyuna tartışılmakta ve bu toplantıda dinler arası diyalog, Hıristiyan misyonunun ayrılmaz bir bölümünü oluşturan "Evangelizasyon"un tabii bir parçası olarak tarif edilmektedir.

Katolik Kilisesi, diğer dinler hakkındaki görüşünü ve bu dinlerin mensuplarıyla diyaloga girme isteğini Konsil'in "Nostra Aetate" isimli deklarasyonunda ifade etmektedir. Bu deklarasyon, Kilise'nin, diğer dinlerle ilişkisi konusunda müstakil olarak hazırlanmış bir belge olması dolayısıyla son derece önemlidir.[6]

---

[4] **Ali İsra Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, Töre Basın Yayın, Ankara, 1997, s. 85- 86, 122, 164-165.**

[5] **Ali Rafet Özkan, "Diyalog Eşit Şartlarda Yetkin Eller Tarafından Yapılmalı", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 40.**

[6] **Ebubekir Sifil, "Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlik Faaliyetleri", İnkişaf Dergisi, sayı: 4, s. 5.**

İkinci Vatikan konsiliyle Hıristiyan cephede diyalog girişimlerinde bulunulmuştur. Daha önce "kilise dışında kurtuluş yoktur" denilirken bu doktrin, "Nostra Aetata" deklarasyonuyla II. Vatikan konsilinden sonra değiştirilmiştir.[7]

Yümni Sezen konuya daha temkinli yaklaşanlardandır. O'na göre bir iletişim türü olarak diyalog, birbirini anlamakta, barışı sağlamakta, adil paylaşım, işbirliği ve karşılıklı güvende, bir metot ve ilk adım olabilir. Ancak maalesef dinler arası diyalog derken hemen tebliğ ve davete yani misyonerliğe geçilmekte, dolayısıyla karşılıklı güven ortamı oluşturulamamaktadır.[8]

Diyalog süresince dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde sıkça durulmakta, muhtemel tehlikelere karşı birtakım yöntemler önerilmektedir.[9] Tüm bunlara rağmen diyalog konusunda ortaya çıkan endişeler giderilememektedir. Katolik Hıristiyan dünyasının yetkilileri her fırsatta dinler arası diyalogun, misyonerliğin yeni ve çağdaş bir versiyonu olduğunu ilan edip dururken ve bunu karşı kültürden toplumları yakından tanımak için bir fırsat olarak nitelerken, birilerinin hala zaman, şartlar ve içerik itibariyle, başkaları tarafından belirlenen bir diyalogda ısrarcı olmasını anlamak ta mümkün değildir.[10]

Dinler arası diyalog sürecinde kullanılan tek kavram elbetteki "dinler arası diyalog" kavramı değildir. Yaygın olarak kullanılan diğer kavramlar ise şunlardır:

B. DİNLER ARASI DİYALOG TARTIŞMALARINDA KULLANILAN DİĞER BAZI KAVRAMLAR

B.1. Misyon

Misyon, Hıristiyanlık dinindeki kullanımıyla kavram halini almış bir kelimedir. Latince missio teriminden gelmekte olan "misyon", sözlük anlamı itibarıyla görev, yetki, bundan türetilmiş olan misyoner terimi ise "görevli olan kişi" anlamlarına gelmektedir.[11]

---

[7] Öktem, 2000 İnanç ve Hoşgörü Çağında Dinler Toplantısı, "Tarsus Deklarasyonu", Tarsus: Mayıs 2000, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 146.

[8] Sezen, a.g.e., s. 15.

[9] Geniş bilgi için bkz. Mustafa Köylü, Dinler Arası Diyalog, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001, s. 17; Nurullah Abalı, Müslüman Hıristiyan Diyalogu, Nesil Yayınları, İstanbul, 2001, s. 132; Ali Rafet Özkan, "Diyalog Eşit Şartlarda Yetkin Eller Tarafından Yapılmalı", Türk Yurdu Dergisi, C. 25 sayı: 209, Ocak 2005, s. 40- 41.

[10] Mustafa Erdem, "Hayal ve Gerçek Arasında AB, Hıristiyanlar ve Diyalog", Dinî Araştırmalar, C. 7, sayı: 19, Mayıs-Ağustos 2004, s. 12.

[11] Şinasi Gündüz, "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", Diyanet İlmi Dergi, C. 38. Nisan Mayıs Haziran 2002, sayı: 2, s. 38.

İngilizce'de ve Fransızca'da misyon (mission) ve misyoner (missionaire-missionary) şeklinde kullanılmıştır. Misyon kelimesi, sözlükte, görev, yetki, vekalet; bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vazife anlamına gelir. Dolayısıyla misyoner yetkili, görevli kimse; Hıristiyanlığı yaymayı vazife edinmiş, kendisini bir fikrin yayılmasına adamış kimse demektir.[12]

Misyonla ilgilenen bilim dalı misyoloji (missiology) dir. Misyoloji, en genel anlamıyla, "Hıristiyan kilisesinin misyonu ile ilgili düzenli çalışma" şeklinde tarif edilir. Daha geniş ifade edecek olursak misyoloji, Hıristiyan evrensel misyonunun tarih, teori ve uygulamasını felsefî, empirik ve teolojik bakış açısından yansıtan, antropolojik, kültürler arası iletişim, tarih, metodoloji ve teoloji gibi disiplinleri birleştiren akademik bir disiplindir.[13]

Katoliklere göre, Kilise tarafından gönderilen misyonerlerin özel işlerine, henüz Hıristiyan olmayan insanlar ve gruplar arasında İncil'i vaaz etme ve kiliseler kurmak için tüm dünyaya dağılma işine "misyonerlik" adı verilmektedir. En yaygın anlamına göre İncil'i Hıristiyan olmamış halklara yayma görevi ve bu maksatla söylenen sözler ve yapılan işler, kısaca din propagandası olarak tanımlanan misyonerlik, günümüzde kazandığı anlamıyla "bir kimsenin öteki insanlara kendi dini görüşlerini anlatarak onları etkilemek, kendi dininin bir mensubu yapmak için gösterdiği az çok organizeli çabalardır."[14]

Hemen hemen her din sahip olduğu inanç sistemini yayma gayreti içindedir. Ancak misyonerlik, Hıristiyanlıkta bir inanç esası, bir zorunluluktur.

Vesikalarda misyon-diyalog ilişkisi Hıristiyan ferde de sorumluluklar yükler; Hıristiyan olmak, "Aslında Tanrının kutsal yolcusu olan halkına mensup olmak yoluyla İsa Mesih'in misyonuna iştirak etmek" demektir.[15]

Hıristiyan misyonerleri, hareket noktası olarak, Hz. İsa'nın şu sözünü almaktadırlar: "İmdi siz gidip bütün milletleri şakirt edinin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ismi ile vaftiz eyleyin, size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin".[16] Bunun üzerine havariler, dünyanın dört bir yanına dağılarak, Hz. İsa'nın öğrettiklerini

---

[12] Tümer- Küçük, a.g.e., s. 411.
[13] Süleyman Turan, Misyonerliğin Kurucusu Pavlus, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 19-30.
[14] Turan, a.g.e., s. 19-30.
[15] Mustafa Alıcı, Müslüman-Hıristiyan Diyaloğu, İz Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 179.
[16] Matta XXVIII: 19-20.

yaymaya başlamışlardır. Bugünkü Hıristiyan misyonerleri de Havarileri ilk misyonerler olarak kabul etmekte ve onların yolundan gittiklerini ileri sürmektedirler.[17]

Hıristiyan web sitelerinden birinde yukarda geçen Matta metniyle ilgili olarak şu ifadeler yer alır: "İşte biz İsa Mesih'e iman edenlerin görevi de bu ayetten hareketle başlamıştır. Bize verilen görev yani misyon gereği her iman eden Hıristiyan yukarıda belirtilen ayetlerden sorumludur. Dolayısıyla da bir misyonerdir."[18]

Kilise, yapısı gereği misyonerdir ve bu, Kilise'den asla ayrı düşünülemeyecek bir özelliktir. Zira Kilise kendisini İsa Mesih'in biricik temsilcisi olarak görmekte, onun getirdiği mesajı, onun bıraktığı yerden bütün insanlığa ulaştırma sorumluluğunun muhatabı olarak telakki etmektedir. Eğer Kilise dışında kurtuluş yoksa- ki Kilise'ye göre yoktur- misyonerlik faaliyetleri de insanlığı kurtuluşa çağırmanın biricik vasıtası olarak elbette devam edecektir.[19]

Hıristiyanlığın misyon anlayışının oluşumunda/gelişiminde hiç şüphesiz Pavlus'un önemli bir yeri vardır. Her ne kadar Hıristiyanlar, misyonun diğer insanlara iletilmesi konusunda referanslarını Yeni Ahit'te yer alan İncil metinlerinde geçen İsa'nın bazı sözlerine dayandırsalar da Hıristiyanlık tarihinde ilk sistematik misyon faaliyetinin Pavlus'la başladığı görülür.[20]

Pavlus, bir ifadesinde şöyle der: "Bana her şey serbest; ancak ben hiçbir şeyin kölesi olmam". Yine o, bir başka yerde ise "... kurtulsunlar diye birçok kimsenin yararını gözeterek herkesi her yönden hoşnut etmeye çalışıyorum"[21] demektedir. Açıkça anlaşılacağı gibi Pavlus'un bu misyon anlayışı, muhatap aldığı insanları ne yapıp edip kazanmayı ya da Hıristiyanlaştırmayı amaçlayan ve bu uğurda gerekiyorsa her yola başvurmayı caiz gören bir anlayıştır. Günümüz misyonerlerinin, gittikleri yörelerde başvurdukları yöntemler dikkate alındığında, Pavlus'un bu metodolojisinin misyonerlikte temel alındığı anlaşılmaktadır.[22]

Kilise, tarih içinde varoluş sebebi olan ve Mesih tarafından tevdi edilen misyonu muhtelif metotlarla icra etmiştir. Kilisenin, misyonunu ifa ederken Hıristiyanlık dışındaki dinlerin mensuplarına, inançsızlara ve özellikle İslam'a karşı tutumu

---

[17] Tümer-Küçük, a.g.e., s. 417.
[18] Misyonerlik mi bölücülük mü?, Kutsalkitap.org
[19] Sifil, a.g.e., s. 6.
[20] Gündüz, a.g.e., s. 38.
[21] 1. Korintoslulara 6/12; 1. Korintoslulara 10/23.
[22] Gündüz, a.g.e., s. 40.

olumsuzdur. II. Vatikan Konsili, Kilisenin misyon anlayışı açısından da önem taşımaktadır. Zaten Kiliseyi II. Vatikan Konsili'ni toplamaya sevk eden en önemli sebeplerden birisi de, Kilisenin, misyonunu istediği gibi yerine getirememesi, kendi iç problemleri ve Hıristiyanların bölünmüşlüğünün büyük etkisidir. Bununla birlikte en önemli faktör, dünyada meydana gelen değişmeler sonucunda klasik misyoner faaliyetlerinin modern dünyaya uygun olmaması sebebiyle tepki görmesidir. Konsilde misyoner faaliyetleriyle ilgili olarak "Ad Gentes" isimli deklarasyon yer almıştır. II. Vatikan Konsili'nden hemen önceki yıllarda yapılan faaliyetler daha ziyade Hıristiyanlığın mesajını çeşitli zümrelere dil ve kültür vasıtasıyla sokmak şeklindedir.[23] Konsil sonrası ise farklı faaliyetler görülmektedir. Örneğin modern dünyada misyonerliğin geleneksel tarzda yürütülmesinin zorluğunu fark eden Katolik Kilisesi, "dinler arası diyalog" kavramını gündeme getirmiştir.[24]

II.Vatikan Konsiliyle İlgili bazı eleştiriler de yapılmaktadır. Örneğin dokümanda Müslümanlara ayrılan iki paragraflık bölümde İslâm dininin umdeleri ve prensipleri ile bir din olup olmadığına inanıp inanmadıkları tamamen karanlıkta bırakılırken, sadece Müslümanların bazı inanç ve ibadetleriyle ilgili bir takım genel ifadelere yer verilmektedir. Buna rağmen Yahudiliğe ayrılan sekiz sayfalık bölümde her iki dinin kaynağının ilahi olduğuna açıkça işaret edilmekte, Hıristiyanlığın inanç ve ibadet gibi unsurlarından bazılarını Yahudilikten aldığı kaydedilmektedir. Dikkati çeken diğer bir husus da, özellikle Müslümanlar tarafından Hıristiyan-İslam dini işbirliğinden bahsedilirken, bu dokümanlarda diyalog kelimesine sadece Yahudilere ait bölümde yer verilip İslâm'a ait kısımda böyle bir kelimenin telaffuz bile edilmemiş olmasıdır.[25]

Buna rağmen II. Vatikan Konsili, Katolik Kilise'nin klasik misyon anlayışını terk ederek diğer din mensuplarıyla, hatta Katoliklerin dışındaki Hıristiyanlarla diyalog talebini ve bunun teolojik temellerini açıkladığı bir konsil olması yönüyle önemlidir.

II. Vatikan Konsili dokümanlarında misyon ve diyalogun birbirinin yerine kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bütün insanların kurtuluşa ulaşması yönündeki her türlü Kilise faaliyeti olarak çok geniş anlamda kullanılan "misyon", Mesih'in ve İncil'in mesajının bütün insanlara ulaştırılması, öğretilmesi ve kendi hür iradesine dayanarak

---

[23] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 125-127
[24] Baki Adam, "Modern Dünyada Misyonerliğin Yeni Yüzü: Dinler Arası Diyalog", www.divinity.ankara.edu.tr
[25] Abdulbaki Keskin, "Diyalog Meselesi", Türkiye Günlüğü Dergisi, sayı: 25, Kış 1993, s. 100.

vaftiz vasıtasıyla Hıristiyanlığa döndürülmesi anlamındaki "Evangelizasyon" ve Hıristiyan inancının Hıristiyan olmayan kültürlere uygun metotlarla sokulması, nüfuz ettirilmesi veya özümsettirilmesi anlamına gelen "İnkültürasyon" iç içe girmiş durumdadır.[26]

II. Vatikan Konsilinde bir taraftan diyalog gündeme getirilirken diğer taraftan ise Kilisenin görevinin yeryüzünde herkesin Hıristiyanlığı kabul edinceye kadar süreceği belirtilmektedir.[27]

II. Vatikan Konsili ve sonrasında geliştirilen Katolik öğretilere baktığımızda dinler arası diyalog; dini anlatma ve Hıristiyanlaştırma şeklindeki misyon teolojisi içinde değerlendirilmektedir. Diyalog, Hıristiyanlaştırma misyonunun bir parçası veya bir metodudur. Diyalog ve misyon bağlamında Katolik kilisesi, diyalogu dinin anlatımından önceye almakta ve onu misyon için bir hazırlık safhası olarak görmektedir.[28]

Papa II. Jean Paul, 21 Nisan 1999 tarihli konuşmasında, geçen seneler içinde Katolik dinler arası diyalog anlayışının davet ile çeliştiği şeklinde itirazların geldiğini ancak bunun yanlış olduğunu, çünkü diyalogun kilisenin Hıristiyanlaştırıcı misyonu için temel bir parça olarak işlev gördüğünü belirtmektedir.[29]

Misyon ve Misyonerlik konusu ele alınırken Misyoner Kenya Devlet Başkanı Jorno Kenyetta'ya atfedilen "Misyonerler ülkemize gelmeden önce bizim topraklarımız, onların İncil'leri vardı; gözlerimizi yumduk ve onları dinledik. Şimdi bizim İncil'imiz, onların toprakları var!" sözü yabana atılamaz.[30] Misyonerlik siyasi gayeler için insafsızca kullanılan bir yöntem olmaktadır. Çoğu zaman siyasi iradelerce yönlendirilerek inananların duyguları istismar edilip siyasi ve ekonomik çıkarlar elde edilmektedir.

B.2. İnkültürasyon

İnkültürasyon, dinler arası diyalog konusunda sıklıkla kullanılan kavramlardan biridir. Dinler arası diyalogun bu kadar popüler olmadığı dönemlerde de inkültürasyon kavramı, Kilise için çok önemli bir yere sahiptir.

---

[26] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog., s. 128-142.
[27] Abdurrahman Küçük, "Dinler Arası Diyaloğun "Diğer Yüzü" Üzerine", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 7.
[28] Alıcı, a.g.e, s. 173-177.
[29] Alıcı, a.g.e, s.159.
[30] Ali Bulaç, "Misyonerlik", Zaman Gazetesi, 26.01.2005.

İnkültürasyon kavramı, teoloji sözlüklerinde Hıristiyan mesajının ve hayat tarzının, dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan cemaatlerin sahip olduğu çeşitli kültürlere uygun hale getirilerek sokulması ve canlandırılması olarak tarif edilmektedir.[31]

İnkültürasyon terimi yeni bir terim olmasına rağmen, başlangıçtan beri Kilise'nin İncil'i yayma amaçlı misyoner faaliyetlerinin temel unsurlarından biridir. Bu terim, "hakiki kültürel değerlerin Hıristiyanlığa adapte edilmesi suretiyle ve Hıristiyanlığın çeşitli kültürlere enjekte edilmesi yoluyla samimi bir biçimde transformasyonunu" ifade etmektedir. Kilisenin aralarında kök saldığı halkların kültürleri içinde Hıristiyan tecrübesinin tezahür etmesine de işaret eden inkültürasyon, bir diyalog süreci içinde gerçekleşmektedir.[32]

Kilisenin, misyonerliğe ilişkin geleneksel Hıristiyan yaklaşımından hareketle, önemle üzerinde durduğu bir konu farklı dinsel ve kültürel yapıya sahip topluluklara Hıristiyan mesajı götürülürken, toplumların aşina oldukları dinsel ve kültürel yapıya uygun tarzda Hıristiyan mesajının yorumlanması, biçimlenmesi ve o toplumlara bu şekilde sunulmasıdır. Katolik misyoner çevrelerin "inkültürasyon", Protestanların ise "contextualization" kavramlarıyla ifade ettikleri bu metot, Hıristiyan inancı ve değerlerine karşı tarihten ve kendi kültürel değerlerinden kaynaklanan bir bakış açısıyla olumsuz tutumlara sahip olan toplumların, Hıristiyanlığa karşı bu olumsuz yaklaşımlarını gidermeyi ve onların kendi kavram ve değerleriyle Hıristiyanlığı tanımalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle İslâm ülkeleri ve ülkemize yönelik misyonerlik faaliyetlerinde yoğun şekilde kullanılan bu metodolojinin kaynağı, yine Hıristiyanlığın kutsal kitabıdır.[33]

Katolik misyonerler, diyalog ve diğer metotlar vasıtasıyla, Hıristiyan öğretilerinin yayılacağı ülkenin kültür yapısı üzerinde önce bir inceleme yapmaktadırlar. Bu incelemedeki amaç, o kültürdeki unsurlarla Hıristiyanlık arasında benzerlik kurabilmektir. Benzerlik kurulduktan sonra, Hıristiyanlığın o kültürle nasıl uzlaştırılacağının tespiti yapılmaktadır.[34]

---

[31] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 157.
[32] Ali İsra Güngör, "II. Vatikan Konsili'nden Sonra Hıristiyan –Müslüman İlişkileri", İslam'ın Bugünkü Meseleleri, Türk Yurdu Yayınları, No: 38, Ankara, Ağustos 1997, s. 379.
[33] Mustafa Tombuloğlu, "Misyonerlik Üzerine", Yörtürk Kültür ve Sanat Dergisi, Mayıs-Haziran 2005, s. 2.
[34] Adam, a.g.e.

İnkültürasyonda, âdetlerin, kültürlerin ve kültür sahiplerinin antropolojileri ve hatta kendi dinlerine ait teolojileri de önem arz eder. Böylece tıpkı insan gibi kültürün de misyoloji içindeki önemi gittikçe artmaktadır. Her kültür İsa'nın mesajını kucaklayacak farklı konum ve güce sahiptir. İsa'nın mesajı her insanın kültürel arka planına uygun olarak anlatılmalıdır.[35]

Papa II. John Paul, Redemptoris Missio'da inkültürasyon ile ilgili şunları söylemektedir: "Kilise'nin Hıristiyan olmayan kültürlere girme süreci oldukça uzun bir yoldur. Bu, sadece dışarıdan bir adaptasyon meselesi değildir. Çünkü inkültürasyon, hakiki kültürel değerlerin Hıristiyanlıkla bütünleşmek suretiyle asli bir değişime uğraması ve Hıristiyanlığın çeşitli insan kültürlerine sokulması anlamına gelir." Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere günümüzde devam etmekte olan diyalog toplantılarının, inkültürasyon toplantıları sürecinden ve dolayısıyla kilise misyonuna hizmet anlayışından bağımsız olduğu düşünülememektedir.[36]

İnkültürasyonun Kilise'nin çağdaş misyonunda önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bundan daha dikkate değer olanı da diyalogun inkültürasyonla olan ilişkisidir. Papa II. John Paul 1986 yılında Hindistanlı Piskoposlara hitaben yaptığı konuşmada diyalog ve inkültürasyon arasında Kilise'nin misyon projesi açısından sıkı bir ilişki bulunduğunu ifade etmektedir.[37]

Dinler arası diyalog, Kilise'nin misyonunda önemli bir yeri olan inkültürasyonun da vazgeçilmez bir şartıdır. Zira inkültürasyon, Hıristiyanlık dışındaki dinî geleneklere mensup insanların bağlı olduğu kültüre, Hıristiyan mesajını ve hayat tarzını uygun biçimde sokmak ve onu özümsetmektir. Bu faaliyet, hedef olarak seçilen kültür unsurlarını ve bu kültüre bağlı yaşayan insanları ve onların inançlarını çok iyi tanımayı, saygı göstermeyi ve işbirliğini, kısacası diyalogu gerektirmektedir. İnkültürasyonda Kilise ile hedef olarak seçilen kültüre mensup insanlar arasında çok sıkı ve samimi bir diyalogun kurulması icap etmektedir. Çünkü İncil'in mesajıyla mutabık bulunan ve Kilise'nin ancak Hıristiyan mesaja uygun olması şartıyla doğru ve meşru kabul ettiği kültür unsurlarını keşfetmek gerekmektedir.[38]

---

[35] Alıcı, a.g.e., s. 178.
[36] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 158.
[37] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 159.
[38] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 162.

B.3. İbrahimî Din

Dinler arası diyalog sürecinde en çok kullanılan kavramlardan biri de "İbrahimî Din" dir. Bu kavram hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar tarafından kullanılmıştır.

Kavramı ilk kez kullanan Louis Massignon'dur. Amacı da, Müslümanları ve dinler arasındaki ilişkileri Hz. Muhammed'den koparma gibi görünmektedir. Hem dinler tarihi açısından hem de İslâm, Hıristiyan ve Yahudi ilâhiyatları açısından bakıldığında, "İbrahimî Dinler" tabirinin yanlış olduğu belirtilmektedir. Çünkü üç ilâhiyat da İbrahim'e değil ama, "İbrahimî Dinler" kavramına yabancıdır. Bu sebepten Hz. İbrahim'e birden çok dinin atfedilmesi bir hatadır. Zira O'na gelen din tektir ve bugünkü Hıristiyanlık ve Yahudilikle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Ayrıca din kelimesinin çoğul kullanımı da İslâm İlâhiyatı açısından hatalıdır. Bilindiği gibi Kur'an'da din kelimesi çoğul olarak kullanılmamıştır.[39]

Benzer şekilde Yahudilik ve Hıristiyanlığa İbrahimî dinler demek de mümkün değildir. Çünkü Yahudilerin ve Hıristiyanların kendilerini İbrahim Peygamber'e isnat etmelerini ilk başta Kur'an reddetmektedir.[40]

Konuyla ilgili Kur'an ayetlerinden bazıları şöyledir:

"Ey Ehli Kitap! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Oysa ki Tevrat da İncil de İbrahim'den sonra indirildi! Bunu da mı düşünemiyorsunuz?"[41]

"İbrahim ne bir Yahudi, ne de Hıristiyan idi! O, kendini Allah'a teslim etmiş bir Müslüman idi. O müşriklerden değildi!"[42]

"İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber [Muhammed] ve ona iman edenlerdir. Allah mü'minlerin velisidir."[43]

Görüldüğü üzere Kur'an "İbrahimî dinler" mefhumunu başından beri çok ciddi bir biçimde çürütmektedir. Bu ayetlerde aşırı diyalogcuların pek çok iddiaları cevaplanmaktadır. Yahudi ve Hıristiyanların İbrahim (a.s)'ı sahiplenmeleri bu ayetlere göre bir kuruntudan ibarettir. Şu halde "İbrahimî dinler" uydurması, İbrahim'in dostu olamamış iki muharref din mensuplarının Müslümanlar nazarında meşruiyet kazanmak için geliştirdikleri bir kavram kargaşasıdır. Diyalog tertipçisi misyonerler (ve de işbirlikçileri) nifaklarını "üç büyük din" ve "İbrahimî Dinler" kavramıyla

---

[39] Sezen, a.g.e., s.10.
[40] İktibas Dergisi, a.g.e, s. 9.
[41] Al-i İmran, 3/65.
[42] Al-i İmran, 3/67.
[43] Al-i İmran 3/68, Bakara 2/135.

sürdürmektedirler. "Üç büyük din" sözü, kolayca anlaşılacağı üzere, sahihliği zedelenmemiş Kur'an'ın dini İslâm'ı, diğer iki muharref dinle aynı kefeye koyma amacı taşımaktadır. Bu da İslâm'a yapılmış en büyük hakarettir. Katoliklik Pavlus'un öğretileri iken, Yahudilik de muharref bir Kitab-ı Mukaddes'e dayanan, İsrail oğullarının milli dinidir. Her iki dinin de teolojisi paganisttir. Üç büyük din yalanıyla Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi iki beşerî din, İslâm gibi İlâhî, tahrif olmaktan korunmuş dinin seviyesine çıkartılmak istenmektedir.[44]

Çoğu zaman dinler arası diyalog sürecinde ödün veren taraf Müslümanlardır. "İbrahimî Din" kavramının kullanımı da aynı sonucu doğurmakta ve Müslümanların diyalog konusuna bir kez daha temkinli yaklaşmasına sebep olmaktadır. Zira dinler arası diyalog eşit şartlar altında gerçekleştirilmeli ve karşılıklı fedakârlıklar yapılmalıdır. Aksi takdirde bir diyalogdan söz etmek mümkün olmayacaktır.

Elbette bu konuda daha farklı düşünenlerde mevcuttur. Örneğin bir dinler arası diyalog savunucusu olan Niyazi Öktem'e göre tek tanrılı dinler birbirinin devamıdır ve hepsi Hz. İbrahim inancına dayalıdır. Tek tanrılı din mensupları da bunu yaptıkları toplantılarda vurgulamışlardır.[45]

"İbrahimî Din" kavramı, Mayıs 2004'te İstanbul Çemberlitaş Fırat Kültür Merkezinde yapılan uluslararası bir sempozyumda 'Hz. İbrahim'in Aydınlığında Dinler ve Barış' şeklinde ad olarak kullanılmıştır. Kültürler Arası Diyalog Platformu tarafından düzenlenen bu sempozyumda konu başlıklarından biri de "Çatışma ve Diyalog Arasında İbrahimî Dinler" dir.[46]

Tüm bu belirtilen yanlışlıklara rağmen "İbrahimî Din" kavramı artık Müslümanlar tarafından da kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

B.4. İsimsiz (Adsız) Hıristiyanlar

İsimsiz Hıristiyanlar kavramı dinlerin kurtuluş teorileri bağlamında ortaya çıkmış bir kavramdır.

Hıristiyan kapsayıcılık içinde mütalaa edilen öteki din mensuplarına Alman ilahiyatçı Karl Rahner`in deyimiyle anonim veya isimsiz (anonymous christian) Hıristiyanlar denmektedir.

---

[44] İktibas Dergisi, a.g.e, s. 9.

[45] Niyazi Öktem, Diyalog Yazıları: Dinler Arası Diyalog ve Hoşgörü, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 96.

[46] Mükremin Albayrak, "Barış ve Diyalog, Kültür Haline Gelmeli", Zaman Gazetesi,16.05.2004.

Bediüzzaman da İslâm'ın kapsayıcılığı altına giren (tashih edilmiş veya revize edilmiş Hıristiyanlık anlayışı mensuplarına) Müslüman İsevîler adını vermektedir. Demek ki kapsayıcılık yaklaşımı isimsiz Hıristiyanları ve Müslüman İsevîleri doğurmaktadır. Yedinci Risale-i Nur Sempozyumundaki tebliğcilerden birisi olan Prof. Dr. Ian Markham (Hartford Seminary Dekanı, ABD) bu iki kavram hakkında şunları söylemektedir: "Risale-i Nur`u incelediğimizde, biz 'Ehl-i Kitap' kavramını buluruz ki, Karl Rahner`in literatüründe 'Adsız Hıristiyanlar' tabiri buna tekabül eder."[47]

Katolik teolog Karl Rahner, Müslümanların gerçek isimsiz Hıristiyanlar olduğunu söyler. Bazı Katolik ilahiyatçılar, Hıristiyanlığın evrensel fıtrat dini olduğu anlayışından hareketle, Hıristiyanlık dışı dinlere mensup olanları "İsimsiz Hıristiyanlar" olarak değerlendirme yoluna gitmekte ve bunlar için kurtuluş reçeteleri hazırlamaktadırlar. Bunların başında, meşhur Katolik ilahiyatçı Karl Rahner gelmektedir. Karl Rahner, ilk defa Aziz Justin'in (100-163) fikirlerinde görülen "İsimsiz Hıristiyanlar" anlayışını bir öğreti şeklinde geliştirmeye çalışır. O, diğer halkların kültürlerinde ve dinî sistemlerinde yer alan bazı unsurları Mesihî vahyin ürünleri olarak görmektedir. Onun "vaftiz edilmemiş Hıristiyanlar" olarak değerlendirdiği halklar bunları, İsa Mesih aracılığıyla kazanmışlardır. Fakat bu halklar, İsa Mesih'in farkında değildirler. Her ne kadar, tarihle ve İsa Mesih'in geleneğiyle irtibat halinde olmasalar da, yaşamlarında onun sırrını hissetmektedirler. Misyonerler, kendi kültürleri ve dinî sistemleri içinde o halklara İsa Mesih'i tanıtarak onların kurtuluşunu sağlamalıdırlar.[48]

Karl Rahner'in adsız Hıristiyan teorisinde Yahudiler, Müslümanlar, Hindular ve Budistler kendi dinlerinden ötürü değil, nihaî olarak Hıristiyan, "adsız Hıristiyan" olduklarından dolayı kurtulacaklardır. Elbette bu görüş Hıristiyanlığın üstünlük anlayışına dayanmaktadır. Diğer din mensuplarına karşı bir saygı beslenmemektedir. Diğer dinler gerçeğin kısmî parçalarını ortaya koymaktadır.[49]

Karl Rahner'in geliştirdiği "İsimsiz (anonim) Hıristiyanlık" kavramı, dinsel kapsayıcılık içinde değerlendirilir. O, böylece hem Hıristiyanlığın mutlak doğru bir din olduğuna inanmakta, hem de Tanrı'nın bütün insanların kurtuluşunu murat ettiğini düşünmektedir. Bu kavramın ortaya atılmasında, kurtuluşa sadece Hıristiyanların ulaşacağı inancı vardır. Kavram sonraları eleştirilere hedef olmuş ve diyaloga da aykırı

---

[47] Bu tebliğe internet üzerinden ulaşılabilir. Bkz. NursiStudies.com
[48] Adam, a.g.e.
[49] Köylü, a.g.e., s. 22- 23.

bulunmuştur. Çünkü eğer Hindular ve Budistler, Hıristiyanların kendilerini zaten Hıristiyanlık tarafında saydıklarını düşünürlerse, Hıristiyanların kendilerini gerçek anlamda dinlemediklerini düşüneceklerdir. Bu görüş özellikle Hans Küng tarafından dile getirilmiştir.[50]

İsimsiz Hıristiyanlar kavramı, belli bir dönem rağbet görse de, zamanımızda eski popülerliğini kaybetmiştir.

B.5. Müslüman İsevî (Müslüman Hıristiyan)

Dinler arası diyalog konusunda yanlış kullanılan kavramlardan biri de "Müslüman İsevî" kavramıdır. Çünkü burada İsevîlik bir ırka, bir kavme değil bir dine isim olmuştur. Müslüman Arap, Müslüman Türk olabilir ancak Müslüman İsevî olamaz. Zira bir kişi ya Müslüman ya Hıristiyan'dır.[51]

Bediüzzaman Said Nursî, Hıristiyanlık dininin bozulmamış yönleriyle İslâmiyet'i birleştirmeye çalışan hamiyetkâr ve fedakâr bir İsevî cemaatinden bahseder ve bunlara "Müslüman İsevîler" unvanını lâyık görür.[52] Bediüzzaman'ın kullandığı bu kavram sonraları özellikle Nur Cemaati Mensupları ve cemaate yakınlığıyla bilinen kişilerce kullanılmıştır.

On beş asırlık İslam tarihi boyunca Said Nursî'nin kitaplarında rastladığımız "Müslüman İsevîler" tarifine denk düşen topluluklar var mı" tarzındaki soruya Nur Cemaatine yakınlığıyla bilinen İhsan Atasoy şöyle cevap vermiştir: "Batı'da Müslüman İsevîleri gördüm. Adam Hıristiyan ama Tevhid inancı var, Hz. Muhammed'i de kabul ediyor. İlle de Müslümanlığa tâbi olması gerekmez…" Davut Aydüz'ün sözleri de bir başka örnektir: "Bazıları bir insan hem Hıristiyan hem de Müslüman olur mu, diyebilir. Fakat bir Hıristiyan, Müslüman olmak için gerekli olan şeyleri, yani kelime–i şahadeti söylüyor, aynı zamanda da Hıristiyan'ım diyorsa, ona, "böyle bir şey olmaz, ya kiliseye gitmeyi terk et, ya da bizim inandığımız şeylere inanma mı" diyeceğiz?"[53]

Yeni Mesaj gazetesi yazarlarından M. Emin Koç 21.12.2005 tarihinde "Hıristiyan Nur Talebeleri" başlıklı bir yazı kaleme almış ve bazı papaz veya rahiplerin gizli Müslüman olduğu iddiasını eleştirmiştir. Yine aynı yazıda Fethullah Gülen'in

---

50 Cafer Sadık Yaran, İslâm ve Öteki: Dinlerin Doğruluk, Kurtarıcılık ve Bir Arada Yaşama Sorunu, 'Dinsel Kaplayıcılık', Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2001, s. 70- 72.
51 Sezen, a.g.e., s. 14.
52 Mektubat, 29; Mektup, s. 474.
53 Aziz Karaca, Misyonerlik.com

talebelerinden Müslüman rahiplerin ortaya çıktığını söyleyerek diyalog konusunda çok ağır eleştirilerde bulunmuştur.

Bu ve benzeri yazılara cevap amacıyla gencadam.net'te yer alan bir yazıda şu açıklamalar yer almaktadır: "Muharref Hıristiyanlık içinde İslam Nurunun tezahür etmesi sonrası, Kur'an ve Efendimiz (SAV)'e iman etmelerinin yanında, İslam'ı Hıristiyanlığı tamamlayan bir din olarak kabullendiklerinden, kendilerini "Hıristiyan Müslümanlar" addederler ki, Bediüzzaman'ın yaklaşımı ile "Müslüman İsevî" unvanı buna işarettir. Bu insanlar, 5 vakit namaz kılıp, oruç tutarak İslam'ın Farzlarını yerine getirmeye çalışırlar. Evet, madem İslâm dini Hıristiyanlığı tamamlamak için inmiş ve son noktayı koymuştur, o zaman Hıristiyanlık içinde tahrif olmamış ve İslam'a aykırı düşmeyen bir takım güzellikleri de almakta sakınca görmezler. Bu insanları, Kur'an'ı ve Efendimiz (SAV)'i sevdirmeye vesile olan "nur talebeleri" olduğu için kendileri "Hıristiyan nur talebeleri" şeklinde isimlendirilebilirler." [54]

"Müslüman İsevî" tipi ara tiplerden biridir. Bunu ilk kullananların maksadı başka olabilir. Böyle bir tip yeni bir manevî insan tipidir ve bunun bir ucu dışa bağlı bir ucu içeride olur. Bir insan ya Müslüman ya İsevî (Hıristiyan) olur. Müslüman İsevî, Avrupalı Müslüman manasında ise, Türk insanı ile ilgisiz bir kavram demektir. Böyle bir ara tipe sebep, dinler arası diyalog sevdası gibi gözükmektedir.[55]

B.6. Evangelizm

Diyalog kavramıyla birlikte, misyonerlik faaliyetlerinde ön plana çıkarılan ve "Hıristiyan mesajının/öğretisinin" ya da "iyi haberinin" bütün insanlara iletilmesi anlamına gelen bir diğer kavram da "Evangelizm" ve "Evangelizasyon" kavramıdır.

Evangelizasyon İncil'i müjdeleme ve beşaret anlamlarına gelir.[56] Bir başka ifadeyle evangelizm ve evangelizasyon, Hıristiyan mesajının insanlara ulaştırılmasını hedefleyen anlayışı ifade eder.[57]

Aslında evangelizm kavramı, bütün İncilî kiliseleri kapsamaktadır. Ancak kelimeyle köktenci Hıristiyanlar kastedilmektedir. Kelimenin aslı "Euaggelion" dur ve Kutsal Kitaba dönmek, yönelmek gibi anlamları da vardır.[58]

---

[54] Emin Şimşek, Hıristiyan Nur Talebeleri, Gencadam.net
[55] Tevfik Bala, "Ilımlı İslam Tuzağı", Milli Çözüm Dergisi, Eylül 2006.
[56] www.HristiyanTürk.com
[57] Gündüz, a.g.e., s. 40.
[58] Ali Rafet Özkan, Amerikan Evajelikleri "Baptistler", IQ Kültür- Sanat Yayıncılık, Erzurum, Nisan 2005, s. 13.

Evangelizasyon terimi özellikle II. Vatikan Konsilinde özel bir anlamda kullanılmıştır. Konsil'e göre misyoner faaliyetlerin özel amacı, evangelizasyon ve Kilise'nin henüz kurulmadığı topluluklar veya cemaatler arasında Kilise'yi tesis etmektir. Konsil, evangelizasyonun tamamlanmasını Kilise'nin Hıristiyan olmayan bir cemaat içinde tesis edilmesi olarak görmekte ve bu noktada devreye inkültürasyon girmektedir. Çünkü inkültürasyon Hıristiyan olmayan kültürlerde henüz tesis edilmemiş Kilise'nin ön safhasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla inkültürasyonun gerçekleştirilmesinde çok önemli bir rolü bulunan diyalogun, Hıristiyan olmayanların evangelizasyonunda ne derece önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır.[59]

Evangelizm muhatabını, yalnızca Hıristiyanlık dışı diğer din mensupları olarak değil, dine karşı ilgisiz kalan Hıristiyan halklar da dahil tüm insanlar olarak görmektedir. Dolayısıyla misyonerlikten farklı olarak hem Hıristiyanlara hem de Hıristiyan olmayanlara yönelik İncil mesajının sunulması amacını yüklenen evangelizm, özellikle Protestan misyonerlik faaliyetlerinde anahtar bir kavram olarak kullanılmaktadır. Günümüz itibariyle de evangelik kiliselerin kurduğu misyoner teşkilatlar, dünyanın dört bir tarafında Hıristiyanlık propagandası yürütmektedir.[60]

Evangelizm konusunda Hıristiyan din adamları zaman zaman yaptıkları açıklamalarda evangelizmin misyonerliğin bir diğer yüzü olduğunu ortaya koymaktadırlar. Örneğin Hıristiyan Olmayanlar Sekreteryası başkanı Kardinal Pignedoli "Evangelizasyon (İncil'in insanlara öğretilmesi ve onların Kilise'ye döndürülmesi) ile "diyalog" arasında acilen bir irtibat kurulmasına büyük bir ihtiyaç duyulduğundan söz etmiştir.[61]

Papa VI. Paul evangelizasyonun, Kilise tarafından ilan edilen İncil mesajını işitenlerin Kilise'ye gelmesiyle tamamlanacağını bu sebeple Kilise'nin Hıristiyan olmayan kültür ve cemaatlerin arasına dikilmesinin, evangelizasyona dahil olduğunu vurgulamıştır.[62]

Hıristiyan mesajının bütün insanlara iletilmesi anlamına gelen bu terim, özellikle misyonerlik teriminin Hıristiyan olmayan kültürler ve bağlıları arasında oluşturduğu olumsuz imajı değiştirmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Aslında evangelion yani

---

[59] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 163.
[60] Tombuloğlu, a.g.e., s. 2- 3.
[61] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 147.
[62] Güngör, Vatikan Misyon ve Diyalog, s. 150.

"iyi haber, müjde" terimi İsa Mesih'in hayat hikayesi ve mesajını konu edinen dinsel metinler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla evangelizm, Hıristiyan müjdesinin yayılmasıyla ilgili tarihsel geleneğin yeniden vurgulanmasını hedeflemektedir.[63]

Evangelizasyon kavramının mana ve muhtevası, Papa VI. Paul'ün "Evangelii Nuntiandi" isimli genelgesinde açık biçimde ifade edilmiş ve Kilise'nin evangelizasyon için var olduğu vurgulandıktan sonra şöyle denmiştir: "Kilise için evangelizasyonun anlamı, "iyi haberler"i insanlığın bütün tabakalarına götürmek, bunun etkisiyle insanlığı içten değiştirmek ve onu yenilemektir. Fakat her şeyden önce eğer vaftizle yenilenmiş ve İncil'e göre yaşayan yeni insanlar yoksa, insanlık da yoktur. Bu yüzden evangelizasyonun amacı bu iç değişikliği gerçekleştirmektir…" Yine aynı genelgede evangelizasyonun, Kilise tarafından ilan edilen İncil mesajını işitenlerin Kilise'ye girmesiyle tamamlanacağı, bu sebeple Kilise'nin, Hıristiyan olmayan kültür ve cemaatlerin arasına dikilmesinin evangelizasyona dâhil olduğu vurgulanmıştır[64]

B.7. Hoşgörü

Hoşgörü kavramı, evrensel bir değerdir ve bütün insanî ilişkilerin değişmez ilkesidir. Aileden topluma, toplumdan siyasî sistemlere, devletlerarası ilişkilerden dinler arası ilişkilere uzanan geniş boyutlu bir kavramdır.[65]

Sözlüklerde hoşgörü kelimesi, anlayışla karşılama, görmezlikten gelme, aldırış etmeme gibi anlamlara gelmesine rağmen hoşgörünün "anlayışla karşılama" şeklinde anlaşılması daha doğru olacaktır. Çünkü görmezlikten gelme ve aldırış etmeme anlamları sorumsuzluğu içeriyor ve sorumsuzluk ise dinî açıdan makbul olmayan bir davranıştır.[66] Hoşgörüde Kur'ânî tabirle, zorlama yoktur. Dolayısıyla hoşgörü bir "katlanma" değil, şu veya bu derecede bir kabullenmedir.[67]

Hoşgörü müsamaha manasına gelir ve affedici olma, kusurları görmezden gelme, özellikle kişinin şahsına yapılanlara misliyle veya fazlasıyla karşılıkta bulunma yerine affetmesi demektir. Kur'an ve hadislerde tavsiye olunan da budur.[68]

---

63 Gündüz, a.g.e., s. 40.
64 Sifil, a.g.e., s. 6.
65 Ahmet Güneş, Hoşgörünün Hukukî Temeli, Yeni Akademi Yayınları, İzmir, 2006, s. 24.
66 Beyza Bilgin, "İslâm ve Hoşgörü", Diyanet İlmi Dergi, C. 34, s. 116.
67 Mehmet S. Aydın, İçe Kritik Bakış, İstanbul, 1999, s. 172.
68 Ali Ünal, "Gerçekler ve İtirazlar Arasında Hoşgörü ve Diyalog", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 68, İstanbul, 2005, s. 52.

Hoşgörüsüzlük ise kendisine benzemeyeni, kendisi gibi inanmayanı düşman görmektir.[69] Elbetteki hiçbir insan buna sıcak bakmamaktadır.

Hoşgörü kavramı, dinler arası diyalog konusunun vazgeçilmez kavramlarından biridir. Özellikle son yüzyılda Müslümanlar Vatikan tarafından diyalog ve hoşgörüye çağrılmaktadır. Vatikan'ın hoşgörü ve diyalog teklifini iyi niyetli bularak karşılık verenler yanında, bu teklifi iyi niyetli bulmayarak temkinli yaklaşanlar da vardır. Çünkü projeyi ortaya atan Vatikan, asırlarca Müslümanlara karşı en ufak bir müsamaha ve hoşgörü göstermemiştir.[70] Tarihte yaşananlar haklı bir önyargıya sebep olmaktadır.

Tarih boyunca Vatikan tavrını net olarak ortaya koymamış, gerçek niyetini hep saklı tutmuştur. Hoşgörü ve diyalog adı altında gerçek niyetlerinin ise; dinleri birleştirmek, sonra da bütün dünyayı Hıristiyanlaştırmak olduğu ifade edilmektedir.[71]

Niyazi Öktem ise İslâm'ın evrensel sevgi, hoşgörü ve diyalogu önerdiğini söyleyerek şu ayetleri delil olarak göstermektedir:[72]

"Muhakkak ki inananlar, Yahudiler, Sabiiler ve Hıristiyanlardan kim Allah'a ve ahiret gününe iman eder ve güzel amel işlerse, onlar için bir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır."[73] "Dinde zorlama yoktur."[74]

Hoşgörü söylemlerine sıcak bakılmamasının sebebi her hangi bir düşmanlıktan kaynaklanmamaktadır. Zira yüzlerce yıl bu topraklarda hüküm süren Osmanlı Devleti, ülkesinde yaşayan azınlıklara karşı hoşgörüsüyle bilinmektedir. Şu an hoşgörüye temkinli yaklaşanlar ise kelimeye bilindiğinden başka bir anlam yüklendiğini ve kullananların iyi niyetli olmadıklarını savunmaktadırlar. Özellikle son yıllarda gündeme getirilen, "Diyalog ve Hoşgörü" üç dinin belli bir eksen etrafında toplanması, bir nevi dinlerin birleştirilmesi şeklinde algılanmaktadır.[75]

C. HIRİSTİYAN VE MÜSLÜMAN İLİŞKİLERİNİN TARİHİ SEYRİ

Bu bölümde, günümüz dinler arası diyalog faaliyetlerine kaynaklık etmesi, ışık tutması bakımından Hz. Peygamber dönemi Hıristiyan- Müslüman ilişkilerine kısaca göz atılacaktır.

---

[69] Öktem, Diyalog Yazıları: Dinler Arası Diyalog ve Hoşgörü Yazıları, s. 197
[70] Mehmet Oruç, Dinler Arası Diyalog Tuzağı ve Dinde Reform, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 43.
[71] Oruç, a.g.e., s. 74.
[72] Öktem, Diyalog Yazıları: Dinler Arası Diyalog ve Hoşgörü, s. 89.
[73] Maide, 5/69.
[74] Bakara, 2/256.
[75] Oruç, a.g.e., s. 17.

İslâm'ın geldiği dönemde Arap Yarımadası'nda putperestler yanında Yahudi ve Hıristiyanlar da vardı. Özellikle Hıristiyanlar itikat yönünden çok farklı fırkalara ayrılmışlardı ve aralarında bir bütünlük yoktu.

Hz. Peygamber(a.s.) risaletinin ilk yıllarından beri daha önce nazil olan kitapların ilâhi olduğunu belirtmiştir. Kur'an'ın da ifadesiyle Yahudi ve Hıristiyanlar 'Ehl-i Kitap' kabul edilerek diğer zümrelerden ayrılmış ve bu ikisinden Hıristiyanların Müslümanlara daha yakın olduğu belirtilmiştir. "(Ey Muhammed) insanlar arasında inananlara en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve (Allah'a) ortak koşanları bulursun. İnananlara sevgice en yakınları da 'Biz Hıristiyanız' diyenleri bulursun. Çünkü onlar içerisinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar"[76] denirken, zaman zaman Ehl-i Kitapla ilgili uyarı ve tenkitler de yapılmıştır.[77]

Hz. Muhammed, İslâm Peygamberi sıfatıyla tebliğe başladığı zaman, ilk defa Mekke'de bazı Hıristiyanlarla karşılaşmıştır. Bu dönemden itibaren Hz. Peygamber'in, Hıristiyanlarla münasebeti, dostâne hudutlar içinde gerçekleşmiştir. Öyle ki İslâm Peygamberi'nin Hicret'ten önce ilk sempati duyduğu ve Müslümanların hicret etmelerini arzu ettiği yer, bir Hıristiyan ülke olan Habeşistan olmuştur. [78]

Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında hayata geçirilen bu örnek dostluk, 615 yılında Mekke'li müşriklerin işkence ve baskılarının artması sonucu gerçekleşmiştir. Habeşistan Müslümanların güven içinde kaldığı bir yer olmuştur. Müslümanlar Habeşistan'da meydana gelen bir iç savaşta da Necaşi'nin yanında savaşa iştirak etmişlerdir.[79]

Müslüman-Hıristiyan münasebetleri açısından Mekke devri çok fazla hareketlilik göstermezken, Medine dönemi Hıristiyan münasebetlerinde bir artış görülmüştür.[80]

Hz. Peygamber Medine'de İslâm devletinin temellerini attıktan sonra komşu kabilelerle bir takım temaslar kurmayı hedeflemiştir. İslâm devletinin güvenliği sağlandıktan sonra bazı devlet ve kabile reislerini İslâm'a davette bulunmuştur.

---

[76] Mâide, 5/82.
[77] Osman Güner, İslâm ve Öteki:Dinlerin Doğruluk, Kurtarıcılık ve Bir Arada Yaşama Sorunu, 'Hz. Peygamberin "Ötekine" Bakışı', Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2001, s. 218- 219.
[78] Mehmet Aydın, "Hz. Muhammed (a.s.) Devrinde Müslüman- Hıristiyan Münasebetlerine Bir Bakış", Asrımızda Hıristiyan- Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı ilmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 82- 83.
[79] Abalı, a.g.e., s. 40- 41.
[80] Mehmet Aydın, "Hz. Muhammed (a.s.) Devrinde Müslüman- Hıristiyan Münasebetlerine Bir Bakış", s. 85.

Medine dönemine damgasını vuran ikinci konu Hz. Peygamber'in Necranlı Hıristiyanlarla olan münasebetidir. Bu, Müslüman Hıristiyan ilişkilerinde en çok dikkat çeken konudur. Hz. Peygamber Necran keşişlerine hitaben bir mektup yazmış ve bu mektup Necran'lıların Medine'ye gelmesine sebep olmuştur. Bu ziyaret esnasında Necran'lılar ibadet vakitleri gelince Mescit'te ibadet etmek istemişlerdir. Ashap buna itiraz etmiş ancak Hz. Peygamber izin vererek Mescit'i onlara bırakmıştır. Necran'lılarla Hz. Muhammed arasında bazı konularda tartışma olmuştur. İslâm geldikten sonra İslâm'la Hıristiyanlık arasındaki ilk diyalog tartışması, Necran Hıristiyanları ile ilgili olarak geçen bu tartışmadır.[81] Bu tartışmada Hz. Muhammed'e Hz. İsa'nın şahsiyetiyle ilgili sorular sorulmuş, bunun üzerine Al-i İmrân sûresinin 59-63 ayetleri nazil olmuştur. Necran'lılar ayetlerde belirtilen gerçekleri kabul etmeyince tartışmanın sonuna doğru Hz. Peygamber "mübâhâle" teklifinde bulunmuş ancak bunu da kabul etmemişlerdir. Bu ziyaret sonrasında Hz. Muhammed İslâm'ın "Genel Dinî Müsamahasının" bir gereği olarak, cizye karşılığında Necran'lı Hıristiyanların maddî ve manevî güvenliklerini üstlenmiştir. Görülüyor ki Hz. Peygamber devrinde Müslüman-Hıristiyan münasebetlerinde hâkim olan ruh, İslâm'ın genel din politikası içindeki müsamaha ruhudur. Zira Hz. Muhammed'in, Necran'lıları, Mescid-i Nebevî'ye alması, onlara ibadet etmeleri için izin vermesi, kendi dinlerinde kalmak üzere antlaşma isteklerini kabul etmesi ancak böyle izah edilebilir.[82]

Hz. Peygamber yardımda ve bağışta bulunurken hiçbir zaman müslim, gayrimüslim farkı gözetmemiş; Müslümanları da, Müslüman olmayanları da misafir etmiş, gayrimüslimlerle alış-veriş yapmıştır. Hz. Peygamber'in şahsında örnekleşen Müslüman Hıristiyan diyalogundaki ruh, sonraki devirlerde de aynen devam etmiştir. Bu toleranslı anlayış içinde başlayan dinî tartışmalar Emeviler döneminde de devam etmiştir. Abbasiler dönemindeki müspet gelişmeler ise ne yazık ki, Bizans İmparatorluğunun ve Lâtin Batı dünyasının yürüttüğü politikalar nedeniyle kesintiye uğramıştır.[83]

Tarihte hem Hıristiyanların kendi aralarında, hem Müslümanlarla diğer din mensupları arasında "diyalog" faaliyetlerine rastlanmaktadır. Ancak bu, II. Vatikan

---

[81] Ali Özek, Asrımızda Hıristiyan- Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı ilmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 7.

[82] Mehmet Aydın, "Hz. Muhammed (a.s.) Devrinde Müslüman- Hıristiyan Münasebetlerine Bir Bakış", s. 92- 93.

[83] Abalı, a.g.e., s. 38-39-53- 54.

Konsili'nde gündeme getirilen resmî "Diyalog" şeklinde değil de tabiî ve kendiliğinden olmuştur. II. Vatikan Konsilinde ise Hıristiyan dünyasının, Müslümanlara karşı Haçlı Seferleriyle başlattığı ve misyonerlik faaliyetleriyle devam ettirdiği soğukluk ve düşmanlık giderilmeye çalışılmıştır. 1962 yılında başlayan II. Vatikan Konsili'nde, diğer din mensuplarıyla diyaloga girmenin önemi üzerinde durulmuş ve 1964 yılında, "Hıristiyanlık Dışı Dinler Sekreteryası" kurulmuştur.

1966'lı yıllardan başlayarak, Müslümanlarla yakın münasebetlere girişen Hıristiyanlar, özellikle Katolik Kilisesi, 1980'li yıllardan sonra, Türkiye ile de "Diyalog" yollarını aramış ve Türkiye'ye yönelik faaliyetleri 1987'den itibaren hız kazanmıştır.[84]

Hıristiyanların 1964'te başlattıkları "Diyalog"u İslâm, diğer dinlere sıcak bakışıyla ve Hıristiyanları Ehl-i Kitap görüşüyle yıllar önce göstermiştir. Bunun için, "Diyalog" ismiyle olmasa da, uygulamadaki örneklerle, bugün "diyalog" diyebileceğimiz bir anlayış, İslâm'ın yayıldığı döneme kadar geri gitmektedir. En güçlü dönemlerinde bile Türkler, hâkimiyetleri altındaki diğer din mensuplarına hoşgörü örneklerini göstererek ve işbirliği yaparak en iyi misal olmuştur. Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudilerden her üç dinin mensupları, müsamahakâr İslâmî prensiplerin gölgesindeki akıllı Müslüman idarecilerin yönetiminde, asırlar boyunca Endülüs, Kudüs ve İstanbul'da bir arada yaşamışlardır. Fatih Sultan Mehmet 1453 yılında İstanbul'u fethedip orada Bizans idaresine son verdiğinde, İstanbul'da çeşitli mezheplere mensup Hıristiyan cemaatlere göre bir yerleşim politikası takip ederek, Hıristiyan vatandaşların tüm hak ve hürriyetlerini güvence altına almıştır.[85]

Yüzyıllarca İslâm'ın bayraktarlığını yapmış olan Osmanlı Devleti, hiçbir zaman İslâmlaştırma politikası takip etmemiştir. Eğer takip etmiş olsaydı, Balkan'ları bütünüyle İslâmlaştırmak mümkündü. Tam aksine, Hıristiyan tebaayı sadece dinde değil, dil vb. diğer kültür unsurlarında da serbest bırakmış ve onlar, yüzyıllar süren Türk hâkimiyetine rağmen bu sayede birer millet olarak devam etmişlerdir.[86]

---

[84] **Abdurrahman Küçük, " Müslüman Hıristiyan Diyaloguna Genel Bir Bakış", Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 45 47.**

[85] **M. Nuri Yılmaz, "İslam ve Dinler Arası Birlikte Yaşama" Diyanet İlmi Dergi, C.34, sayı: 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1998 s. 8.**

[86] **M. Süreyya Şahin, "Osmanlı Devleti'nin Hıristiyanlarla Münasebetleri", Asrımızda Hıristiyan-Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı ilmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 116.**

Kilise, Batı'da devlet kademelerinden atılınca ve bekleneni vermediği için fertlerin gönüllerinden de çıkarılınca; düştüğü pozisyondan kurtulmak ve eski misyonunu tekrar elde edebilmek için tavır değiştirmiştir. Baştan beri "kilise dışında kurtuluş yoktur" parolasını benimseyen Kilise, II. Vatikan Konsili'nde aldığı bir kararla Hıristiyanlık dışındaki dinlerde de hakikat unsurlarının bulunduğunu ifade etmiş ve Müslümanları, geçmişi unutarak birlikte yaşamaya çağırmıştır.[87]

Batı dünyasında Kitab-ı Mukaddes geleneği dışında İslam'ın monoteist dinlerin başında yer aldığı düşüncesi günümüzde ortaya çıkmıştır. Hem II. Vatikan Konsili'nin hem de Papa VI. Paul'ün İslâm'la ilgili ifadeleri bu yöndedir. Bu sebeple Hıristiyan-Müslüman ilişkilerinin genel tarihi seyri içerisinde 1962-1965 yılları arasında gerçekleştirilen II. Vatikan Konsilini bir dönüm noktası kabul etmek gerekmektedir. Nitekim içinde bulunduğumuz asrın başlarına kadar genel hatlarıyla olumsuz olan ilişkiler, Konsilin Hıristiyanlık dışındaki dinler ve Müslümanlarla ilgili ifadeleriyle yeni ve resmi denilebilecek bir diyaloga dönüşmüştür.[88]

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Batı Katolikliğinin özellikle II. Vatikan Konsili'nden sonra başlattığı dinler arası diyalog teşebbüsünü XV asır önce İslâm'ın başlatmış olması düşündürücüdür. Yüzyıllarca İslâm devletlerinde de devam eden bu dinî politikanın temelleri ise Kur'an-ı Kerim ve Allah Resûlü'nün yüce beyanlarıyla atılmıştır.[89]

---

[87] Özek, a.g.e., s. 12.
[88] Güngör, "II. Vatikan Konsilinden Sonra Hıristiyan –Müslüman İlişkileri", s. 374.
[89] Mehmet Aydın, "Hz. Muhammed (a.s.) Devrinde Müslüman- Hıristiyan Münasebetlerine Bir Bakış", s. 92- 93.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 2000- 2005 YILLARI ARASINDA TÜRK BASININDA DİNLER ARASI DİYALOGA OLUMLU YAKLAŞIMLAR

1.1.Dinler Arası Diyalogun Kur'an'da ve Hz. Muhammed'in Hayatında Örnekleri Olduğu Görüşü

İslâm dinine göre herhangi bir şeyin kabul görmesi, o şeyin Kur'an ve Sünnette yer alıp almamasına bağlıdır. Dinler arası diyalog konusunda da, hem diyalog taraftarları hem de diyalog karşıtları kendi görüşlerini meşrulaştırmak için Kur'an'dan ve Hz. Muhammed'in hayatından kendilerine dayanak bulmaya çalışmaktadırlar. Şunu da ifade etmeliyiz ki, diyalog lehinde görüş beyan edenler, zaman zaman diyalogun sakıncalarına da değinmektedirler. Diğer taraftan diyalog karşıtı görüş beyan edenler ise bazı yazılarında, diyalog faaliyetlerinin olumlu birtakım yönlerine de değinmektedirler. Biz burada diyalog lehinde düşünenlerin Kur'an ve Sünnet kaynaklı gerekçelerini incelemeye çalışacağız. Diyalog taraftarlarının Hz. Muhammed'in Hayatı ve Kur'an'dan kendilerine delil kabul ettikleri bazı hususlar şunlardır:

Abdullah Aymaz, bir yazısında diyalogla ilgili belirtilen birtakım sözleri destekleyerek aktarır. Bazılarının, diğer din mensuplarının ayağına gitmeyi, zillet kabul ettiklerini belirterek bunlara, Hz. Muhammed'in müşrik putperestlerin hatta İslam düşmanı Ebu Cehil'lerin ayağına yüzlerce defa tek taraflı gittiğinin hatırlatılması gerektiğini söyler ve şöyle der: "Halbuki şimdi ayağına gidilenler ne Mekke müşrikleri ne de Ebu Cehil'ler, bilakis Ehl-i Kitap olan semavî din mensuplarıdır." Görüşlerini ayetlerle destekleyen Aymaz şöyle devam eder: "Bir ayette Cenab-ı Hak, 'De ki: Ey ehl-i kitap! Geliniz aramızda müşterek olan şu kelime üzerinde karar kılalım: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiçbir şeyi şerik koşmayalım, kimimiz kimimizi Allah'ın yanında rab edinmesin.'[90] buyuruyor. Peki bu hitap kime? Bize mi, yoksa diğer din mensuplarına mı? Elbette bize. Bunu yapacak olan bizleriz. Biz 'Geliniz' diyeceğiz. Elbette bunu söylemek için de biz ayaklarına gideceğiz. Buradan 'Onlar sizin ayağınıza gelsin' diye bir hüküm çıkarmak mümkün değildir."

Aymaz "Hıristiyanların yanına diyalog için gitmezsek, onların camiye gelmeleri

[90] Âl-i İmrân, 3/64.

nasıl olabilir?" sorusuna cevap verirken bir yazarın şu sözünü aktarır. "Peygamberimizin Mescidi, elbette bizler için en mühim mekânlardandır. İşte yanına gelen Necran papazlarının orada ibadet ve âyin yapmalarına izin verdi." Olay özetle şöyle: Yemen'in Mekke'nin tarafına düşen Necran bölgesi halkı aslen Arap olmasına rağmen Hıristiyanlaşmıştı. Mekke fethinden sonra Medine'ye bir heyet göndermişlerdi. İçlerinde papazlar vardı. Hz. İsa'nın şahsiyeti ile ilgili (yani Tanrı mı? İnsan mı? olduğuyla ilgili) münâkaşalar oldu. Hz. Muhammed onlara iyi davrandı. Hatta Necranlılar pazar günü ibadet etmek istediler, Hz. Muhammed onlara ibadet etmeleri için Mescid-i Nebevi'yi tahsis etti. Onlar da kendi dinlerine göre doğuya doğru dönerek âyinlerini icrâ ettiler.

Aymaz, Hz. Ömer'in yaşadığı, İslâm'ın gayrimüslimlere yaklaşımını yansıtan bir olayı yazısında anlatır. Buna göre Hz. Ömer bir gün sokakta dilenen yaşlı bir gayrimüslim görünce, "İnsanların elleri ayakları tutarken vergi alıyorsunuz. Yaşlanınca onları sokağa terk etmek doğru değil." diyerek beytülmâlden (devlet hazinesinden) para tahsis ettirmiştir.

Hz. Muhammed'in "Kim zimmî (İslam ülkesindeki gayrimüslim) olan birisine eziyet ederse, ben onun hasmı olurum." sözünü zikreden Aymaz, bu sözün de dinler arası diyalogun İslâm'ın ruhuyla bağdaştığını ifade etmektedir.[91]

Bu konuyla ilgili olarak Hayrettin Karaman, İbrahim Balta'nın kendisiyle yaptığı bir röportajda şunları söylemektedir: "Peygamberimiz'in ötekilerle ilişkisi O'nun sünnetinin bir parçasıdır. İbadetinde, ahlâkında, taatında, nasıl O'nun yapıp ettiklerini örnek alıyorsak ötekilerle ilişkisinde de yapıp ettiklerini örnek alırız. Müslüman olarak bu bizim vazifemizdir. Allah da Kur'an'da, O'na ve O'nun şahsında ümmetine Ehli Kitabı zikrederek, "Ey Ehli Kitap gelin aramızda ortak olan bir kelimede birleşelim. Allah'a şirk koşmayalım ve birbirimizi rab edinmeyelim."[92] buyurmaktadır. Hayrettin Karaman Hz. Muhammed'in Müşriklerle, Yahudilerle, Hıristiyanlarla görüşmesi ve onlarla ilişki kurmasının 20-30 şekli ve bunun çeşitli amaçları olduğunu belirtmektedir. Bunlar içerisinde İslam'ı tebliğ de vardır. Sadece İslam'ı tebliğ değil; kendini koruma, ümmetini koruma, belli bir meşru amaca ulaşmak için karşı tarafın yardımını sağlama, ya da karşı tarafın engellemesini ortadan kaldırma gibi birçok

---

91 Abdullah Aymaz, "Necran Papazlarının Mescid-i Nebevi'de Ayinleri", Zaman Gazetesi, 18.01.2004.
92 Âl-i İmrân, 3/64.

sebeple diyaloglar kurulmuştur. Bugün de Müslümanların hem şekli hem amacı nazar-ı itibara alarak bunu günümüze adapte etmeleri ve diyalogu yürütmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Yani O'na göre diyalog olsun diye diyalog yapılmamalı, buna ihtiyaç olduğu ve fayda görüldüğü sürece diyalog yürütülmelidir. [93]

Ahmet Kurucan, Müslümanlar tarafından başlatılan diyalog çalışmalarından söz ederek, bunların Hıristiyan, Yahudi veya başka din mensuplarının başlattığı çalışmalarla aynı şekilde değerlendirilmemesi gerektiğini belirtir. Kurucan, teorik boyutu ele alarak dinler arası diyalogun, Kur'an'ın birçok ayetinde "olması gereken" makamına konulup bizzat Allah'ın yer yer emir, yer yer de tavsiyelerde bulunduğu bir konu olduğunu vurgular. O da Aymaz ve Karaman gibi Al-i İmrân sûresi 64. ayeti bu düşüncesine delil olarak getirmektedir. Allah'ın, Müslüman'ın Ehli Kitap ile ilişkilerini, ilişki sınırlarını belirlediği bir başka ayet olarak da Ankebût sûresinin 46. ayetini nakletmektedir. "Zulmedenleri hariç, Ehl-i Kitab ile en güzel olan şeklin dışında bir tarzda mücadele etmeyin ve onlara şöyle deyin: Biz, hem bize indirilen kitaba, hem size indirilen kitaba iman ettik. Bizim İlâh'ımız da sizin İlâh'ınız da bir ve aynı İlâh'tır ve Biz O'na gönülden teslim olduk."[94]

Tüm bu zikredilenler ışığında Müslüman'ın, onları "kendi konumlarında kabul" etmesi, ortak noktada buluşmaya çağırması gerektiği ifade edilmektedir ki bu ortak nokta da Allah'ın varlık ve birliğini kabul, indirilmiş olan kitaplara iman ve O'ndan başkasına ibadeti reddetmek olarak açıklanmaktadır.

Kurucan, bir Müslüman'ın, Kur'an'ın otuz bir ayrı yerde "Ey Ehli Kitap..." diyerek muhatap kabul edip yanlışlıklarını tashih, iyilik ve güzelliklerini takdir ettiği, Müslümanlarla dostluk zemini arayışına yönlendirdiği Hıristiyan ve Yahudilerden öte, kendilerine zararı dokunmayan Allah ve peygamber tanımaz müşrik ve kâfirlere dahi iyilik, adalet ve insafla muamele etmek zorunda olduğunu söylemektedir. Kur'an ayetlerinden hareketle diyalog hakkında yukarıdaki düşüncelerini dile getiren Kurucan, teorik boyutta ikinci kaynak olarak Hz. Peygamber'i göstermektedir. Hz. Muhammed'in ömrü boyunca Müslümanların varlık ve birliğini tehdit eden davranışlara girmedikleri, yapılan anlaşmalara muhalif hareket etmedikleri müddetçe Ehli Kitap ve müşriklerle olan ilişkisinin engin bir hoşgörü anlayışı içinde cereyan etmiş olmasını, Mescidinde

---

[93] Hayrettin Karaman, "Diyalog Kopunca Tebliğ İmkânı da Ortadan Kalkar", Zaman Gazetesi, 15.07.2005.

[94] Ankebût, 29/46.

kendisini ziyarete gelen Hıristiyanlara izin vermesini, Yahudi cenazesine sahabenin dudaklarından dökülen "ama o bir Yahudi" sözleri ve şaşkın bakışlarına rağmen "Ama o da bir insan!" deyip ayağa kalkmasını, "Size ehli kitabı emanet ediyorum." beyanını, Medine'de Yahudilerin din eğitimi yaptıkları "beytu'l midrasa" izin vermesini, "Zimmiye- İslam ülkesinde izinli olarak kalan gayrimüslime eziyet ve işkence eden bana etmiş gibidir." sözünü, yıllarca kendisine ve cemaatine kan kusturan müşrikleri Mekke Fethi'nde affetmesi gibi uygulamaları sıralayarak, tüm bunların bugün de ölçü kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kurucan, Hz. Peygamber Müslüman olmayanlara karşı bu kadar hoşgörülü iken bugün diyalog karşıtı olmanın ne denli yanlış olduğunu ifade etmektedir.[95]

Kurucan, diyalog faaliyetlerinin İslâm'a ters bir çaba olmadığını ve bunu iddia edenlerin büyük bir yanılgı içinde olduklarını hatta kanaatimizce biraz da ileri giderek bu iddialarda bulunanların çoğunun dinî hassasiyete sahip olmadıklarını söylemektedir.

Ahmet Şahin, kendisine sorulan bir soruyu cevaplarken Müslümanların ilâhî dinlere mensup dindarlar arasında bir diyalog geliştirerek medeniyetler çatışmasını önlemeye katkıda bulunmaları gerektiğini, Hz. İsa'nın geleceği rivayetinin de böyle yorumlanacağını belirterek, duruma Kur'an'ın bu barışçı bakışıyla bakıldığında, dünyada kültürler arası çatışmaya engel olmak gibi bir büyük sonucun söz konusu olabileceğini, bundan da Müslümanların peşinen düşmanlık gibi bir fanatizmin taraftarı olmadıklarının anlaşılacağını söylemektedir.[96]

Karaman, bir başka yazısında Müslümanların katıldığı diyalogların daha Hz. Peygamber zamanında başladığını belirterek Hz. Muhammed'in en önemli görevi olan tebliği yapabilmek için zorunlu olan diyalogu kullandığını, ötekilerle ya bizzat veya mektupları ve ashabı vasıtasıyla temas kurmuş olduğunu, onları önce İslam'a, bu olmazsa sulha ve antlaşmaya, bazı konularda işbirliğine davet ederek, gerektiği zaman temsilcilerle tartışmış olduğunu söylemektedir.[97]

Peygamber Efendimizin, dini tebliğ etmek veya müşriklerin baskı ve zulmünden kurtulmak için başka putperest kabilelerle ve Ehl-i Kitap denilen Yahudi ve Hıristiyanlarla temaslar, sohbetler, tartışmalar yaptığı, bunun için hem ticaret hem

---

[95] Ahmet Kurucan, "Diyalog Faaliyetleri Misyoner Tuzağı mı?", Zaman Gazetesi, 22.02.2004.
[96] Ahmet Şahin, "İslâm'da Dinler Arasında Düşmanlık Değil Dostluk Öncedir", Zaman Gazetesi, 11.02.2004.
[97] Hayrettin Karaman, "Diyalog 2", Yeni Şafak Gazetesi, 19.12.2004.

eğlence yeri olan panayırlara bile gittiği bilinmektedir. Medine döneminde, Yemen sınırında yaşayan Necran Hıristiyanları ile yaptığı diyalog örnek olarak anlatılmakta, Necranlı Hıristiyanların liderlerine gönderilen mektubun hem besmele kısmının, hem de muhtevasının diyalog bakımından çok önemli olduğu ifade edilmektedir.

Hz. Peygamberin Necranlı Hıristiyanlara yazdığı mektup şu şekildedir: "Muhammed'den Necran papazlarına, İbrahim, İshak ve Yakup'un Allah'ının adıyla, gerçekten de ben sizi yaratıklara tapmaktan Allah'ın kulluk ve ibadetine davet ediyorum ve sizi, yaratıklarla yapılmış ittifak anlaşmalarının ötesinde Allah ile ittifak anlaşması yapmaya çağırıyorum. Bu duruma göre şayet reddedecek olursanız, cizye yükümlülüğü gelir, şayet cizyeyi de reddedecek olursanız size harp açarım, Vesselam."

Karaman mektubun, karşı tarafla ortak olan inanç esaslarını (hak olduklarına iki tarafın da inandığı peygamberler ile onların ibadet ettiği bir tek Allah'ı) anarak söze girdiğini, böylece sıcak bir ilişki kurmayı ve sözlerin etkisini arttırmayı amaçladığını, dolayısıyla bu mektuptaki ifadelerin diğer din mensuplarıyla olan ilişkilerimizde, bilhassa diyalog amaçlı görüşmelerimizde ölçü olacağını söylenmektedir.[98]

Peygamberimiz, amcası Ebu Talip ile ticaret maksadıyla Şam'a gittiği esnada yol üzerindeki Saint Catherine manastırı rahibi Bahira ile karşılaşmış ve Bahira Hz. Muhammed'in beklenen kurtarıcı olduğunu anlayınca amcasına bu çocuğa Şam Yahudilerinin zarar verebileceğini ve oraya gitmemelerini söylemiştir.

Hz. Muhammed insanlara Peygamberlik görevini açıklayınca, birçok şehirlerden ziyaretine gelenler olmuştur. Saint Catherine Manastırı rahibi de Medine-i Münevvere'ye bir dostluk heyeti göndermiş, Peygamberimiz de onlara her türlü vergiden muaf olduklarını bildirmek ve hiçbir Müslüman'ın onlara dokunmaması, zarar vermemesi için, bir "Emanname" yani güvence mektubu yazdırıp vermiştir. Bu Manastır ve halkına, o tarihten bugüne kadar hiçbir Müslüman en ufak bir zarar vermemiş ve onlardan vergi alınmamıştır. Yavuz Sultan Selim Han Mısır Seferine giderken, Manastır'ı ziyaret ederek, hatırlarını sormuş ve o güzel hatıra "Emanname"yi rica etmiştir. Sultan da onun yerine bu Emannameden bahseden bir ferman vermiştir. İsmail Yağcı Hz. Muhammed'in hayatından bu olayı anlatarak İslâm'ın ulaştığı diyalog seviyesine, batıda diyalogdan bahseden hiç kimsenin ulaşamayacağını söylemektedir.[99]

[98] Hayrettin Karaman, "Ötekilerle Diyalog 3", Yeni Şafak Gazetesi, 02.05.2005.
[99] İsmail Yağcı, "Dinler Arası Diyalog Çalışmaları Neden Türkiye'de?", Türkiye Gazetesi, 10.11.2004.

M. Nuri Yılmaz da bir yazısında Âl-i İmrân 64. ayeti delil olarak kullanarak Kur'an'ın kendisinden önce gönderilen dinlerin mensuplarını Ehl-i Kitap olarak isimlendirdiğini ve diyaloga ve tevhitte buluşmaya davet ettiğini belirtmektedir. Hz. Peygamberden başlayarak İslâm tarihi boyunca diğer din mensuplarıyla diyaloglar yapıldığını bunun ilk örneğinin de Hz. Peygamber'in Necrandan gelen Hıristiyan heyeti kabul etmesi, onlarla uzun müzakerelerde bulunması ve hatta onların Mescid-i Nebi'de kendi ayinlerini yapmalarına da müsaade etmesi olduğuna işaret etmektedir.[100]

Görüldüğü üzere diyalog taraftarları Kur'an'dan ayetlerle ve Hz. Muhammed'in hayatından örneklerle diyalogun Kur'an ve Hz. Muhammed'in hayatında yer aldığını iddia etmektedirler. Bu amaçla daha çok Hz. Muhammed'in Necran Hıristiyanlarına davranışı ve Âl-i İmrân suresi 64. ayet sıkça mesnet olarak kullanılmıştır.

1.2. Dinler Arası Diyalogun Bir Tebliğ ve Kendini Tanıtma Metodu Olduğu Görüşü

Dinler arası diyalog taraftarlarının ortaya attıkları görüşlerden biri de diyalogun İslâm'ı tebliğde bir yöntem olduğudur. Diğer bir ifadeyle diyalog taraftarları, bunu İslâm'ı diğer din mensuplarına tebliğ etmek olarak düşünmektedirler. Bu görüşe göre diyalog yoluyla İslâm, Batıya daha doğru bir şekilde anlatılacak ve tanıtılacaktır. Diyalog konusuna genelde sıcak bakmayan gazetecilerden biri olan Ebubekir Sifil, bir makalesinde Müslümanlarla diğer din mensupları arasında illa bir ilişkinin olması gerekiyorsa, bunun diğer din mensuplarını sadece tanıma ve anlama gayesine matuf ve bundan ibaret bir "diyalog" değil, "tebliğ" zemininde yürütülmesi gereken bir ilişki olması gerektiğini vurgulamaktadır.[101]

Konuyla ilgili olarak Karaman ise bir röportajında "Müslümanlar, "dinler arası diyalog için Papalık Konseyi misyonunun bir parçası olmak üzere" diyaloga girmezler, kendi davalarının şuurlu bir misyoneri: davetçisi, tarafı olarak diyaloga girerler" demektedir. Hayrettin Karaman'a göre diyalog zorunludur, aksi takdirde Müslümanlar kendi duvarlarının içine hapsedilerek tebliğ başta olmak üzere İslam'ın çağdaş temsilini gerçekleştiremez, oyunlara müdahale edemezler. Ancak oyuna gelmemek için azami

---

[100] M. Nuri Yılmaz, "11 Eylül Olayı ve Dinler Arası Diyalog", Sabah Gazetesi, 26.11.2001.
[101] Sifil, a.g.e., s. 7.

titizlik göstermelidirler.[102] Öyle ki Hz. Muhammed de en önemli görevi olan tebliği yapabilmek için zorunlu olan diyalogu kullanmıştır.[103]

Karaman'a göre dinleri ve ideolojileri, davet eden ve etmeyen, içine kapalı ve dışa açık diye iki gruba ayırmak gerekmektedir. Bazı dinler ve ideolojiler içine kapalıdır. Onlarda davet, misyonerlik yoktur. Kendilerini korumak isterler. Bir de misyonerlik yapan, davet eden, tebliğ eden, ötekini kazanmak isteyen dinler ve ideolojiler vardır. İslâm bunlardan biridir. Eğer maksat tebliğ ise Müslümanların diğer din mensuplarıyla ilişkilerinde kullanacakları birçok yol ve yöntemden birisi de canlı temastır. Canlı olarak yan yana gelmek, insanî ilişki kurmak ve bu ilişki biçimi içerisinde karşı tarafı incitmeden, güvenini sarsmadan kendimizi anlatmak ve tebliğ etmek gerekmektedir. Karaman, diyalog kopunca tebliğ imkânının da ortadan kalkacağını iddia etmektedir. Ona göre tebliğin de normal yürüyebilmesi için diyaloga ihtiyaç vardır. Hz. Muhammed'in müşriklerle Yahudilerle, Hıristiyanlarla görüşmesi, onlarla ilişki kurması çeşitli amaçlarla olmuş, İslâm'ı tebliğ de bunların içerisinde yer almıştır.[104] Böylece Müslümanların da dinler arası diyalogu tebliğ amaçlı kullanmalarına işaret edilmektedir.

Suat Yıldırım'a göre de bir Müslüman'a düşen görev, diyalogun oluşturduğu olumlu ortamda, İslâm'ın amaçlarına uygun olarak nasıl hareket edeceğini belirleyip İslâm'ı tebliğ etme imkânlarını değerlendirmektir. Daha düne kadar turist olarak bile girilemeyen ülkelerde şimdi işçi, öğrenci, iş adamı, din görevlisi, hattâ parlamenter vb. olarak oturan, yerleşen milyonlarca Müslüman bulunduğuna işaret eden Yıldırım, yapılan anketlerde İslâm'ın ve onu tebliğ eden Hz. Peygamber'in o ülkelerde ilgi uyandırdığını belirtmektedir.[105]

Mehmet Kırkıncı da diyalogun tebliğ amaçlı olabileceğini söyleyenlerdendir. O, tebliğ vazifesinin her Müslüman'a iktidar ve kabiliyetine göre ölünceye kadar farz olduğunu belirtmektedir. Allah'ın bu vazifeyi yerine getiren Müslümanları şöyle methettiğini belirtmektedir. "Ey Ümmet-i Muhammed! Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz: İyiliği yayar kötülüğü önlersiniz; çünkü

---

102 Hayrettin Karaman, "Diyalogun Mana ve Maksadı", Yeni Şafak Gazetesi, 07.05.2005.
103 Hayrettin Karaman, "Diyalog 2", Yeni Şafak Gazetesi, 19.12.2004.
104 Hayrettin Karaman, "Diyalog Kopunca Tebliğ İmkânı da Ortadan Kalkar", Zaman Gazetesi, 15.07.2005.
105 Suat Yıldırım, "Dinler ve Barış Sempozyumundan Geriye Kalan", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 64, Nisan-Mayıs- Haziran 2004, s. 6.

Allah'a inanırsınız."[106] Kırkıncı'ya göre bu ayette belirtilen tebliğ vazifesini yapmanın bir yolu da diyalogdur. Zira insan ancak barış ve sulh ortamında karşısındaki insan ile temas kurar, kendi fikirlerini ona anlatır ve onun görüş ve düşüncelerinden istifade eder. Kavga ve husumet ortamında görüşmek ve fikir alış verişinde bulunmak asla mümkün değildir. Hz. Muhammed'in İslâm'ı diyalog ve tebliğ ile anlattığını, akrabaları, komşuları ve hemşerisi olan müşrik ve putperestler yanında Yahudi ve Hıristiyanlarla da diyalog kurmuş, bir kısmı ile bizzat görüşmüş, bazılarına mektuplar yazmış, diğer bir kısmına da sahabelerini göndererek İslâm'ı tebliğ etmiş olduğunu belirtmektedir. Böylece İslâmiyet'in bütün şarka ve garba yayılmasına vesile olunduğunu, bunun bugün de ancak görüşme, konuşma ve fikir teatisinde bulunmakla mümkün olacağını aksi halde İslâm'ın elmas gibi hakikatlerini diğer insanlara anlatmanın mümkün olmayacağını ifade etmektedir.[107]

Alaaddin Başar da bu konuda benzer görüşlere sahiptir. Hz. Muhammed'e yapılan davet emrinin, günümüz Müslümanlarını Ehl-i Kitapla görüşmeler yapmaya çağırdığını iddia etmektedir. Müslümanlara bu konuda büyük görevler düştüğünü ve dinler arası diyalogun da bunun için bir fırsat olarak görülebileceğini belirtmektedir. Başar'a göre dinler arası diyalog, toplumun yaralarını sarmak için bir araya gelen çeşitli din mensuplarına İslâm'ı anlatmak için bir vesile olacaktır. Bediüzzaman'ın "Nasraniyet, ya intifa ya ıstıfa bulacak. İslâm'a karşı teslim olup terk-i silah edecek" sözünü mesnet kabul ederek, Müslümanların tevhit inancından bir şüpheleri olmadığı için diyalogdan korkularının yersiz olduğunu, diyalogdan asıl karşı tarafın çekinmesi gerektiğini, kısacası Hıristiyanlığın ya tamamen söneceği yahut teslis ve benzeri yanlışlıklardan temizlenerek İslâm'a teslim olacağını iddia etmektedir.[108]

Hayrettin Karaman konuyla ilgili bir başka yazısında Müslümanların bütün varlıklara yönelik zulmü engellemek ve İslâm'ı insanlara tebliğ etmekle yükümlü kılındıklarını ve bu düşünceyle girilecek bir diyalog çalışmasında zorunlu olarak her iki tarafında kendini tanıtacağını, bunun tek taraflı olmasının mümkün olmayacağını belirtmektedir.[109] Dolayısıyla her ne kadar hedef tebliğ olsa da karşı tarafında kendini tanıttığı, anlattığı bir ortam olacaktır.

---

106 Âl-i İmrân, 3/110.
107 Mehmet Kırkıncı, "Tebliğ ve Diyalog", www.sorularlaislamiyet.com.
108 Alaaddin Başar, "Dinler Arası Diyalog", www.sorularlaislamiyet.com.
109 "Hayrettin Karaman ile Diyalog Üzerine", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 68, Nisan-Mayıs- Haziran 2005, s. 14.

Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük de diyalog konusuna tebliğ yapılabileceği anlayışıyla yaklaşmaktadırlar. Art niyet taşımayan, samimî ve gerçek anlamdaki bir diyalogda Müslümanların da istifadelerinin olacağını, İslâm'da da tebliğ esasının olduğunu belirtmektedirler. İslâm ilkelerinin gerek Müslümanlara ve gerekse Müslüman olmayanlara ulaştırılmasının yolunun tebliğ olduğunu, Kur'an'ın hak ve hakikat yolunu açıkladıktan sonra, inanıp inanmamayı insanın ihtiyarına bıraktığını, bugünkü diyalog çalışmalarındaki ölçünün de bu şekilde ortaya koyulması gerektiğini ve Müslümanların gerçek anlamdaki bir diyalogdan korkacak bir şeyleri bulunmadığını ifade etmektedirler.[110]

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere dinler arası diyalog konusunda olumlu yaklaşım sergileyenler diyalog çalışmalarının Müslümanların İslâm'ı tebliğ etmeleri için bir fırsat olduğunu düşünmektedirler. Bu iddialara göre Müslümanların tevhit akidesinden bir şüpheleri olmadığı için Hıristiyanlar karşısında korkmalarını gerektirecek bir durum söz konusu olmamalıdır. Diyalog çalışmaları, İslâm dinini diğer milletlere anlatmada ve ulaştırmada etkili bir yöntem olarak düşünülmektedir.

1.3. Dinler Arası Diyalogun Misyonerlik Olmadığı Görüşü

Dinler arası diyalog konusunda basında sıkça yapılan eleştirilerden birisi dinler arası diyalogun misyonerlik olduğu şeklindedir. Dinler arası diyalog savunucuları da bu iddialara cevap vererek, bu endişelerin yersiz ve çoğu zaman da art niyetli olduğuna vurgu yapmışlardır.

Ali Bulaç, konuyla ilgili olarak misyoner faaliyetlerin, son yıllarda dünya ölçeğinde ilgi gören "dinler arası diyalog" veya "farklı toplumsal kesimler arasında hoşgörünün gelişmesi"yle uygun bir zemin bulduğu yolundaki görüş ve iddiaların herhangi bir hakikat değeri olmadığını belirtmektedir. Konunun bu şekilde vazedilmesinin, sorunun çok boyutlu ve derinlemesine kavranmasını mümkün olmaktan çıkardığını, konuyla ilgilenenleri meselenin özünden uzaklaştırdığını söylemektedir. Bu argümanları öne çıkaranların ise asıl niyetlerinin üzüm yemek değil bağcıyı dövmek olduğunu iddia etmektedir. Bu iddia sahiplerinin, basit bir hasetçilik sonucu "misyonerlik" ile "diyalog" arasında ilişkiler kurduklarını, oysa bugüne kadar

---

110 Tümer- Küçük, Dinler Tarihi, s. 445-446; Küçük, "Müslüman Hıristiyan Diyaloguna Genel Bir Bakış", s. 57.

yaşananların diyalogun Müslümanlığın daha iyi anlaşılıp gelişmesine, yeni müntesipler kazanmasına yardımcı olduğunu, en azından meşum bir "medeniyetler çatışması" tezine basit bir destek olarak kullanılmasının önüne geçildiğini belirtmektedir. "İslâmiyet, kendi üzerine kapanarak gelişemez, aksine başka inanç ve dinlerle karşılıklı tartışma ve müzakereye geçtiğinde hakikatlerini ortaya çıkarır" diyen Bulaç, aksini iddia edenlerin ise bugüne kadar sergiledikleri tutumlarında ve düşüncelerinde samimi olmadıklarını, aksine İslâmiyet'in gelişmesinin bu çevreleri her zaman rahatsız ettiğini söylemektedir. Gerçeğin, iddia edilenin tam aksi olduğu ve bugün bir "misyoner tehlikesi"nden söz ediliyorsa, bu tehlikeyi davet edenlerin, İslâmiyet'i bir anlam haritası olmaktan çıkaran, insanları köksüz, hafızasız ve dayanıksız bırakanlardan başkası olmadığını belirtmektedir.[111]

Bulaç bir başka yazısında yine konuyu ele alır ve misyonerlik tehlikesinin doğru, ancak kaynağının yanlış algılandığını, kendisinin de misyonerliği ciddiye alanlardan biri olduğunu ancak "misyoner tehlikesi"ni yere göğe sığdıramayanların söylemini paylaşmadığını söylemektedir. Özellikle İslamiyet üzerine konuşan medyatik ilahiyatçıları ise hiç inandırıcı bulmadığını belirtmektedir.[112]

Ahmet Kurucan, 'diyalog faaliyetleri misyoner tuzağı mı?' başlıklı yazısında diyalog çalışmalarına yöneltilen eleştirilerin kaynağını ele almaktadır. Bu eleştirilerin görünüş itibariyle İslâmî kaygılarla yapıldığını gerçekte ise böyle olmadığını belirtmektedir. Normal şartlarda yapılan eleştirilere saygı duyulması, bu eleştirilerin Müslüman'ın kardeşini uyarması, iyiliği emir, kötülükten nehiy çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini, ancak bu eleştirilerin İslâmî temellerden yoksun oluşunun bir problem olduğunu söylemektedir. "İslâm'a göre" cümleleri ile başlayıp itiraz edilen, fakat, yanlıştır, günahtır, mesuliyeti muciptir denen bu görüş ve kanaatlerin İslâmî temellere dayandırılmadığını iddia etmektedir. Bunun yanında Hz. Peygamber dönemi pratiği ile veya günümüz dünya gerçeklerinden hareketle insanlığın alması gereken tavırdan dolayı diyalog faaliyetlerine öncülük yapmanın yanlış olmadığını, aksine yanlışlığa son vermek için atılan adımda yanlışlık aramanın, yanlışlığa devam anlamı taşıdığını belirtmektedir. Hiçbir dini temele dayanmayan bu suçlamalarla din adına mesafe kaydedilmesinin mümkün olmayacağını, günümüze has yorumları ile insanları

---

[111] Ali Bulaç, "Türkler Hıristiyan Olabilir mi?", Zaman Gazetesi, 23.02.2005.
[112] Ali Bulaç, "Misyonerlik", Zaman Gazetesi, 26.01.2005.

yönlendiren bir anlayışa çalakalem karalamalarla karşı çıkanların özellikle "misyoner tuzağı" şeklindeki sloganvâri yaklaşımlarla bir yere varamayacaklarını söylemektedir.[113]

Hayrettin Karaman, bir yazısında Hıristiyanların din adamları ve misyonerlerinin, Müslümanların ise liderlerinin ve önde gelen alimlerinin olduğunu, bunlar arasında diyalogun mutlaka olması gerektiğini belirtmektedir. Diyalog olmadığı taktirde her iki tarafın da amacına doğru yürüyüşünde birtakım arızaların meydana geleceğini ve bundan her iki tarafın da zarar göreceğini söylemektedir. Karaman'a göre gerçekleştirilecek diyalog esnasında her iki tarafta birbirinin amacını bilerek, belirecek problemleri ortadan kaldırmalıdır. Zira her iki din de kendi dinini yayma amacıyla yola çıkabilir. Buna rağmen her iki tarafın lider seviyesinde bir araya gelmesinde fayda görülmektedir.[114]

Radikal gazetesi yazarlarından Türker Alkan ise tektanrılı dinlerde diyalogun pek mümkün olmadığı ve bununla bağlantılı olarak misyonerlik söylemlerinin yersiz olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Dinler arası diyalog çağrılarının kim kaynaklı olursa olsun samimi olmadığını düşünmektedir. Yeni Şafak gazetesinde dinler arası diyalogla ilgili yapılan bir haberde yabancıların misyonerlik faaliyetlerinin eleştirilmesini pekte haklı bulmamakta ve eğer dinler arası diyalog olacaksa, bunun her şeyden önce din ve inanç özgürlüğüne dayanması gerektiğini ve bir dinin yasaklanıp, diğerinin desteklendiği bir ortamda diyalogdan söz edilemeyeceğini ifade etmektedir.[115]

1.4. Dinler Arası Diyalogun Global Teröre Karşı Bir Çözüm Olduğu Görüşü

Dünya üzerinde çeşitli ülkelerde uluslar arası terör faaliyetlerinin varlığı ve bu terör faaliyetlerinin din eksenli kabul edilmesi, hem Hıristiyanları hem de Müslümanları rahatsız etmektedir. Her iki dinin mensupları da dinler arası diyalog faaliyetleri sayesinde farklı din mensuplarının birbirini tanıması sonucu, bu terör faaliyetlerine çözüm bulunacağını ummaktadır. Özellikle İslâm'ın terörle beraber sıklıkla anılması ciddi bir problem olarak görülmekte ve bu durum Müslümanları sürekli bir savunma psikolojisine itmektedir. Müslümanlar arasında dinler arası diyalogu savunanlar, diyalogla bu yanlışlığı ortadan kaldırmayı hedeflemektedirler.

---

113 Ahmet Kurucan, a.g.k.y.
114 Hayrettin Karaman, "Diyalog Kopunca Tebliğ İmkânı da Ortadan Kalkar", Zaman Gazetesi, 15.07.2005.
115 Türker Alkan, "Diyalog", Radikal Gazetesi, 09.08.2005.

Farklı din mensupları ve kültürler arası diyalog yolunun işletilmesinin, dünyada demokrasi ve barışın daha kalıcı olmasına yardımcı olacağı söylenmektedir.[116]

Zeynep Atikkan, bir yazısında Ermeni Patriği Mesrob Mutafyan'a ait 'yaşam diyalogu' kavramını ele almaktadır. Patriğin yaşam diyalogu'nun önemini vurgulayarak 'burada birlikte yaşıyoruz, aynı havayı birlikte soluyoruz' ifadelerini aktaran Atikkan, Türkiye'nin AB üyeliğinin gündemde olduğu son günlerde, bu ifadelerin ve bu anlamdaki tüm çabaların önemine ve Türkiye'nin rolüne dikkat çekmektedir. Özellikle ülkemizde dünden bugüne uzanan yaşam diyalogunu anlamanın ve anlatmanın 11 Eylül ikliminde gerekli olduğunu belirtmektedir.[117]

2005 yılında yeni Papa göreve geldiği zaman, Papa'nın dinler arası diyaloga pek sıcak bakmadığı görüşü belirmiş ve farklı yorumlar yapılmıştı. Adem Sözüer ise olaya daha farklı bir şekilde yaklaşmaktadır. İslâm'ın, Batıda terörle eşdeğer görüldüğüne, batı televizyonlarında "İslamcı terörist" haberlerinin yapıldığına dikkat çekerek, bunda kabahatin, sadece batılılarda olmadığını belirtmektedir. Bu kadar olumsuz gösterilen bir Müslüman dünyaya, Papa'nın selam göndermemesinin, diyalog umutları vermemesinin normal olduğunu söylemekte ve terör söylemlerinde Müslümanların suçlu olduğunu belirtmektedir.[118]

Müslümanlar tarafından yapıldığı iddia edilen bir terör olayı sonrasında Müslümanların tavrının ne olacağı sorulduğunda Hayrettin Karaman, böyle bir durumda kazanmanın yolunun diyalogdan geçtiğini belirtmektedir. Bu ortamda Müslümanların kendilerine güvenen, teröre bulaşmamış, terörü ve şiddeti mahkum eden bireyler olarak karşı tarafa giderek, onların acılarını paylaşmaları gerektiğini söylemektedir. Karaman, mağdur olanların da masumlar olduğuna dikkat çekmektedir. Yapılan eylemin İslâm'da veya herhangi bir dinde ve ahlâk sisteminde yeri olmadığının ifade edilmesinin gerektiğini belirtmektedir. Karaman'a göre bu diyalogdur ve yapılması gereken de budur.[119]

Konuyla ilgili olarak Süleyman Seydi de 11 Eylül sonrası Batı'da bu güne kadar İslâm dünyasına yönelik, daha ziyade ABD merkezli yaklaşımların bir sonuç getirmediğinin dolaylı olarak kabul edilmesi ve Müslüman dünya ile diyalog kapılarının

---

116 Ali Bardakoğlu, "Diyalog", Polemik Değil Diyalog, Ufuk Kitap, İstanbul, 2006, s. 54.
117 Zeynep Atikkan, "Yaşam Diyalogu", Akşam Gazetesi, 21.10.2002.
118 Adem Sözüer, "Papa'nın Müslümanlara Mesajı", Takvim Gazetesi, 10.05.2005.
119 Hayrettin Karaman, "Diyalog Kopunca Tebliğ İmkânı da Ortadan Kalkar", Zaman Gazetesi, 15.07.2005

aralanma ihtiyacının hissedilmesinden bahsetmektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra Batı'da Müslüman kimliğini terörist kavramıyla özdeşleştiren maksatlı yaklaşımların sergilendiğini ve bu durumun, Batı'nın Müslümanlara karşı ılımlı olan kanadında da nefret duygularının uyanmasına sebep olduğunu söylemektedir. Türkiye'nin, dünyaya İslâm dininin teröre prim vermediği ve dünya ile barışık yaşama felsefesine sahip olduğu mesajını verme konusunda gayret göstermesinin önemine değinmektedir. Bu anlamda, 11 Eylül ile birlikte tırmanan önyargılı yaklaşımların taraflar arasında başlatılacak diyalog sürecinin yaratacağı olumlu hava ile ve ilişkilerin normalleşmesi yönünde somut adımlar atılarak ortadan kaldırılacağını ifade etmektedir. [120]

Terörün dünyanın dört bir yanında kutsal değerleri kullandığını belirten Ekrem Dumanlı ise bunun tehlikeli bir durum olduğunu söylemektedir. Dinler arası diyalogun, fiilî ispat gerektiren bir düşünce olduğunu ve onu hayata taşımanın zorluğunu dile getirdikten sonra; diyalogdan korkanların, kendilerinden korktuğunu iddia etmektedir. Bu korkuların yersiz olduğunu, zira global teröre karşı diyalogdan başka bir çözümün olmadığını söylemektedir.[121]

Papalık Konseyi'nin İslâm Masası Genel Sekreteri Halid Akaşeh bir söyleşide 11 Eylül olaylarının, diyalogun ne kadar gerekli olduğunu gösterdiğini, diyalogun isteğe bağlı değil, bir ölüm kalım meselesi olduğunu belirtmektedir. 11 Eylül'de olan trajik olayları, yalnızca terörizmin nedenlerini anlamak ve çözmek için bir fırsat olarak değil, aynı zamanda şiddetin, din adına yapılan aşırılıklar ve hoşgörüsüzlüğün, azınlıklara karşı ayrımcılığın da anlaşılması ve çözülmesi için bir fırsat olarak değerlendirdiğini söylemektedir. İnsan onuru ve hakları bağlamında bütün bunların nedenlerini ortadan kaldırmanın, demokrasiler için bir hedef olduğunu, din adına yapılan her türlü aşırılığa karşı çıkmanın gerektiğini belirterek diyalogun bunun için gerekli yöntem olduğunu söylemektedir.[122]

Dinler arası diyalogun global terör karşısında bir çözüm olduğunu düşünenler yanında, dinler arası diyalogu çare görenlerin bir oyuna geldiklerini belirtenler de vardır. Orhan Dede bunlardan biridir. O, Batı'nın eş zamanlı olarak kendi gizli servislerine organize ettirdikleri ABD ve İngiltere'deki terör eylemlerinin suçunu Müslümanların üzerine atarak, Müslümanları işlemedikleri bir suç yüzünden gereksiz

[120] Süleyman Seydi, "Medeniyetler Çatışmasına Karşı 'Somut Adım!' ", Zaman Gazetesi, 22.05.2005.
[121] Ekrem Dumanlı, "Diyalog İftarı, Pera House, Prens Charles", Zaman Gazetesi, 26.10.2004.
[122] Halid Akaşeh, "Diyalog Ölüm Kalım Meselesi", Radikal Gazetesi, 01.02.2000.

bir suçluluk psikolojisine soktuğunu ve bu şekilde Müslümanların dinler arası diyalogun sunduğu zehirli fikirlere can simidi gibi sarılmalarını sağlamaya çalıştığını belirtmektedir. Ona göre Batı, bütün bu terör saldırılarını Müslümanların organize etmeyeceklerini ve isteseler de böyle eylemleri organize edecek teknolojiye sahip olmadıklarını çok iyi bilmekte fakat bütün medya ve iletişim araçlarını elinde tutan Batı'nın durumu olduğundan farklı gösterdiğini söylemektedir. Dede, Batı'nın bu terör saldırılarıyla beraber Türk milleti ve diğer Müslüman milletlere olan baskı, sindirme ve psikolojik harp çalışmalarını gittikçe artıracağını söyleyerek dinler arası diyalogun çare olarak kabul edilmesinin ise bir oyundan ibaret olduğunu iddia etmektedir.[123]

Yeni Mesaj gazetesinde çıkan bir haber Batı'nın İslâm'a yönelmesinden korkanların İslâm'ı terörle özdeşleştirdiğini belirtmektedir. Zira İslâm, küreselleşme karşısında tek seçenek ve dayanak olarak kalmaktadır. Amerika'nın 11 Eylül süreci ile İslâm'ı terörizm ile özdeşleştirme çabasının buradan kaynaklandığını belirtmektedir.[124]

Katolik Dünyası'nın ruhani lideri Papa 16. Benedict, yüz binlerce kişinin dinlediği bir konuşmasında açık açık "Müslüman-Hıristiyan diyalogunun" önemine dikkat çekmektedir. Dünyadaki terörizmin bitirilmesine vurgu yapan Benedict, sapık ve vahşi olarak nitelediği terörizmi kınayarak, teröre karşı mücadelede özellikle Müslüman-Hıristiyan diyalogunun önemli olduğunu söylemektedir.[125]

Diyanet İşleri Eski Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, Bulgaristan'da gezideyken yaptığı bir açıklamada dünya barışının gerçekleşmesi için dinler arası barışın sağlanması gerektiğini belirterek, "11 Eylül'de ABD'de vuku bulan talihsiz terör eylemlerinden sonra, dinler arası diyalog daha da önem kazandı" demektedir.[126] Farklı bir açıklamasında Yılmaz "dinler arası diyalogun artırılması, dünyadaki açlık, şiddet ve terör olaylarına karşı birlikte hareket edilmesi" gerektiğini belirtmektedir.[127]

Tüm bu ifadelerden anlaşılacağı üzere terör olaylarının alternatifinin halklar, diller, dinler ve insanlar arasında gerçekleştirilecek diyalog olduğu düşünülmektedir.

1.5. Dinler Arası Diyalogun Medeniyetler İttifakı ve Dünya Barışına Katkı Sağladığı Görüşü

[123] Orhan Dede, "Terörün Amacı Ne?", Yeni Mesaj Gazetesi, 12.07.2005.
[124] "Küreselleşme, Vahşi Kapitalizmin Yeni Maskesi mi?", Yeni Mesaj Gazetesi, 30.10.2001.
[125] Nedim Odabaş, "Uyanık Olalım", Milli Gazete, 23.08.2005.
[126] M. Nuri Yılmaz, "Diyalog Önem Kazandı", Yeni Şafak, 05.12.2001.
[127] M. Nuri Yılmaz, "Dinler Tarihinde Yeni Sayfa", Sabah Gazetesi, 17.06.2000.

Dinler arası diyalog taraftarlarının, dinler arası diyalogdan umdukları faydalardan biri de, bu diyalogun dünya barışına katkı sağlamasıdır. Bu amaçla bazı vakıflar ve platformlar da kurulmuştur. Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı bu konuda öne çıkan bir isimdir. Aralarında Fethullah Gülen'in de bulunduğu bir grup gazeteci-yazar tarafından 1994 yılında kurulmuş olan vakfın "dünyanın büyük ihtiyaç duyduğu birlikte yaşama tecrübesinin yüzyıllar boyu ülkemizde yaşanmakta olduğu fikrinden hareketle, kültür ve inanç zenginliğimizin günümüze uyarlanarak dünyaya sunulmasına katkıda bulunmak amacı"nı taşıdığı vakfın resmi sitesinde belirtilmektedir. Bu tarihten itibaren de yurtiçinde ve yurtdışında bu amaca yönelik faaliyetler sergilenmektedir. Vakıf, çalışmalarını Abant Platformu, Kültürlerarası Diyalog Platformu (KADİP) ve Diyalog Avrasya Platformu (DA Platform) ile birlikte vakıf çalışmalarının kitaplaştırıldığı yayınevleri vasıtası ile yürütmektedir. Vakıf, diyalog, toplumsal uzlaşma ve küresel barış olarak benimsediği misyonuna uygun olarak bugüne kadar birçok ulusal ve uluslararası faaliyet gerçekleştirmiştir. Vakıf başkanı Harun Tokak şöyle söylemektedir: "yapılanları beğenmeyenler, hatta yeterli bulmayanlar da çıkacaktır ancak şurası unutulmasın ki, küresel barışa gidilecekse dinler burada çok önemli bir rol oynayacak. Eğer dinler arasında bir uzlaşma ve barış sağlanırsa bu, ülkeler arası ilişkilere yansıyacak. Sonuçta hem küresel barış hem de Türkiye'nin çıkarları dinler arası diyalog ve uzlaşma sayesindedir. Yapılan her iş ülkemiz ve insanımız içindir ve bu faaliyetler, evrensel barışa bir katkıdır."[128]

Vakfa bağlı platformlardan Kültürlerarası Diyalog Platformu (KADİP), tüm ülkelerin ortak problemi teröre ve savaşlara karşı ortak çözümler üretmek amacıyla, yurtiçinden ve yurtdışından dinî temsilcilerin, kanaat önderlerinin ve bilim adamlarının katılımıyla toplantılar düzenlemektedir. Diyalog adıyla organize edilen bu toplantılarda farklı din, kültür ve inanç sahibi kişiler bir araya gelerek tüm dünyaya ortak mesajlar vermekte, farklılıkların ihtilaf ve çatışma değil, zenginlik kaynağı olduğunu ve barış içinde aynı amaç için birlikte çalışmalar yaptıklarını söylemektedirler. KADİP, 2000 ve 2004 yıllarında Harran ve Mardin'de gerçekleştirilen, tüm dünyadan ve Türkiye'den 300 kadar katılımcının bir araya geldiği organizasyonlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca her

---

[128] Zafer Özcan, "Türkiye'nin Menfaati Neyi Gerektiriyorsa Onu Yapıyoruz ", Zaman Gazetesi, 17.06.2004.

yılın başında da dinî liderleri bir araya getirerek "Barış Duası" programları tertip etmektedir.[129]

Dinler arası diyalogun dünya barışına katkı sağlayacağını düşünenlerden biri de Davut Aydüz'dür. Ona göre sosyal ilişkilerin sıklaştığı günümüzde, insanlık dışı acıların tekrar tekrar yaşanmaması için, manevî liderlerin aralarındaki dinî farklılıkları ve sorunları gündeme getirmeden ve kavga konusu yapmadan, karşılıklı görüşme ve anlayışla çalışmaları tabî ve gerekli bir davranıştır. Diyalog, hem inançlar alanında yanlış anlamaları tashih, hem de evrensel barışı yakalamak için bir ihtiyaçtır.[130]1998 yılında İstanbul'da yapılan Kültürler arası diyalog sempozyumunda Hüseyin Hatemi de dinler arası diyalogun bir gayesinin evrensel barışa, esenliğe girmek olduğunu belirtmektedir.[131]

Taha Akyol bir yazısında Papa II. Jean Paul'un "Avrupa ve Amerika'da Müslümanlar, İslâm dünyasında Hıristiyan ve Yahudiler iç içe yaşıyor. Barışı ancak diyalogla, hoşgörü ile geliştirebiliriz" sözlerini aktarmaktadır. Bu ifadelerden Hıristiyan dünyasının da diyalogu barış için bir yol olarak gördüğü fikrine ulaşılmaktadır.[132]

Basında, özellikle diyalog taraftarı olan kesimde sıkça diyalog için yapılmış toplantı ve sempozyumların haberlerine rastlanmaktadır. Yine böyle bir toplantı olan 1. Medeniyetler Buluşması Toplantısında Şinasi Gündüz, 'Kültürler arası barış ve bir arada yaşamanın teolojik temelleri' başlıklı bir sunumda bulunarak, dinlerin ve medeniyetlerin buluşmasının önündeki en büyük engelin önyargılar ve dinlerin yanlış yorumlanması olduğunu belirtmektedir.[133]

Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı mütevelli heyeti üyesi olan Ekrem Dumanlı'ya göre de Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra dünyanın yüz yüze geldiği en ciddi tehlike, medeniyetler arası (dinler arası) çatışmadır. Bu tehlikenin ilk emareleri görülmüştür. Bu emareler bile tedbir alınmadığı takdirde büyük bir felaketi ispat etmektedir. Bunun tedbirinin önceden alınması gerekmektedir. Bu da kültürler arası köprüleri yeniden inşâ etmektir.[134]

---

[129] Ayrıntılı bilgi için bk. www.gyv.org.tr, www.da.com.tr
[130] Davut Aydüz, "Dinler Arası Diyalogun Gerekliliği", Polemik Değil Diyalog, Ufuk Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2006, s.146, 147.
[131] Hüseyin Hatemi, "Müslümanların Diyaloga Girmelerinin Şartları ve Amacı", Kültürler Arası Diyalog Sempozyumu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, 7-8 Mart 1998, s. 179- 183.
[132] Taha Akyol, "Kur'anı Öpen, Camiye Giren Bir Papa", Milliyet Gazetesi, 04.04.2005.
[133] Adem Yavuz Arslan, "Diyalogun Önündeki En Büyük Engel Önyargı", Zaman Gazetesi, 28.09.2005.
[134] Ekrem Dumanlı, "Avrupa ve İslâm Düşmanlığı", Zaman Gazetesi, 19.05.2005.

Hayrettin Karaman ise olaya daha farklı bir şekilde yaklaşarak Müslümanların, Hazret-i Adem'in çocuklarından kabul ettikleri hiçbir ırkı, milleti peşinen düşman olarak görmediğini, dinimizin böyle peşin bir düşmanlık hükmünü hiçbir devlete ve millete yöneltmediğini belirtmektedir. Bu sebeple Müslümanların, ilâhî dinlere mensup dindarlar arasında bir diyalog geliştirerek medeniyetler çatışmasını önlemeye katkıda bulunmaları gerektiğini söylemektedir.[135]

Diyalog Avrasya Platformu'nun Antalya'da gerçekleştirilen 6. genel kurul toplantısına mesaj gönderen TBMM Başkanı Bülent Arınç'a göre de "Medeniyetler arası diyalog insanlığın barış ve huzur içerisinde bir dünyada yaşayabilmelerinin anahtarı haline gelmiştir."[136]

2004 yılında İstanbul Çemberlitaş Fırat Kültür Merkezi'nde düzenlenen "Hz. İbrahim'in Aydınlığında Dinler ve Barış" adlı Uluslararası Sempozyumda konuşan, bütün dinlerin ortak amacının barış olduğunu vurgulayan Bekir Karlığa, insanları bu yöne sevk edecek diyalog, barış gibi terimlerin dünyaya damgasını vuramadığını söyleyerek, dinlerin ve barışın günümüzde her zamankinden daha çok önem kazandığını vurgulamıştır.[137]

Diyanet İşleri Eski Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz da, Temmuz 2002 deTiflis'te katıldığı, Kafkaslarda Barış İçin İşbirliği ve Dinlerarası Diyalog Toplantısı'nda "diyalog, dinlerin birleşmesi veya bir dinin diğer dinin potasında erimesi anlamına gelmez. Farklılıklar içerisinde din adamlarının uzlaşması, anlaşması ve dünya barışına katkıda bulunması demektir" diyerek önemli bir saptama yapmaktadır.[138]

Tufan Türenç, 2003 yılında Marmara Grubu'nun düzenlediği iftar yemeğini 'olağan dışı' bir olay olarak niteleyerek, farklı dinlerden insanların bir arada bulunduğu iftardan etkilendiğini belirtmektedir. İftar sonrasındaki konuşmaların ve dile getirilen dileklerin, dinler arası barışın dünya huzuru için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya koyduğunu, dinî liderlerin aralarındaki diyalogu yoğunlaştırdıkları takdirde dünya barışı için çok önemli adımlar atılmış olacağını iddia etmektedir.[139]

Her ne kadar dinler arası diyalog, dünya barışı için bir çözüm olarak gösterilse

---

[135] Ahmet Şahin, a.g.k.y.
[136] Haberler, "DA Platformu Avrasya Medya Birliği Kurulması İçin Çalışacak", Zaman Gazetesi, 19.11.2004.
[137] Mükremin Albayrak, a.g.k.y.
[138] Yelda Ataç, "Misyonerlere Karşı Diyanetten Uyarı", Hürriyet Gazetesi, 31.07.2002.
[139] Tufan Türenç, "İftardaki Dinler Mozaiği", Hürriyet Gazetesi, 05.11.2003.

de buna karşı çıkanlar da vardır. M. Emin Koç bir yazısında dinler arası diyalogdan dünya barışına ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Konuyla ilgili olarak Fethullah Gülen'i, onun taraftarlarını ve Zaman Gazetesini eleştirerek, bunların dinler arası diyalogun terör tehdidine karşı panzehir olacağı görüşünün bir sayıklamadan ibaret olduğunu iddia etmektedir.[140] Müslim Karabacak ise medeniyetler arası diyalogun dünya barışını sağlaması vaat edilirken dünyanın her yerinde zulüm altında olan Müslümanlara dikkat çekmektedir. Medeniyetler arası diyalogun aslında dar bir alana sıkıştırılan İslâm'a ve onu bin bir zorlukla yaşamaya çalışan Müslüman dünyaya, top yekun Batı dünyasının ve onun taşeronu ülkelerin yüklenmesi olduğunu belirtmektedir.[141]

Diyanet İşleri Eski Başkanı M. Nuri Yılmaz, başkanlığı döneminde yayınlanan bir yazısında, eğer din adamları yapacakları diyalog ve aralarında geliştirecekleri ilişkilerle dünya barışına katkı sağlayabilir, savaşlara mani olabilir, dünya kaynaklarının eşit olarak paylaşımını temin edebilirler, ateizm, materyalizm, pozitivizm gibi akımlara karşı mücadele edebilirler veya bu yöndeki çalışmalara katkıda bulunabilirlerse dinin amacına uygun bir iş yapılmış olacağını söylemektedir. Yönetim olarak müspet manada ve art niyetsiz olarak yapılacak samimi diyalog çalışmalarını gerekli gördüklerini ve bunun insanî ve ahlakî bir davranış olduğunu belirtmektedir. Diyalog yoluyla geçmişte yapılan yanlışların, savaşların, olumsuzlukların tekrar yaşanmayacağını söylemektedir. 11 Eylül ve benzeri hadiselerin, dünya barışı için diyalogun ne denli önemli olduğunu ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konudaki çalışmalarının ne kadar isabetli olduğunu net bir şekilde ortaya koyduğunu ifade etmektedir.[142]

Türkiye hükümet bazında da medeniyetler ittifakını desteklemektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan İslâm dünyası ile Hıristiyan dünyasını uzlaştırma görevini Başbakan Tayyip Erdoğan ile İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero'ya vermiştir. Basında yer alan haberlere göre hazırlanan program gereğince, 2005 yılında Türkiye, Medeniyetler İttifakı için oluşturulan vakıf fonuna 500 bin Euro başlangıç katkısı yapmıştır. Bu paranın 150 bin Euro'sunu hükümet, kalanını ise sivil toplum kuruluşları karşılayacaktır.[143]

---

140 M. Emin Koç, "Diyalogcu Kellerin Barış İlacı", Yeni Mesaj Gazetesi, 27.07.2005.
141 Müslim Karabacak, "Tek Yumurta İkizi Medeniyetler Buluştu", Yeni Mesaj Gazetesi, 14.02.2002.
142 M. Nuri Yılmaz, "11 Eylül Olayı ve Dinler Arası Diyalog", Sabah Gazetesi, 26.11.2001.
143 Bülent Aydemir, "Türkiye'den Din Barışı İçin 500 bin Euro", Sabah Gazetesi, 29.08.2005.

Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere hem devletler hem de kişiler bazında, dinler arası diyalogun dünya barışına katkı sağlayacağı tezini savunan etkili bir topluluk vardır. Bunlar muhalif seslere rağmen kendi inançları doğrultusunda ulusal ve uluslar arası toplantılar, sempozyumlar düzenlemekte ve etkin din adamalarını bir araya getirerek insanlığın ortak problemlerine çareler aramaktadırlar. Bu doğrultuda kendi basın yayın kuruluşlarını ve taraftarlarını da seferber etmektedirler. Ancak bu çabaların elle tutulur bir sonuca ulaşamaması, dünyanın her yerinde baskı ve zulümlerin devam etmesi muhaliflerin seslerini yükseltmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. 2000-2005 YILLARI ARASINDA TÜRK BASININDA DİNLER ARASI DİYALOGA OLUMSUZ YAKLAŞIMLAR

2.1. Dinler Arası Diyalogun Misyonerlik Olduğu Görüşü

Misyonerlik Hıristiyanlıkla beraber anılan, Hıristiyanların diğer din mensuplarını kendi inançlarına dahil etme çabalarıdır. Dinler arası diyalog kavramıyla beraber sıkça anılan bir terimdir. Dinler arası diyalog konusunda olumsuz düşünenlerin bir iddiası, diyalog adı altında Hıristiyanların misyonerlik faaliyetlerini devam ettirdikleridir.

2004 yılı Aralık ayında Akşam Gazetesinde misyonerlikle ilgili yapılan yazı dizisinde dinler arası diyalog çalışmalarının altında yatan gerçeğin misyonerlik olduğu vurgulanarak, konu ilim adamlarının, yazarların ve devlet görevlilerinin açıklamalarıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Dinler arası diyalog adı altında 1962-1965 yılları arasında başta Vatikan olmak üzere tüm Hıristiyan aleminde bir faaliyet başlatılırken, özellikle 1993'te SSCB'nin tam olarak yıkılmasından sonra bu faaliyetlerin ivme kazandığı belirtilmektedir.[144] Yazı dizisinde Bekir Karlığa'nın dinler arası diyalog toplantılarına eleştirel bakışından söz edilerek, misyonerlik faaliyetlerinin değişen boyutu dile getirilmiştir. Son dönemlerde dinden söz etmeden faaliyet gösterildiği, İslâmiyet ve Hıristiyanlığı karşı karşıya getirmeden diyalog toplantılarıyla geniş kitlelerde Hıristiyanlığa sempati uyandırılmaya çalışıldığı belirtilmektedir. Misyonerlerin özellikle Türkiye'deki hoşgörü ortamından faydalandıkları, Türkiye'deki hoşgörü ve toleransı istismar ettikleri anlatılmaktadır.[145]

Zekeriya Beyaz, Takvim gazetesindeki bir yazısında başta Avrupa ülkeleri olmak üzere bütün Hıristiyan dünyasının, "Anadolu'yu savaşla alamadık, öyleyse barış içinde hilelerle alalım" sevdasına kapıldığını belirtmektedir. Bu düşünce ile II. Vatikan Konsili'nde (1962-1965), dinler arası diyalog yoluyla, başta Anadolu olmak üzere, Müslümanların Hıristiyanlaştırılmasına karar verildiğini, bu nedenle de bugün Türkiye' ye görülmemiş yoğunlukta misyoner akını olduğunu, yüzlerce kilise açıldığını söylemektedir. Bu misyonerlerin arkasında büyük güçlerin ve paraların olduğunu, ellerindeki sınırsız imkânlarla, Anadolu halkını ve gençlerini Hıristiyan yapmaya

---

[144] Misyonerlik yazı dizisi, "Yöntem Farklı Hikaye Aynı", Akşam Gazetesi, 24.12.2004.
[145] Misyonerlik yazı dizisi, "Ne Dediler?", Akşam Gazetesi, 23.12.2004.

çalıştıklarını iddia etmektedir.[146]

Diyanet İşleri Eski Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, 2002 yılında Tiflis'te katıldığı "Kafkaslarda Barış İçin İşbirliği ve Dinler Arası Diyalog Toplantısı"nda misyonerlik konusunu gündeme getirerek diğer dinlerin temsilcilerine, Kafkaslar ve Türk Cumhuriyetleri'nde artan misyonerlik faaliyetlerinin dinler arası diyaloga gölge düşürdüğünü anlatmıştır. Mehmet Nuri Yılmaz, Şûra'da, diyalog için samimiyetin şart olduğunu diyalogun dinlerin birleşmesi veya bir dinin diğer dinin potasında erimesi anlamına gelmediğini belirtmiştir. Yılmaz, dinler arası diyalogun beklenen sonucu verebilmesi için misyonerlik faaliyetlerine son verilmesi gerektiğini söylemiştir. Yılmazın bu uyarısından da dinler arası diyalogun maksadının dışında, misyonerlik amaçlı kullanıldığı anlaşılmaktadır.[147]

Türkiye gazetesi yazarı İsmail Yağcı, dinler arası diyalogun bir Haçlı saldırısı olduğunu belirtmektedir. Yağcı, 1932 yılında Papa olan 11. Pius'un, Papa seçilmesi dolayısıyla yayınladığı Catesihm adlı kitapta misyonerlik çalışmalarında köklü değişiklik yapılması ve bu çalışmalara, diğer bütün kültürlerin diyalog adı altında katılımlarının sağlanması gerektiği görüşünü aktarmaktadır. Kitapta asıl hedefin, Müslüman ülke halklarının kiliseye kazandırılması olduğu ve bunun için hoş görü kavramının geliştirilmesi gerektiği ifadelerinin yer aldığı söylenmektedir. Yağcı tüm bunları aktardıktan sonra bugün Türkiye'de devam eden dinler arası diyalog çalışmalarının bu ifadelerin gün yüzüne çıkmış hali olduğunu belirtmektedir. Bu diyalog çalışmalarının hiç masum olmadığını ve Türkiye'nin aleyhine olduğunu, Türkiye'de yakın zamanda Hıristiyanlığı seçen grupların ortaya çıkmasının şaşırtıcı olmayacağını söylemektedir. Bu misyonerlik faaliyetleri sonucunda, Vatikan'ın casusları yanı sıra yerli casusların da devreye gireceğini belirtmektedir.[148]

Yeni Mesaj gazetesinden Orhan Dede, köşe yazısında II. Vatikan Konsili'nden bahsederek, Papa II. Paul'ün 1991 yılında ilan ettiği Redemptoris Missio (Kurtarıcı Misyon) adlı genelgede diyalogla ilgili olarak 'Kilisenin bütün insanları Kiliseye döndürme amaçlı misyonunun bir parçası' ifadesine dikkat çekmektedir. Tüm bunların dinler arası diyalogun ne demek olduğunu ve diyalogdan neyin amaçlandığını açıkça

---

[146] Zekeriya Beyaz, "Misyonerler Ulusal İnançlarımızı Yıkıyorlar", Takvim Gazetesi, 02.02.2005.
[147] Yelda Ataç, a.g.k.y.
[148] İsmail Yağcı, "Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlerin Kanlı Faaliyetleri", Türkiye Gazetesi, 06.07.2000.

ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Bütün bu gerçeklere rağmen diyalogun Türkiye orijinli olduğu kuyruklu yalanını ortaya atıp, bu yalanla Türk milletini Vatikan'ın ortaya attığı diyaloga yakınlaştırıp bu sayede Müslümanları Hıristiyanlaştırmaya ve Müslümanların kalbine Hıristiyan sevgisi aşılamaya çalışıldığını belirtmektedir.[149] Orhan Dede başka bir yazısında ise misyonerlerin dinler arası diyalog kavramıyla ulaşmak istedikleri nihai hedeflerinin, Papa II. Jean Paul'un 2000 yılı mesajında söylediği "Birinci bin yılda (milenyum) Avrupa'yı Hıristiyanlaştırdık. İkinci bin yılda Amerika ve Afrika'yı Hıristiyanlaştırdık. Üçüncü bin yılda ise Asya'yı Hıristiyanlaştıralım" misyonu olduğunu belirtir.[150]

Müslim Karabacak, dinler arası diyalogun bu ülke insanını Hıristiyan yapma gayretinin adı olduğunu iddia eder. "Dinler arası diyalog denince bundan Hıristiyanlığı yaymak anlaşılmalı" görüşünün kendine ait olmadığını, bu oluşumun temellerini atanların, ta baştan bunu böyle tarif ettiklerini belirtmektedir. 1973'te "Dinler Arası Diyalog" Sekreterliği'ne seçilen Rosanno'nun, "Diyalogdan söz ettiğimizde açıktır ki bu faaliyeti, kilise şartları ve çerçevesinde misyoner ve İncil'i öğreten bir cemaat olarak yapıyoruz" sözünü delil olarak göstermektedir.[151]

İsmail B. Bir'in yazısı da aynı paraleldedir. O, Hıristiyan Batı dünyasının tarih boyunca Müslümanları Hıristiyanlaştırmak için çok yönlü bir çabanın içine girdiğini, bu çabaların sonuncusunun ise dinler arası diyalog projesi olduğunu belirtmektedir. Bu projenin özellikle 1990'lı yıllarda hız kazandığını, asıl amacın, İncil'i yayma, tanıtma ve sevdirme olup, misyonerliğe yardımcı olmak ve kilise kültürünün Müslümanlara nakledilip kabul ettirilmesi olduğunu söylemektedir.[152]

Orhan Dede'ye göre Türkiye'yi dinler arası diyalogla tanıştıran kişi Fetullah Gülen'dir. Dinler arası diyalog kavramının Vatikan orijinli ve misyoner yaklaşımlı olmasına rağmen Gülen ve taraftarları tarafından hevesle kabul edildiğini belirtmektedir.[153] Misyonerlerin ve "bizdeki diyalogcular"ın Müslümanlara zarar verebilmek ve İslam'ı bozabilmek için her yola başvurduklarını hatta Müslüman ülkelerde özellikle Türkiye'de bazı ilâhiyatçıların ve din adamlarının çeşitli şekillerde

---

[149] Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(1)", Yeni Mesaj Gazetesi, 07.03.2005.
[150] Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(2)", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.03.2005.
[151] Müslim Karabacak, "AKP Dinler Arası Diyalogun Siyasi Ayağı mı?", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.10.2002.
[152] İsmail B. Bir, "Dinler Arası Diyalog Tehlikesi", Yeni Mesaj Gazetesi, 21.07.2004.
[153] Orhan Dede, "Diyalog + AKP= BOP-1", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.12.2004.

kullanıldığını söylemektedir. Orhan Dede biraz sert bir üslupla Vatikan orijinli dinler arası diyalog kavramını savunanların, bu savundukları kavram ile misyonerlerin, Vatikan'ın ve CIA'nın hedeflerine hizmet ettiklerini, gelecekte bu diyalogcuların Türk milletine hesap vermekten kurtulamayacaklarını belirtmektedir. Türkiye'den bazı insanların da Müslüman din adamı kisvesi altında dinler arası diyalog yaparak, Türkiye'nin birlik ve beraberliğinin bozulması yönünde misyonerlerle aynı safta çalıştığını iddia etmektedir.[154] Dede, bir zamanlar Müslüman nüfusun yüzde 60'tan fazla olduğu Mozambik'te dinler arası diyalog sayesinde bugün Müslüman nüfusun yüzde 20'lerin altına gerilediğini, bir zamanlar yüzde 70'lerin üzerinde Müslüman nüfusa sahip olan Malavi'de ise diyalog sayesinde bugün resmi bilgilere göre yüzde 20 Müslüman bulunduğunu belirtmektedir. Buraların da dinler arası diyalogcular tarafından yerli halktan seçilerek yetiştirilip papaz yapılan öğrencilerin, kendi dillerinde halkına hitap edecek papazlar olarak görevlendirilmiş olduklarını söylemektedir.[155] Dinler arası diyalogun Türk milletini Hıristiyanlaştırma projesi olduğunu, Türk milletini millet yapan inancından koparmayı amaçlayan diyalogculara yardım ve yataklık yapan herkesin de en az onlar kadar sorumluluk altında olduklarını iddia etmektedir.[156]

Ali Rıza Bayzan'a göre de diyalog, misyonerliği ve misyoner örgütleri himayeyi gerektirmektedir. Bunun simgesel göstergelerinden birisinin Harran Sempozyum'unda sonradan Hıristiyanlığı seçen Eyüp Badem adlı bir Urfalı'nın torbasına doldurduğu İncilleri getirip rahatça konferans salonunda bulunanlara dağıtabilmesi olduğunu söylemektedir.[157]

Fethullah Gülen ve taraftarlarının dinler arası diyalog konusuna öncülük yaptıklarını belirterek şiddetli bir şekilde eleştiren Emin Koç, bazı Müslümanların ve aydınların, "dinler arası diyalog"un hakikatte bir "misyonerlik olduğu" hususunda hem kendilerinin gâfil avlanmakta olduklarını, hem de çoğu zaman farkında olmayarak yanıltmak suretiyle toplumun gafil avlanmasına sebep olduklarını belirtmektedir. Ancak başta birçok Dinler Tarihi veya Din Sosyolojisi uzmanları olmak üzere işinin erbabı olan ve ilim haysiyeti taşıyan bilim adamlarının, "dinler arası diyalog"un çok "tehlikeli ve sinsi bir misyonerlik" olduğuna dikkat çekmekte olduğunu söylemektedir. Bilim

---

154 Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(2) ", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.03.2005.
155 Orhan Dede, "Diyalogculuk ya da Timsahın Gözyaşları", Yeni Mesaj Gazetesi, 07.04.2005.
156 Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(5)", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.03.2005.
157 Ali Rıza Bayzan, "Amerika İslâm Dünyasından Ne İstiyor?(6) ve Amerikanın Küresel Din Projesi", Yeni Mesaj Gazetesi, 19.10.2002.

haysiyeti taşıyan bu akademik çevrelerde, "dinler arası diyalog misyonunun post–modern bir misyonerlik yöntemi olduğu"nda ittifak olduğunu belirtmektedir. Bunu sadece Vatikan kaynaklarının değil, İslâm dünyasının ilim erbabının da özellikle ve ısrarla belirttiğini, dinler arası diyalogun "modern misyonerlik" yöntemi olduğu konusuna da ilk dikkat çeken kişinin Haydar Baş olduğunu söylemektedir. Müslüman Türk toplumunun Hıristiyanlığa karşı direnç noktalarını zayıflatan ve toplumun çeşitli kesimlerini misyonerlik faaliyetlerine açık hâle getiren önemli bir unsurun, 1990'dan itibaren artan dinler arası diyalog girişimleri olduğunu ifade etmektedir.[158]

Koç, Temel olarak dinler arası diyalog fikrinin, Türkiye'den çıkan bir fikir olmadığının, Vatikan'ın dayattığı bir fikir olduğunun bilinmesi gerektiğini söylemektedir. 1964 yılında II. Vatikan Konsilinde kurulan Hıristiyan Olmayanlar Sekreteryası'nın 1973 yılında, sekreteryanın sözcülüğü görevine getirilen Pietro Rossano, Sekreterya'nın yayın organı Bulletin'deki bir yazısında; "Diyalogdan söz ettiğimizde, açıktır ki bu faaliyeti, kilise şartları çerçevesinde misyoner ve İncil'i öğreten bir cemaat olarak yapıyoruz. Bu sebeple diyalog, Kilisenin İncil'i yayma amaçlı misyonunun çerçevesi içinde yer alır" sözlerini aktarmakta ve Vatikan'ın ne bizzat kendisi, ne de onun üzerinden "dinler arası diyalog misyonu"nu yürüten Hıristiyan dünyanın misyonunun ve hedefinin basit bir misyon olmadığını belirtmektedir.[159] 20–24 Eylül 2000 tarihleri arasında Hindistan'ın Bangalore şehrinde yapılan misyonerlik stratejileri belirleme platformunda Halkları Hıristiyanlaştırma Konseyi Başkanı Kardinal Josef Tomko'nun, diyalogu, modern misyonerliğin en temel yöntemleri arasında saydığını[160] hatırlatmaktadır. Bu misyonun bir parçası olmanın, yani dinler arası diyalog misyoneri olmanın, gayr–ı Müslim azınlıklarla beşeri münasebetler kurmak, onlarla komşu olmak, onlarla tanış olmak, onlarla sohbet etmekten farklı bir şey olduğunu belirtmektedir.[161]

Haydar Baş diyalogun misyon faaliyetleriyle İslâm ülkelerinin başta hadisler ve sünnet müessesesi olmak üzere pek çok konuda kafası bulanmış ve şüphelerle dolmuş halklarını Kilise'nin kurtarıcı eline teslim edebilme gayretlerinin adı olduğunu, diyalogdan amacın misyonerliğe yardımcı olmak olduğunu belirtmektedir.

---

[158] M. Emin Koç, "Modern Misyonerlik Olarak Dinler Arası Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.07.2005.
[159] M. Emin Koç, "Uzaktan Kumandalı Dinler Arası Diyalogun Stratejik Boyutu" Yeni Mesaj Gazetesi, 14.07.2005.
[160] M. Emin Koç, "Diyalogun Gayesi Dünyayı Hıristiyanlaştırmak", Yeni Mesaj Gazetesi, 08.07.2005.
[161] M. Emin Koç, "Dinler Arası Diyalog Bir Vatikan Kurumu", Yeni Mesaj Gazetesi, 07.07.2005.

Vatikan'ın Dinler Arası Diyalog Sekreterya'sının ilk başkanı Kardinal Marella'nın da Konsil Babaları'na gönderdiği bir mektupta diyalog sekreteryasının amacını, doğrudan misyonerliğe yardımcı olmak şeklinde açıkladığını söylemektedir.[162]

Ali Değirmenci'ye göre de misyonerliğin yeni tarzı olan dinler arası diyalog, medeniyetler arası diyalog kavramı adı altında yeniden atağa kalkmış bulunmaktadır.[163]

Nedim Odabaş Milli Gazetedeki yazısında Türkiye'de din ve vicdan hürriyeti açısından gerçekten zorlu bir süreç yaşandığını belirtmektedir. Bir yandan dinler arası diyalog rüzgarı, bir yandan dinler bahçesi projeleri, diğer taraftan AB'nin dayatmalarıyla ülkenin her yerinde kiliselerin arttığını, misyonerlik faaliyetlerinin dört koldan sürdürüldüğünü belirtmektedir. Misyonerlik faaliyetlerinin son aylarda ayyuka çıkmasının, memleketin her yerinde kiliselerin açılmasının, sokaklarda, caddelerde peynir ekmek gibi İncil dağıtılmasının en önemli nedenlerinden birinin, dinler arası diyalog süreci olduğunu, misyonerlik faaliyetlerinin zeminini hazırlamak için ortaya atılan bu kaypak kavramın, ülkede dinî konuları bildiklerini zannedenlerin de sahiplenmesi dolayısıyla insanlarımızın zihinlerinde tamiri imkânsız yaralar oluşturduğunu söylemektedir.[164]

Lütfü Özşahin diyalogun başlatıcılarından 5. Paul'un II. Vatikan Konsil'inde diyalogun gerçek amacı konusunda söylediği: "İncil, her insana İncil'i vaaz için tüm dünyaya yayılın der, ben ise buna şunları da ilave ediyorum: Misyonerlik için yeni yollar hazırlamak, yeni yöntem ve vasıtaları gözden geçirmek, yeni aksiyonlar meydana getirmek gerekir" sözlerini aktararak, 'Dinler Arası Diyalog Toplantıları'nın sinsi Hıristiyanlaştırma ve alinasyon (yabancılaştırma) planlarını bünyesinde taşıdığını söylemektedir.[165]

Hayrettin Karaman, Hıristiyanlığın vazgeçemeyeceği vazifelerinden birinin misyonerlik; yani bütün insanları Hıristiyanlaştırmak için çaba göstermek olduğunu ve bunu da asırlardan beri yapmakta olduğunu belirtmektedir. Karaman, papalığın diyalogdan maksadının misyonerlik olduğunun açıkça ortaya çıktığını ifade etmektedir. Karaman her ne kadar Vatikan'ın niyetinin misyonerlik olduğunu ortaya koysa da diyalogun devam etmesi gerektiğini söylemektedir.[166]

---

162 Haydar Baş, "Dinler Arası Diyalogun Arka Planı", Yeni Mesaj Gazetesi, 21.09.2001.
163 Ali Değirmenci, "Haçlı Seferi'nin Kültür Ayağı", Yeni Mesaj Gazetesi, 29.03.2003.
164 Nedim Odabaş, a.g.k.y.
165 Lütfü Özşahin, "Dinler Arası Diyalog Üzerine Bir Derkenar", Yeni Şafak Gazetesi, 31.06.2004.
166 Hayrettin Karaman, "Diyalogun Mana ve Maksadı", Yeni Şafak Gazetesi, 07.05.2005.

Dinler arası diyalog kavramının Vatikan tarafından ortaya atılmış bir fikir olduğu vurgulanmaktadır. Hıristiyan yetkililerin yaptıkları açıklamalar da delil olarak gösterilerek diyalogun bir misyonerlik faaliyeti olduğu, özellikle son yıllarda Türkiye genelinde kiliselerin açılması, rahat bir şekilde İncil dağıtılması gibi misyonerlik faaliyetlerine diyalog çalışmalarının çanak tuttuğu belirtilmektedir.

2.2. Dinler Arası Diyalogun Modern Sömürü Olduğu Görüşü

Hıristiyan dünyanın sömürgeci yaklaşımını ele alırken bunu misyonerlik kavramından ayırmak pek mümkün değildir. Zira bunlar Hıristiyanların hedeflerine ulaşmalarında bir biriyle bağlantılı birer sac ayağıdır.

Ali Bulaç, misyoner faaliyetlerin salt İncil'in Hıristiyan olmayan toplumlara götürülmesi, Hıristiyan olmayanların Hıristiyanlaştırılması amacına matuf olmadığını belirtmektedir. Tarihsel olarak, her zaman sömürgeci ve emperyalist devletlerin dışişleri bakanlıkları, genelkurmay başkanlıkları ve istihbarat birimleri ile misyoner teşkilatları arasında önemli işbirliklerinin olduğunu, misyonerlerin girdiği ve az çok yer edinebildiği bir ülkeye, hemen arkasından sömürü ve emperyalizmin sökün ettiğini ifade etmektedir. Bulaç, batılı güçlerin, bir bölgenin topraklarını, başka bölgenin stratejik değerini, başka ülkenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarını ellerine geçirdiklerinde misyonerlerin, antropologların, oryantalistlerin, sosyal bilimcilerin büyük yardımını aldıklarını ve bu işbirliğinin günümüzde de devam ettiğini belirtmektedir. [167]

Mısırlı düşünür Hasan Hanefi yakın tarihte ve emperyalizmden kurtuluş hareketleri sonrası dinler arası diyalogun baş gösterdiğini söylemektedir. Klasik sömürü ile modern özgürlükler arasındaki diyalogun şekillerinin farklı olduğunu, diyaloga dinler ile başlanmasının sebebinin İslâm'ın direniş hareketlerini etkisiz hale getirmek olduğunu iddia etmektedir. İslâm ile Hıristiyanlık arasında sevgi, barış ve ötekine saygı gibi değerlerdeki uyumu açıklama girişimlerinin sürekli Batı'dan gelmesinin, siyasi, ekonomik ve kültürel hegemonyanın farklı şekillerine hazırlık yapılarak Batı ile İslâm arasındaki çekişmenin şiddetini azaltmak olduğunu söylemektedir. Hanefi'ye göre dünyanın batı küresinin yarısı (Amerikan kıtası) işgal edilmiş, yerli nüfusun bitirilmesi

---

[167] **Ali Bulaç, "Misyonerlik", Zaman Gazetesi, 26.01.2005**

ve köklerinin kurutulması işlemleri tamamlanmıştır. Batı küresini İngilizler, Fransızlar, İspanyollar, Portekizliler işgal etmiştir. Afrika'nın kuşatılması işlemi, yerlilerinden milyonlarcasının köle olarak batı kürenin yarısına götürülmesiyle tamamlanmıştır. Küreselleşmenin, bugün de halkları endişelendiren yeni bir kâbus ve Avrupa merkeziyetçiliğinin hegemonya şekillerinden birisini ifade ettiğini söylemektedir. Simgelerinin ise Dünya Ticaret Merkezi, Beyaz Saray, Pentagon, iletişim devrimi adıyla mali ve ekonomik kurumlar olarak Dünya Bankası, IMF, kıta ötesi şirketler, pazar ekonomisi, halklara karşı düşmanlığın meşru örtüsü olan uluslararası örgütler eşliğinde özgür ve liberal toplum olduğunu belirterek dinler arası diyalog girişimlerini de bunların içinde değerlendirmektedir.[168]

İsmail B. Bir ise bir yazısında dinler arası diyalogun, oryantalistler tarafından, İslâm ümmetine ve ümmetin maddi ve manevi kaynaklarına yönelik sömürü ve sömürgeciliği kolaylaştırmak amacıyla misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde icat edilmiş, sinsi ve alçakça bir tuzak olduğunu belirtmektedir.[169]

Ali Rıza Bayzan, konuyu daha çok Amerika etrafında değerlendirmektedir. Bayzan, bir kültür olarak İslâm'ın, sömürgeciliğin içine nüfuz etmesine nispeten daha fazla direnmiş olduğunu, sömürge döneminde, Hıristiyan misyonerlerin Müslüman topraklarında pek etkili olamadıklarını ve Avrupalıların, bu direnişi politik fanatizmin olduğu kadar dinsel fanatizmin de kanıtı olarak kabul ettiklerini belirtmektedir. Küreselleşme sürecinde artık siyasetten ekonomiye, kültürden sanata, gündelik tüketimden davranış kalıplarına kadar hemen her alandaki farklılıkların ortadan kalktığını, yerini küresel devlerin hatta onların da tepesinde yer alan Amerika'nın dayattığı tarzların almakta olduğunu ve bunun sömürünün yeni bir şeklini oluşturduğunu söylemektedir. Bayzan, küreselleşme sürecinin karşındaki en büyük engelin dinî farklılıklar olduğunu, bu noktada da arayışların ve çalışmaların devam ettiğini ve bunun bir sonucunun da dinler arası diyalog olduğunu belirtmektedir. Dünya tarihinde bakıldığında en temel ihtilaflardan birisi olan din üzerine yoğunlaşıldığını söylemektedir. Özellikle Amerika'nın, bu sömürüyü dayattığını ve sömürgeciliğe ve misyonerliğe direnişin bile Batılılar tarafından politik ve dinsel fanatizm olarak algılandığını ifade etmektedir.[170]

---

[168] Hasan Hanefi, "Batı İslâm'a Dost Olur mu?", Radikal Gazetesi, 26.09.2002.
[169] İsmail B. Bir, a.g.k.y.
[170] Ali Rıza Bayzan, "Amerika İslâm Dünyasından Ne İstiyor?(6) ve Amerikanın Küresel Din Projesi",

M. Emin Koç bir yazısında konuyla ilgili olarak Haydar Baş'ın yorumlarını dile getirmektedir. Baş, dinler arası diyalogun "dini ve milli bütünlüğümüzü hedef alan" kapsamlı, sömürgeci ve bölücü bir misyonerlik projesi olduğuna dikkat çekmektedir. Baş, Türk Milletinin ve onun iradesi altındaki tarihi coğrafyadan Anadolu'muza kadar uzanan İslâm topraklarının tâbi tutulduğu son dönem sömürge stratejilerini, İngiliz sömürgesi uygulamaları, oryantalizm, Ortadoğu'dan tercüme furyasıyla birlikte İslâm'ın kurumlarının tartışılması ve dinler arası diyalog şeklinde dört ana döneme ayırarak tahlil etmektedir.[171] Görüldüğü gibi Baş ve onu teyit eden Koç'a göre dinler arası diyalog Batı'nın sömürge stratejisinden başka bir şey değildir.

M. Emin Koç bir başka yazısında ise ilim haysiyetini taşıyan bilim adamlarının ve Din Sosyolojisi otoritelerinin dinler arası diyalog yönteminin bir misyonerlik yöntemi olmanın da ötesinde, bir sömürge yöntemi olduğunun altını çizdiklerini belirtmektedir. Bu iddiasına örnek olarak Nadim Macit'in dinler arası diyalogla ilgili olarak, "Hoşgörü ve diyalog, stratejik nöbet değişimine bağlı olarak küresel aktörlerin İslâm dünyasına yönelik işgalci ve sömürgeci hareketlerini en etkili biçimde meşrulaştıran bir din anlayışı sunma projesidir" sözlerini aktarmaktadır.[172]

Ayhan Demir de Batı medeniyetinin dışa açılmak istemesinin, diyaloga girmesinin iki hedefi olduğunu söylemektedir. Demir'e göre bunlardan birincisi, Hindistan ve Endonezya'da olduğu gibi, Batılıların mevcut kaynakları kendilerine aktarması ve sömürmesi, ikincisi ise, Amerika'da olduğu gibi halkın yerinden edilip oralara yerleşilmesidir.[173] Bu ifadelerde diyalogun tek amacının sömürü olduğu ortaya koyulmaktadır.

Lütfü Özşahin ise Hıristiyanlıkla beraber anılan Oryantalism, Evangelion (müjdeyi; İncili yayma), Proclomation (İsa Mesih'in Tanrılığını ve Kutsal Ruh olduğunu açığa vurma) Witness (İsa'nın Tanrı oğlu olduğuna şehâdet etme) gibi metot ve kavramsallaştırmaların misyonerliğin, sömürgeciliğin ve emperyalizmin keşif kolu olduğunu belirtmektedir. Özşahin'e göre, dinler arası diyalog toplantıları da sinsi Hıristiyanlaştırma planını bünyesinde taşımaktadır.[174]

Yeni Mesaj Gazetesi, 19.10.2002.

171 M. Emin Koç, "Modern Misyonerlik Olarak Dinler Arası Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.07.2005.

172 M. Emin Koç, "Sömürgecilerin Ilımlı İslâm'ını Temellendiren Dinler Arası Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 13.07.2005.

173 Ayhan Demir, "Medeniyet Muhasebesi", Milli Gazete, 25.07.2005.

174 Lütfü Özşahin, a.g.k.y.

Görüldüğü gibi dinler arası diyalog çalışmaları, diyalog muhaliflerince bir misyonerlik ve bir sömürü yöntemi olarak görülmektedir. Öyle ki, Hıristiyanların misyonerlik çalışmaları da yalnızca bir dini yayma çabası değil, ekonomik ve siyasi çıkarlar etrafında örgütlenmiş bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Sömürgecilik anlayışının misyonerlik faaliyetlerini yönlendiriyor olması, dinler arası diyalog söylemlerine karşı en baştan bir güvensizlik oluşturmaktadır. Yüzyılımızda sıkça kullanılan küreselleşme kavramı da sömürgeci anlayışın bir başka yüzü olarak gösterilmekte ve yeni sömürü yöntemi olduğu vurgulanmaktadır.

2.3. Batıya Karşı Duyulan ve Tarihten Gelen Güvensizlik

Hıristiyanlarla olan ilişkiler değerlendirilirken, bunun tarihten soyutlanması pek mümkün gözükmemektedir. Bu gün yapılan her görüşme ve toplantı tarihin gölgesinde kalmaktadır. Özellikle Haçlı Seferleri 'haçlı zihniyeti' şeklinde Müslüman halklar üzerindeki etkisini devam ettirmektedir.

Hıristiyan lider ve din adamlarının kendi halklarına yaptıkları konuşmalarda, Müslüman ülkeleri ulaşılması gereken hedefler olarak göstermeleri de bu düşüncelerde etkili olmaktadır. Papa II. Jean Paul'un 1999 yılında yaptığı Noel konuşmasında 'Birinci Bin yılda Avrupa'yı Hıristiyanlaştırdık. İkinci Bin yılda ise Afrika ve Amerika kıtasını. Üçüncü Bin yılda ise hedefimiz Asya'dır'[175] sözü dinler arası diyalog karşıtlarınca kullanılmış ve güvensizliğe sebep olmuştur. 1973'te Dinler Arası Diyalog Sekreterliği'ne seçilen Rosanno, Hıristiyan olmayanlarla diyalog ile neyi kastettiklerini şöyle açıklamaktadır: "Diyalogdan söz ettiğimizde açıktır ki bu faaliyeti, kilise şartları ve çerçevesinde misyoner ve İncil'i öğreten bir cemaat olarak yapıyoruz".[176]

Nagehan Alçı bir yazısında Papa II. Jean Paul'un ölümünden sonra, yeni Papa XVI. Benedictus'un yaptığı Avrupa ziyaretini değerlendirir. Programda İslâm ve Musevi dünyasının din adamlarına ziyaretlerin varlığını Hıristiyan dünyasının dinler arası diyalog arayışı olarak değerlendirir. Alçı, bu amacın altında eskiden olduğu gibi Hıristiyanlığın yüceltilmesinin yattığını belirtmektedir. Papa'nın Almanya ziyaretinin barışın ve kardeşliğin altını çiziyor gibi görünse de Batı dünyasının değişmeyen

---

[175] Misyonerlik yazı dizisi, "Topraklarımızı Alıp İncillerini Verdiler", Akşam Gazetesi, 22.12.2004.
[176] Müslim Karabacak, "AKP Dinler Arası Diyalogun Siyasi Ayağımı", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.10.2002.

"medeniyetler ayrımı" görüşünü yeniden gözler önüne serdiğini ifade etmektedir. Din odaklı terörün de bu zihniyetin egemen anlayışından beslendiğini iddia etmektedir.[177]

Dinler arası diyalog çağrılarının bu kadar etkin olduğu bir dönemde Roma Katolik Kilisesi'nin, Katolikleri, farklılıkların doğurabileceği sorunlar nedeniyle özellikle Müslümanlarla evlenmekten kaçınmaları yönünde uyardığı haberi gazetelerde yer almaktadır. İtalya Katolik Piskoposlar Kurulu'nun (İKPK) Roma'da düzenlenen Hıristiyanlar Arası İlişkiler ve Dinler Arası Diyalog konulu toplantısında yayımlanan resmi belgede, 'Aile kurma niyetindeki Katolikler ve Müslümanlardan oluşan karma çiftler, diğer çiftlere oranla daha ciddi sorunlarla uğraşmak durumunda kalacaklarının yanı sıra aradaki ciddi kültürel ve dinsel farklılardan kaynaklanacak sorunları unutmamalıdırlar' denilmektedir. Katolik adayın uyarı süreci sonrasında da evlilik konusunda ısrarlı davranması durumunda ise nikahı kıyacak olan Kilise yetkilileri, Müslüman adayın 'doğacak çocukların vaftiz edileceği ve Katolik olarak yetiştirilecekleri' konusunda garanti vermesini istemektedirler.[178] Bu ve buna benzer haberler Batı'nın diyalog konusunda samimi olmadığı fikrini uyandırarak bir güvensizlik ortamı oluşturmaktadır.

Ahmet Gürsoy, Danimarka'da Hz. Muhammed'le ilgili yayınlanan karikatür hakaretine işaret ederek dinler arası diyalog taraftarlarının hüsranda olduklarını belirtmektedir. Gürsoy, dinler arası diyalog diyerek İslâm'ı sefil bırakanların bu olayın bir Haçlı hareketi olduğunu görmesi gerektiğini, İslâm peygamberine yapılan bu saygısızlığın dalga dalga yayılarak Avrupa'yı bütünleştirmesinin hakikati bir kez daha ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Dinler arası diyalogun İbrahimî dinlerden yeni bir din yaratma sevdası olduğunu, Hıristiyan geleneğin, 'diyalog'un dinler atlasında hangi pozisyonda durduğunu Hz. Muhammed''e yapılan saldırılarla bize gösterdiğini belirtmektedir.[179]

Jane I. Smıth, Zaman gazetesinde yer alan bir yazısında, diyalog konusunda önyargıların varlığına değinerek, Hıristiyanların artık Müslümanları uzun bir dönem saldırgan ve işgalci olarak gösteren miras ile hesaplaşmak ve aynı zamanda kendi tarihlerinden gelen önyargı ve yanlış anlamaların üstesinden gelmek zorunda olduklarını

---

177 Nagehan Alçı, "Farklı Tas Aynı Hamam", Akşam Gazetesi, 21.08.2005.
178 Haberler, "Katolik Kilisesi; Müslümanlarla Evlenmekten Kaçının", Akşam Gazetesi, 30.11.2005; Haberler, "Katolik Kilisesi; Müşlümanla Evlenmeyin", Milliyet Gazetesi, 01.12.2005.
179 Ahmet Gürsoy, "Peygambere Saldırı ve Diyalogcular", Yeni Çağ Gazetesi, 02.04.2006.

belirtmektedir.[180]

Papa II. Jean Paul'un, 27 Nisan 2003'te, 17. asırda yaşamış olan Avianolu Marco adındaki bir papazı ''aziz''liğin alt basamağı kabul edilen ''ermiş'' mertebesine yükseltmesi, Papanın Haçlı seferlerini ödüllendirmesi olarak yorumlanmıştır. Avianolu Marco, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1683'teki Viyana kuşatması zamanında, cephelerde ''Haçın altında toplanın! Meryem adına savaşın! Türkler'i yenin! Ey zavallı Viyana, toparlan!'' diye biten vaazları veren kişidir.[181] Orhan Dede bu olayı ''Avrupalılaşma'' uğruna ''mozaik'' ve ''dinler arası diyalog'' teraneleriyle kendi kendimize gelin-güvey olduğumuz şu günlerde Hıristiyan dünyasının ve Papa'nın geçmişimiz hakkında ne düşündüğünü Marco'nun ermişliği sayesinde görmekteyiz şeklinde yorumlamaktadır.[182]

Ferai Tınç, Hürriyet gazetesinde yer alan yazısında El Ezher Üniversitesi'nin Dinler Arası Diyalog Komitesi Başkanı Şeyh Fewzi Zafzaf'ın, Vatikan'a yazılı başvurusundan bahsetmektedir. Bu başvuruda Zafzaf, Papa II. John Paul'den, Müslümanlardan Haçlı seferleri için özür dilenmesini istemektedir. Bu başvuru beklendiği şekilde kabul görmemiştir. Tınç, bu başvuruyu hatırlattıktan sonra Belçika'nın kuruluşunun 175'inci yıldönümü etkinliklerinde 1096'da Hıristiyanların kutsal topraklarının kurtarılması için girişilen birinci Haçlı seferinde ülkeden ayrılan Godefroid de Bouillon'un kılıcının, birkaç ay için Belçika'ya getirildiği haberinin sevinçle karşılandığını aktarmaktadır. İlk haçlıları Anadolu üzerinden Kudüs'e götüren komutanın kılıcını, Kudüs'te koruyan rahiplerden almak için Dışişleri Bakanının gitmesini, Belçika'nın geçmişini Haçlı seferlerine dayandırarak kimliğine derinlik araması olarak yorumlamaktadır. Sonuç olarak Tınç, Avrupa'da bu zihniyetin hala bu kadar canlı olduğunu vurgulamaktadır.[183]

Özdemir İnce, olaya farklı bir açıdan bakmaktadır. O, diyalogu hiçbir taraf için mümkün görmemektedir. Diyalog için tarafların eşitlik ilkesini kabul etmesi gerektiğini ancak bunu ne rahibin, ne hahamın, ne de hocanın kabul edeceğini söylemektedir. İnce, yeni Papa'nın, Musevileri kardeş saydığını ama Müslümanlara kardeş sıfatını çok

---

180 Jane I. Smıth, "Hıristiyan Müslüman İlişkileri", Zaman Gazetesi, 21.07.2005.

181 Murat Bardakçı, "Avrupalı Olmayı Beklerken, Papa Bizi Avrupa'dan Kovan Papazı Ermiş Yaptı", Hürriyet Gazetesi, 11.05.2003.

182 Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(4)", Yeni Mesaj Gazetesi, 10.03.2004.

183 Ferai Tınç, "Papa, Müslümanlar ve Özür", Hürriyet Gazetesi, 04.04.2005.

gördüğünü belirtmektedir. İnce, tarihte de durumun böyle olduğunu belirterek Filistin'de olanların çağın yüz karası olduğunu söylemektedir. İnce'ye göre barış, dinlerin ve din adamlarının işi değil, politikacıların ve askerlerin işidir ve dinler arası diyalog mümkün değildir.[184]

İsmail Yağcı, dinler arası diyalog çalışmalarının sadece Türkiye'de ve Türk bulunan bazı Avrupa devletlerindeki Türkler arasında yapıldığını ve bunun farklı maksatları olduğuna işaret etmektedir. Yağcı Rusya'da, Çin'de, Hindistan'da ilâhî dinlere bağlı milyonlarca insan olduğunu, ancak diyalogcuların burada olmadığını söylemektedir. Yağcı Peygamberimizin Saint Catherine Manastırı rahiplerine verdiği Emanname'ye işaret ederek "1425 senelik bir Emanname'nin sağladığı diyalog ve güven nerede, Türkiye'nin bütünlüğüne göz dikmiş bugünkü "sahte diyalog" nerede?" demektedir.[185]

Orhan Dede, Alman bilim adamı Prof. Dr. Fritz Neumark'ın, "Çok samimi olarak itiraf edeyim ki, Avrupalı, Türkleri sevmez ve sevmesi de mümkün değildir. Asırlardır Kilisenin Türk ve İslâm düşmanlığı Hıristiyanların hücrelerine sinmiştir. Sizi silahla yenemeyenler, sizleri kendilerine benzeterek hâkimiyet sağlamağa çalışıyorlar. Böylece kendilerini İslâmiyet tehlikesinden korumuş olacaklar. Sizler, Avrupa'nın tarihi düşmanısınız ve daima düşman olarak kalacaksınız" şeklindeki açıklamalarını aktararak batılıların bize bakışının geçmişten beri hiç değişmediğini ve değişmeyeceğini söylemektedir. Dede, Maide Suresi 51. ayetin bunu yüzyıllar öncesinden ifade ettiğini belirtmektedir. "Ey iman edenler, Yahudileri de, Hıristiyanları da dost edinmeyin! Onlar, birbirinin dostudur. Onları dost edinen de onlardan olur. Allah-ü teâla, (kâfirleri dost edinip, kendine) zulmedenlere hidayet etmez."[186]

Dede, bir başka yazısında Osmanlı orduları Viyana kapılarına kadar dayanınca, Avrupa devletlerinin Osmanlı akınlarını durdurmak için asırlarca çareler aradığını ve bir İngiliz sefirin "Osmanlı akınlarını durdurmak için, ilk başta Enderun mekteplerini ve bunların kolları olan medreseleri bozmak, sonra yıkmak lazım. Bu da ancak, kaba kuvveti bırakıp, İslâm'ı savunan mezhepleri zayıflatarak, halkın âlimlere olan güvenini kırarak kaleyi içeriden fethetmekle olur. İlk çare budur!" sözlerini aktarmaktadır. Bu yeni karardan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun iç dinamiklerini bozacak ve fitne

---

184 Özdemir İnce, "Bir Roma Sabahı", Hürriyet Gazetesi, 23.08.2003.
185 İsmail Yağcı, "Dinler Arası Diyalog Çalışmaları Neden Türkiye'de?", Türkiye Gazetesi, 10.11.2004.
186 Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(5)", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.03.2004.

tohumları ekecek Lawrance ve Humper gibi Müslüman görünümlü ajanların yetiştirilmesine hız verildiğini, bu çalışmanın uzun yıllar boyunca devam ettiğini ifade etmektedir. Osmanlı parçalandıktan sonra bu projenin askıya alınmadığını, Anadolu topraklarını elinde tutan Türkiye Cumhuriyetine karşı da aynı projenin sürdürüldüğünü söylemektedir. Dede, "Başta Türkiye olmak üzere bütün İslâm coğrafyasında ortaya atılan ve bazı camiaların ve Hoca efendilerin sahiplendiği dinler arası diyalog çalışmaları da geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkan yukarıda bahsedilen projenin devamıdır" demektedir.[187]

Nedim Odabaş, dinler arası diyalogu bir oyun olarak nitelendirerek, "gözümüzün önünde oynanan oyunu dikkatli izlemeliyiz" demektedir. Terörizme karşı Müslüman-Hıristiyan diyalogunu geliştirme, barış için diyalog sağlama, kardeşlik için birlik ve beraberlik gibi cilalı ve ağdalı sözlerin, dinimize karşı yöneltilen gizli bir saldırı olduğunu belirtmektedir.[188]

Ömer Lütfi Mete, dinler arası diyalog ve diyalogcuların çağının gerisinde kalmış kafalar olduğunu ve bu yöntemlerle ülkelerinin olduğundan daha iyi tanınmasının yalnızca bir kuruntu olduğunu belirtmektedir. Hoşgörülü bir toplum olduğumuzu ispatlamaya çalışmanın anlamsız olduğunu, hoşgörü konusunda nasipsiz kitlelerin gözünde hoşgörülü olmanın gereksiz olduğunu söylemektedir. Kuzguncuk'ta üç dinin mabetlerinin birbirinin dibinde kendiliğinden oluşmasının Batı'nın Osmanlı'yı yok etme içgüdüsünü etkilemediğini, II. Abdülhamit'in Darülaceze'de Yahudi ve Hıristiyanlara da şefkat kucağını açmasının, kurumda caminin yanına kilise ve sinagog da koydurmasının kendisine yapıştırılan 'Kızıl Sultan' yaftasını etkilemediğini vurgulamaktadır.[189]

Zikredildiği gibi dinler arası diyalog konusu, tarihte yaşanmış olumsuz olayların etkisiyle bazılarınca samimi bulunmamaktadır. Özellikle Haçlı seferleri, son yıllarda Müslüman ülkelerle yapılan savaşlar ve Hıristiyan lider ve din adamlarının bazı olumsuz ifadeleri bu yaklaşımı pekiştirmektedir.

2.4. Dinler Arası Diyalog Söylemlerinin İslâm'ın Hak Din Olduğu Gerçeğini Gözardı Ettiği Görüşü

Dinler arası diyalog muhaliflerinin, diyalog fikrine sıcak bakmama sebeplerinden biri de diyalog söylemlerinin İslâm'ı muharref dinlerle aynı seviyeye

---

[187] Orhan Dede, "Osmanlının Parçalanması ve Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 13.04.2005.
[188] Nedim Odabaş, a.g.k.y.
[189] Ömer Lütfi Mete, "Hatay'dan Kazan'a Boşgörü", Sabah Gazetesi, 30.08.2005.

çekmesidir. Halbuki İslâm inancına göre, İslâm Allahın gönderdiği ve kıyamete kadar da aslı muhafaza edilecek yani diğer dinlerle kıyaslanamayacak bir dindir. Dinler arası diyalog faaliyetleri kapsamında yapılan görüşmelerde ise tüm dinler eşit seviyede kabul görmektedir.

Orhan Dede de belirttiğimiz noktaya dikkat çekerek dinler arası diyalogun mimarlarından Montgomery Watt'ın, "Modern Dünyada İslâm Vahyi" adlı eserinden dinler arası diyalogun ilk şartı, "benim dinim son dindir inancından vazgeçmektir" sözlerini aktarmaktadır. Watt'ın bu çalışmasında, taraflardan birinin kendi dinini son din kabul etmesinin yanlış olacağını çünkü buradaki "son" kelimesinin diğer dinlerden üstün olma veya diğer dinleri geçersiz kılma anlamlarına geleceğini, bunun için benim dinim diğerlerinkinden daha üstündür inancının terk edilmesinin gerektiğini yazdığını belirtmektedir. Dede, yazısında Montgomery Watt'ın tez öğrencisi olan Mehmet S. Aydın'ın ikinci din şurasında söylediği "Dinler arası diyalog yapılırken bir dinin diğerinden üstün olduğunu iddia etmek en büyük dinsizliktir." sözlerini de hatırlatarak Türkiye'de dinler arası diyalog savunuculuğu yapanların, İslâm'ın son ve tek hak din olduğu gerçeğini göz ardı ettiklerini belirtmektedir. Dede bu durumu eleştirerek, İslâm'ın son hak din olduğunu söylemekten vazgeçmenin, onun yerine başka bir dini koymayı gerektirdiğini iddia etmektedir. İslâm'da son ve tek hak din kavramının olduğunu ayetlerle ispatlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda "Allah indinde hak din ancak İslam'dır."[190], "Kim İslam'dan başka din ararsa, bilsin ki, bulduğu din asla kabul edilmeyecektir."[191], "Bugün, dininizi kemale erdirdim, ikmal ettim. Size olan nimetlerimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim."[192] Ayetlerini delil olarak getirmektedir.[193]

Müslim Karabacak da, Mehmet S. Aydın'ın "diyalog platformunda İslâm'ı tebliğe kalkışmak en büyük dinsizliktir" sözüne atıfta bulunarak, dinler arası diyalog taraftarlarının bazı söylemleriyle İslâm'ın hak din olduğu gerçeğini göz ardı ettiklerini belirtmektedir.[194]

---

[190] Âl-i İmrân, 3/19.
[191] Âl-i İmrân, 3/85.
[192] Mâide, 5/3.
[193] Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi? (2)", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.03.2005.
[194] Müslim Karabacak, "AKP Dinler Arası Diyalogun Siyasi Ayağı mı?", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.10.2002.

İsmail B. Bir, dinler arası diyalogun, hak din olan İslâm'ı batıl olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve benzeri dinlere eşitlemeyi amaçladığını belirtmektedir. Din adına hüküm koymanın, insana ait bir yetki olmadığını, o yetkinin ancak Allah'a ait olduğunu vurgulamaktadır. Son zamanlarda "İbrahimî dinler" tabirini Müslümanların gündemine yerleştirmeye çalışanların, Batı sapıklığının öncülüğünde "indirilmiş din"den "uydurulmuş din"e geçişi sağlamayı amaçladığını iddia etmektedir. Hak din olan İslâm dinini, batıl olan diğer dinlerle uzlaştırmak amacının güdüldüğünü, böyle bir uzlaşmada da karşılıklı tavizlerin ve fedakarlıkların olacağını söylemektedir. Dinler arası diyalog toplantılarında Müslümanları temsilen iştirak eden resmi veya gayri resmi temsilcilerin, Hıristiyan temsilciler tarafından yapılan "Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlar yok hepimiz aynı Allah'ın çocuklarıyız" açıklamalarını takdir, tebrik ve alkışlarla onaylamalarının dinler arası diyalogun, kilise kültürünün Müslümanlara nakledilip kabul ettirilmesi olduğunu gösterdiğini ifade etmektedir.[195]

Orhan Dede başka bir yazısında İslâm'ın hak din olduğu gerçeğinin göz ardı edilerek, nihai birleşmenin Hıristiyanlık çatısı altında olacağını, dinler arası diyalogun mimarlarından M. Watt'ın, "dinleri birleştirme" projesi ile ilgili olarak yazdığı "Uzun vadede bütün dünya için tek bir dinin olacağı ümit edilebilir. Bu din Hıristiyanlığın çatısı altında, Sünni İslâm'da dört fıkhî mezhebe müsaade eden anlayışa benzer bir şekilde kendi içinde bazı görüş ayrılıklarına yer verebilir." sözlerinden çıkarılabileceğini söylemektedir.[196]

Karabacak, Ahmet Şahin'in 17. 4. 2000 tarihinde Zaman gazetesinde "Üç din aynıdır. İbrahimî dindir. Ehl–i Kitap'la aynı şeylere iman ediyoruz, amentümüz birdir." sözlerini eleştirmekte ve bu sözlerle diyalog taraftarlarının konuya bakış açılarının anlaşılacağını belirtmektedir.[197]

Alaaddin Köksal, 'dinler arası diyalog', 'dinler bahçesi', 'ılımlı İslâm' gibi düşüncelerin hak çizgisini sulandırmak ve ılımlı yapmak için, batıl merkezden kaynaklandığını söylemektedir. Bunların, Kuran'ı Kerim'in ve alemlere rahmet olarak gönderilen son Peygamber Hazreti Muhammed'in dünya üzerindeki merhamet ve adalet otoritesini gevşetmek, Müslümanların kalbine vesvese ve şüphe tohumları ekmek için

---

[195] İsmail B. Bir, a.g.k.y.
[196] Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(3)", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.03.2005.
[197] Müslim Karabacak, "İmanî Konularda Zerre Sapma Olmaz", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.01.2004.

tezgahlanan batıl tuzaklar olduğunu belirterek dikkatli olunması gerektiğini söylemektedir.[198]

Mehmet Şevket Eygi, diyalog taraftarı olan bir cemaati tenkit ettiği yazısının bir maddesinde, bu cemaat mensuplarının "Ehl-i Kitapla amentüde ihtilafımız yoktur. Ehl-i kitap da cennete girecektir. Ehl-i Kitabın da dinleri haktır." şeklindeki sözlerini eleştirmektedir. Bu topluluğun Kur'an'a, Sünnete, Şeriata ve fıkha aykırı içtihatlar yaptığını, hükümler koyduğunu belirtmektedir. Bunların hiçbirinin kabul edilemeyeceğini çünkü bunların İslâm'ın son ve hak din olduğu gerçeğine aykırı olduğunu söylemektedir. Ehl-i Kitabın, Hazret-i Muhammed'in hak peygamber olduğunu kabul etmediği, Kuran'ın hak kitap olduğunu kabul etmediği, İslâm'ın hak din olduğunu kabul etmediği halde bu şekilde muamele görmesinin mümkün olmayacağını zira Hz. Muhammed'in risaleti ve daveti kendisine ulaştıktan sonra, bu daveti ret, inkâr ve tekzip eden kimsenin delâlette olduğunu vurgulamaktadır.[199]

Lütfü Özşahin ise hiçbir diyalogcu kilise mensubunun direkt söylemese de asla İslâm'ı vahyî bir din, Hz. Muhammed'i, Allah'ın Peygamberi kabul etmeyeceğini belirtmektedir. Zira böyle bir kabulden sonra Tanrı oğlu Mesih'in bir anlamının kalmayacağını, çünkü İslâm gibi bir din ve Hz Muhammed gibi bir peygamberin gönderileceğinin, Baba, Oğul ve Havariler tarafından bildirilmiş olması gerektiğini söylemektedir. Bundan dolayı hiçbir diyalog toplantısının sonunda, Kur'an'a, İslâm'a, Hz. Muhammed'e atıf olmadığına dikkat çekmektedir. Vatikan'ın Hıristiyanlık içindeki Metodistler, Mormonlar, Kuveykırlar, Üniteryenler, Presbiteryenler gibi mezhepleri bile kafir ilan ettiğini, hal böyleyken İslâm'ın hak din olduğu gerçeğinin Batılı diyalogcular tarafından asla kabul edilmeyeceğini söylemektedir.[200]

Dinler arası diyalog konusunda olumsuz düşünülmesinin bir sebebi olarak zikrettiğimiz İslâm'ın hak din olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesi konusunda bu tarz fikirler öne sürülmüştür. Elbetteki bunların doğruluğu taraflar arasında her zaman tartışmaya açıktır. Daha önce de ifade edildiği gibi tartışmanın kaynağını İslâm'ın diğer dinlerle eşit seviyede görülmesi oluşturmaktadır.

---

[198] Alaaddin Köksal, "Hak Batıl Mücadelesi", Milli Gazete, 15.07.2005.
[199] Mehmet Şevket Eygi, "Nurculara Tenkit", Milli Gazete, 26.08.2005.
[200] Lütfü Özşahin, a.g.k.y.

2.5. Dinler Arası Diyalogun Batılı Ülkelerin Siyasi Emellerine Zemin Hazırladığı Görüşü

Dinler arası diyalogun eleştiri almasının sebeplerinden bir diğeri de, diyalog adı altında Batı'nın kendi siyasi isteklerini yerine getirmeye çalıştığı iddialarıdır. Batılı ülkelerin, diyalog sayesinde hedefledikleri milletleri kandırarak etkisiz hale getirecekleri, bu şekilde onlar üzerindeki tüm emellerine ulaşacakları belirtilmektedir.

Zaman gazetesinde yer alan bir habere göre 2005 yılında yapılan ve ABD eski Başkanı Bill Clinton'ın adını taşıyan Clinton Küresel Girişimi'nde başkan, kültürler arası diyalogun artmasında Türkiye'ye büyük görevler düştüğünü söylemektedir. Eski başkan, 'Sizce girişiminizin en önemli noktası nedir?' şeklindeki bir soruya karşılık, "Neredeyse tüm dinlerden ve politik görüşlerden insanları bir çatı altında topladık ve onlardan belirli konularda taahhütler aldık." diyerek, daha ilk zirvenin sonunda, Sri Lanka'da ulaşım, Peru ve Kolombiya'da adalet sisteminin geliştirilmesi ve bazı Afrika ülkelerindeki küçük çaplı girişimcilere kredi sağlanmasında somut adımlar atıldığını ifade etmiştir. Clinton, konuşmasının büyük bölümünü dinler arası diyalog kavramına ayırarak, aşırılıklarla mücadele ve dinler arasına kalın bir çizgi çekilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Siyasilerin diyalogu böyle sahiplenmeleri ancak yine onların eliyle kanlı savaşların, sömürülerin olması bu söylemlerin pek samimi bulunmamasına ve altında başka sebeplerin aranmasına neden olmaktadır.[201]

2004 yılında, 11 Eylül saldırılarının ardından dinler ve kültürler arası diyalog için İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)- Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında başlatılan toplantıların ikincisi, Kıbrıs Türklerinin toplantıya hangi isimle katılacağı konusunda uzlaşmaya varılamaması nedeniyle iptal edilmiş ve bu haber basında ilki 2002'de yapılan ve 'uygarlıklar buluşması' olarak adlandırılan sürecin sonuna gelindiği yorumlarına sebep olmuştur.[202] Bu olayda olduğu gibi siyasilerin işine gelmediğinde diyalog bağlantılarının kopması, siyasilerin diyalog çağrılarına karşı güvensizliğin bir diğer sebebidir.

Akşam gazetesinde yer alan Misyonerlik yazı dizisinde Yeniçağ'da Avrupa'nın ekonomik ve siyasi üstünlüğünü kurmaya başlamasıyla misyonerlerin yeni biçimlerde diğer ülke topraklarına yöneldikleri belirtilmektedir. Ancak bu kez amacın salt din

---

[201] **Ali Çimen, "Clinton: Diyalogun Artması Türkiye'ye Bağlı", Zaman Gazetesi, 19.09.2005.**
[202] **Haberler, "İKÖ-AB Diyalogu Kıbrıs'ta Koptu", Zaman Gazetesi, 02.10.2004.**

yaymaktan çıkıp aynı zamanda siyasi nüfuz kurmayı da hedeflediği söylenmektedir. Türkiye'de de Tanzimat sonrasında azınlık haklarıyla ilgili yeni düzenlemelere gidilmesinin misyonerlik faaliyetlerine yeni bir ivme kazandırdığı belirtilerek diplomatik misyonların bazen dini misyonlar gibi çalıştığı tespiti yapılmaktadır.[203]

Yine bu yazı dizisinde yazar Aytunç Altındal'ın, son yıllarda Türkiye'de yoğunlaşan misyoner faaliyetlerini BOP'un bir parçası olarak değerlendirdiği söylenmektedir. Dinler arası diyalog çalışmaları adı altında 1962-1965 yılları arasında başta Vatikan olmak üzere tüm Hıristiyan aleminde bu amaçla faaliyetlerin başlatıldığı, özellikle 1993'te SSCB'nin tam olarak yıkılmasından sonra ise ivme kazandığı iddia edilmektedir. Dinler arası diyalog konusunda 1960-1965 yılları arasında Türkiye, Suriye, İran ve kısmen Irak'ta istihbarat ve demografik çalışmaların 'Barış Gönüllüleri' adlı misyonerler tarafından yürütülmesi de dikkat çekici başka bir nokta olarak aktarılmaktadır.[204]

Rıdvan Seyid, dinler arası diyalog söyleminin temelde yanlış olduğunu zira sorunun Müslümanlarla dinleri arasında ve Müslümanlarla inkârcı Batı arasında olduğu düşüncesinin doğru olmadığını vurgulamaktadır. Asıl sorunun dinî değil, siyasî ve ekonomik olduğunu iddia ederek konuyla ilgili olarak dikkatleri siyasete çekmektedir.[205]

Nuray Mert ise "Diyalog'culara gelince, ne diyalogu bu Allah aşkına? Sazanlığın âlemi yok! Adamlar, dünyayı talan etmek için, işi 'medeniyet' eksenine oturtmayı başardılar" diyerek tepkisini ortaya koymaktadır. Bu noktada, medeniyetler çatışmasından bahsetmekle, uzlaşma ve diyalogdan bahsetmenin aynı değirmene su taşımak olduğunu, sorunun medeniyetlerin çatışması olmadığını belirtmektedir. Asıl sorunun, ABD öncülüğündeki bir emperyal hegemonyanın dünyayı yeniden tanzim etme gayreti olduğunu, diyalogcuların ise, bilerek veya bilmeyerek, onların ortaya attığı bahaneyle uğraştığını iddia etmektedir. Bu şekilde maksadın hasıl olarak, asıl sorunun üstünün örtülmüş olduğunu söylemektedir. Müslümanlar arasında ise kimilerinin diyaloga bel bağladığını, kimilerinin ise emperyal politikalara tepki duyarak öfkesini artırdığını ve onları daha fazla şiddete, fundamentalizme ittiğini belirtmektedir.[206]

---

[203] Misyonerlik Yazı Dizisi, "Topraklarımızı Alıp İncillerini Verdiler", Akşam Gazetesi, 22.12.2004.
[204] Misyonerlik Yazı Dizisi "Yöntem Farklı Hikaye Aynı", Akşam Gazetesi, 24.12.2004.
[205] Rıdvan Seyid, "Reformda Sınıfta Kalan Ulema Güven Kazanmalı", Radikal Gazetesi, 06.07.2003.
[206] Nuray Mert, "Ne İşbirliği, Ne Diyalogu?", Radikal Gazetesi, 17.11.2005.

Fikret Aydemir yazısında Belçika'nın başkenti Brüksel'de düzenlenen, 100 imam ve hahamın katıldıkları "Barış için İmam ve Haham" konferansına Türkiye adına katılan Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi Mahmut Aydın'ın, "Diyalog eşitler arasında olur. Burada güçlerin dengesi eşit değil ki diyalog olsun. Onlar gündemi belirliyor, bizler sadece figüranlık yapıyoruz" sözlerini aktarmaktadır. Aydın'ın bu toplantıyı Orta Doğu'da yapılanları manipüle etmek için düzenlenmiş politik bir toplantı şeklinde nitelendirdiğini belirtmektedir.[207]

Lütfü Özşahin, Hıristiyanlar için İslâm'ın vahyi değil sadece sosyolojik anlamda bir din olduğunu söylemektedir. Bu düşünce ışığında sapkın birisi ile hakikati temsil ettiğine inanan birisinin diyalogunun mümkün olmayacağını söylemektedir. Müslümanlar için ise burada hiçbir takiyyenin olmadığını çünkü İslâm'ın Hıristiyan ve Yahudileri Ehl-i Kitap kategorisine koyduğunu hatırlatmaktadır. Müslümanlar adına Fethullah Gülen'in, samimiyetle El-Kaide'nin eylemlerini kınarken, Patrik Bartholomeos, Haham Başı İshak Haleva ya da dünya ölçeğinde Papa'nın, açıktan İsrail'in ve Amerika'nın vahşetlerini asla kınamadıklarını vurgulayarak, bunun samimiyetten uzak maksatlı bir suskunluk olduğunu belirtmektedir.[208]

Ali Değirmenci, Haçlı zihniyetinin, Misyonerliğin yeni tarzı olan dinler arası diyalog, medeniyetler arası diyalog kavramları adı altında yeniden atağa kalkmış olduğunu söylemektedir. Değirmenciye göre asıl önemli olan işin sosyal ve siyasi yönüdür. Medeniyetler savaşı denen Haçlı saldırganlığının, diyalog çalışmalarıyla örtbas edilip, iman ve İslâm şahlanışının pasivize edilmek istendiğini iddia etmektedir. Ayrıca bu çalışmalarda yan yana gelen Hıristiyan ve Musevi ruhanilerin ve onların yandaşlarının, bizzat kapalı kapılar ardında dünya üzerindeki acımasız savaşların kararlarını aldıklarını belirtmektedir.[209]

Orhan Dede ise bir yazısında dinler arası diyalog fikrinin babası olan Louıs Massignon'un, "Onların (Müslümanların) her şeylerini tahrif ettik. İnançları, dinleri mahvoldu. Artık hiçbir şeye tam inanmıyorlar. Derin bir boşluğa düştüler. İntihar ve anarşi için olgun hale geldiler" sözüne dayanarak dinler arası diyalogla amaçlanan şeyin İslâm'ı tahrif edip, Müslümanlara çok daha derinden zarar vermek ve Batı'nın siyasi

---

[207] Fikret Aydemir, "Diyalog Değil Politik Toplantı", Sabah Gazetesi, 07.01.2005.
[208] Lütfü Özşahin, a.g.k.y.
[209] Ali Değirmenci, a.g.k.y.

hedeflerine zemin hazırlamak olduğunu söylemektedir.[210]

İsmail B. Bir, Hıristiyan dünyasının Türkiye'den beklentilerinin olduğunu, bu beklentilerin ise, Hıristiyan tarihinde önemli kutsal merkezler durumundaki Anadolu topraklarında inanç turizmi adı altında buna paralel olarak da başta Kapadokya olmak üzere bir çok merkezde Hıristiyan mahalleleri kurup, buralarda Hıristiyanların sürekli iskanını sağlamak olduğunu söylemektedir. Yazar son otuz yılda toplum yaşamında gerek toplumsal, gerekse siyasi açıdan İslâmî bilinçlenmenin ciddi bir trend yapmasından ötürü dinler arası diyalogun merkez üssünün Türkiye olduğunu iddia etmekte ve diyalogdan hedefin Anadolu topraklarının Hıristiyan anayurdu yapılması olduğunu belirtmektedir.[211]

Orhan Dede bir başka yazısında diyalogun, ABD'nin İslâm ülkeleri için planladığı Evangelist inanışın şekillendirip ortaya çıkardığı BOP projesi (Büyük Ortadoğu Projesi) çerçevesinde ortaya çıkan bir kavram olduğunu söylemektedir. BOP'un toplumsal planda kabul görebilmesi adına İslâm ülkelerinde uygun bir zemin hazırlamak için dinler arası diyalog kavramının ortaya atıldığını iddia etmektedir. Bu kapsamda BOP' ta daha sonra kilit ülke, merkez ülke ya da taşeronluk yapacak olan Türkiye'nin diyalog kavramının ilk olarak ortaya atıldığı Müslüman ülke olduğunu ve BOP orijinli diyalog kavramına Gülen ve taraftarlarının dinler arası diyaloga bu proje için yetiştirilmiş özel kadrolar gibi sahip çıktıklarını iddia etmektedir.[212]

Ali Rıza Bayzan, Misyonerliğin ve dinler arası diyalog sürecinin küreselleşme sürecindeki rolünü anlamak için misyoner örgütlerinin ve onların uzantısı olan diyalog enstitülerinin ABD'de devlet içinde devlet olacak kadar büyük bir güce sahip olduklarını, aslında ABD'nin kendine özgü devlet anlayışının bunu gerektirdiğini belirtmektedir. Bush'un iktidara gelişi ile Hıristiyan Misyoner Örgütlere olağanüstü kaynaklar aktarıldığını söyleyerek diyalogun siyasi yönüne dikkat çekmektedir.[213]

Konuyla ilgili olarak dinler arası diyalog karşıtlarınca ortaya atılan görüşler, diyalogun samimiyetten uzak, tamamen siyasi kaynaklı olduğu yönündedir. Özellikle

---

210 Orhan Dede, "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(2)", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.03.2005.
211 İsmail B. Bir, a.g.k.y.
212 Orhan Dede, "Diyalog + AKP = BOP - 1", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.12.2004.
213 Ali Rıza Bayzan, "Küreselleşme Vahşi Kapitalizmin Yeni Maskesi mi?", Yeni Mesaj Gazetesi, 30.10.2001.

siyasilerin kendi istedikleri zaman ve kendi istedikleri konular üzerinde diyalogu gerçekleştirmeye çalışmaları bu anlayışı tetiklemektedir.

2.6. Kur'an'da Dinler Arası Diyalogla İlgili Örneklerin Olmadığı Görüşü

Dinlere arası diyalog konusunda Kur'an'dan ve Hz. Muhammed'in hayatından örnekler bulunduğunu iddia edenler yanında, bu iddialara tamamen karşı olanlar da mevcuttur. Diyalog aleyhinde fikir beyan eden bu zümreye göre İslâm'a zarar vermek için ortaya atılmış bu kavramın Kur'an ve sünnete dayandırılmak istenmesi çok büyük bir yanlıştır ve asla tasvip edilemez.

Nedim Odabaş bir yazısında dinler arası diyalog kavramını ortaya atanların kendilerince, mükemmel olan İslâm diniyle, diğer dinleri eşitlemeye, aynı zeminde buluşturmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Yer yüzünde din koyucunun Allah olduğunu ve Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammed'e vahyettiği Kur'an-ı Kerim'inde, "Bugün sizin için dininizi ikmal ettim ve din olarak sizden sadece İslâm'dan razı oldum" buyurduğunu ifade ederek diyalog çabalarının yanlış olduğunu ayetle göstermeye çalışmaktadır.[214]

Mehmet Şevket Eygi aynı ayeti delil gösterip, Allah'ın İslâm'dan başka bir dini kabul etmeyeceğini belirterek diyalog taraftarlarının "Ehl-i Kitapla amentüde ihtilafımız yoktur" ifadelerini hatırlatmaktadır. Eygi, Allah'ın, Kur'an'da mümin kullarını uyardığını ve onlara "kâfirleri dost ve velî ittihaz etmemelerini" emrettiğini belirterek diyalog taraftarlarının sözlerini çürütmeye çalışmaktadır. Diyalog taraftarlarının bu konuda kendilerini uyaran mümin kardeşlerine düşman gözüyle baktıklarını, öte yandan Hz. Muhammed'e yalancı ve terörist, Kur'an'a düzmece, İslâm'a uydurma din diyen kâfirlerle dost olduklarını iddia etmektedir.[215]

Müslim Karabacak, ünlü oryantalist W. M. Watt'ın Diyalog'u da ele aldığı "İslâm ve Hıristiyanlık" isimli kitabında Kur'an'ın teslis inancıyla ilgili eleştirilerinin tarihsel olduğunu, Kur'an'ın genel olarak teslis akidesini eleştirdiğinin sanıldığını ama bunun böyle olmadığını iddia ettiğini belirtmektedir. Karabacak, konu ile ilgili olarak "Allah için üçün üçüncüsüdür diyenler küfre sapmışlardır, bir Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur."[216] ayetinin gayet açıklayıcı bir ayet olduğunu belirtmektedir.[217]

---

[214] Nedim Odabaş, a.g.k.y.
[215] Mehmet Şevket Eygi, a.g.k.y.
[216] Maide, 5/73.
[217] Müslim Karabacak, "AKP Dinler Arası Diyalogun Siyasi Ayağımı", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.10.2002.

Orhan Dede, “Ey iman edenler, Yahudileri de, Hıristiyanları da dost edinmeyin! Onlar, birbirinin dostudur. Onları dost edinen de onlardan olur. Allahü teâlâ, (kâfirleri dost edinip, kendine) zulmedenlere hidayet etmez.”[218] ayetini delil göstererek, bu gerçekler ortada iken üst düzey bir diyalogcunun Kur’an için “âdeta diyalog kitabı” dediğine dikkat çekmektedir. Kur’an’ı bile hain emellerine alet etmekten çekinmediklerini, bunların hadlerini çoktan aşmış olduklarını belirtmektedir. Dinler arası diyalogu hafife alanların misyonerlere zemin hazırladıklarını ve Türk gençliğinin gönlüne Hıristiyan sevgisi aşılayarak bu faaliyete duyarsız kaldıklarını ve böylece bilerek veya bilmeyerek bu yanlışa ortak olduklarını söylemektedir.[219]

Yümni Sezen, Kur’an ayetlerinin diyaloga müsait olduğu, hatta diyalogu istediğinin, bugün özellikle Türkiye’de diyalog taraftarlarınca savunulduğunu fakat diyalog konusunda verilen misallerin yerinde olmadığını ve bu durumun Kur’an’a tek taraflı bakışın sonucu olduğunu söylemektedir. Sezen yanlış yorumlanan ayetlerden birinin “Dinde zorlama yoktur”[220] ayeti olduğunu, ancak ayetin devamında buna sebep olarak “Doğru yol eğri yoldan ayrılmıştır.” denildiğini ve diyalogun doğruyla eğriyi yaklaştırmayıp yalnızca doğru olanı aydınlatması gerektiğini vurgulamaktadır. Kur’an’ın Hıristiyan ve Yahudileri Ehl-i Kitap kavramı içinde değerlendirmesinin, bu din mensuplarını diyalog konusunda daha öncelikli hale getirdiğini ancak yine bu dinlerin bizzat Allah tarafından sorgulanmış ve tenkit edilmiş olduklarını belirterek, Ehl-i Kitap’a karşı hoşgörünün imtiyazlı bir tavır olmadığını, bu tavrın İslâm’ın genel tavrı olduğunu ifade etmektedir. Sezen, diyalog söz konusu olduğu takdirde, diyalogun İslâm dışında her dinle yapılabileceğini de söylemektedir. Diyalog taraftarlarının en çok “De ki: Ey Ehl-i Kitap! Geliniz aramızda müşterek olan şu kelime üzerinde karar kılalım: Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiçbir şeyi şerik koşmayalım, kimimiz kimimizi Allah’ın yanında rab edinmesin.”[221] ayetini mesnet kabul ettiklerini belirtmektedir. Ancak Sezen, bu ayette diyalogun değil, bir davetin ve bir hatırlatmanın olduğunu vurgulamaktadır. Burada müşterek bir ilke üzerinde anlaşalım teklifinin yapıldığını ve bu teklifin gerisinin önemsiz olduğu anlamına gelmediğini söylemektedir.

Yümni Sezen, diyalog taraftarlarının referans olarak kullandıkları bir diğer

---

218 Maide, 5/51.
219 Orhan Dede, “Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(5)”, Yeni Mesaj Gazetesi, 11.03.2005.
220 Bakara, 2/256.
221 Âl-i İmrân, 3/64.

ayetin "İçlerinden zulmedenleri bir yana, Ehl-i Kitapla ancak, en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur."[222] ayeti olduğunu söylemektedir. Sezen, burada sizin ilâhınız ve bizim ilâhımız aynıdır ifadesiyle, bütün insanların tek Allah'ın kulu olduğunun vurgulandığını belirtmektedir. Diyalogcuların yanlışlığını ortaya koymak için Sezen Kur'an'dan örnekler getirmektedir. Bu örneklerden biri "Sen onların dinlerine uymadıkça, Yahudi ve Hıristiyanlar senden kesinlikle hoşnut olacak değillerdir. De ki: "Şüphesiz doğru yol, Allah'ın (gösterdiği) yoludur. Eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların heva (arzu ve tutku)larına uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı."[223] ayetidir. Sezen bu ayetin tebliğ yerine diyalogu koymaya ve taviz vermeye izin vermeyen bir ayet olduğunu vurgulayarak Hıristiyanlarla dinî anlamda ve temel konularda hiçbir ortak noktamızın kalmadığını söylemektedir.[224]

Nurullah Abalı da konuyla ilgili olarak Âl-i İmrân suresi 28. ayete dayanarak, bir Müslüman'ın dostluk kurarken önceliği gayrimüslimlere değil Müslümanlara vermesi gerektiğini, daha sonra Müslümanların zarar görmediği kimselerle dostluk kurulabileceğini belirtmektedir.[225]

Görüldüğü gibi dinler arası diyalogu Kur'an ayetlerine dayandıranlar yanında, bu çabayı yanlış kabul edenler de vardır. Diyalog konusunda olumsuz düşünenler diyalog adına ayetlerin yanlış ve taraflı yorumlandığını iddia etmektedirler. Özellikle Ehl-i Kitap kavramı ve bu kavramın taşıdığı anlamlar yorum farklılıklarının başlıca sebebi olarak görülmektedir.

2.7. Dinler Arası Diyalogun "Ilımlı İslâm'ı" Oluşturmayı ve Müslümanları Pasivize Etmeyi Hedeflediği Görüşü

Dinler arası diyalog muhaliflerinin bir iddiası da, dinler arası diyalog adı altında yapılan görüşmelerde İslâm'ın bazı emir ve yasaklarının esnetilmeye çalışıldığı ve ılımlı İslâm adında yeni bir anlayışın ortaya konmak istenmesidir. Bu iddialara göre, dinler arası diyalog gibi ılımlı veya liberal İslâm söylemleri de Batı'nın bir oyunudur ve bu şekilde Müslümanlar etkisiz hale getirilmek istenmektedir. Bu konu üzerinde yapılan

---

[222] Ankebut, 29/46.
[223] Bakara, 2/120.
[224] Yümni Sezen, a.g.e., s. 51- 61.
[225] Abalı, a.g.e., s.32- 33.

eleştiriler genellikle Fethullah Gülen ve ona yakınlığıyla bilinen kişilerin söz ve davranışları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Ali Rıza Bayzan'a göre Amerikan projeleri ile uyum içinde olan Müslümanlar, "ılımlı Müslümanlar" olarak tanımlanmaktadır. Suudi Arabistan, şeytan ayetleri kitabının yazarı Salman Rüşdi ve bu iftirayı savunan Pakistanlı profesör reformist ilahiyatçı Fazlu'r-Rahman, ılımlı Müslümanlar kategorisine dahil edilmektedir. Buna karşılık Amerika'nın zulüm ve tahakkümünü sorgulayıp, masumların ve mazlumların haklarını savunan Müslümanların, ister Gandhi tarzı pasif direnişte bulunsun ister nefsi müdafaa için Filistin'de olduğu gibi silahlı eylemde bulunsun radikal Müslümanlar olarak yaftalandığını belirtmektedir. Liberal ve ılımlı olarak tanımlanan Müslümanların örtük bir Hıristiyanlık propagandası olan dinler arası diyalog süreci ile küresel din projesinin içine çekildiklerini iddia etmektedir.[226]

Orhan Dede, "terörist Müslüman" ve "radikal İslâm" ifadelerini ortaya atanların "ılımlı İslâm" terimini de ortaya atanlar olduğuna dikkat çekmektedir. Dede, ılımlı İslâm'a göre, İslâm'ın tek hak din olmadığını üç ya da dört tane hak din olduğunu ve bu anlayışın "üç büyük din, semavî dinler, İbrahimî dinler" gibi ifadelerle ortaya konulduğunu söylemektedir. Dede, Âl–i İmrân süresi 19. ayeti yani "Allah indinde hak din İslâm'dır" hükmünü hatırlatarak İslâm'a göre tek bir hak din olduğunu vurgulamaktadır. Ilımlı Müslümanların dünya üzerinde Müslümanlara yapılan işkence ve insanlık dışı muameleleri masum görerek bunları yapanlarla müttefik olduklarını çünkü ılımlı İslâm anlayışına göre dinler arası diyalogun şart olduğunu vurgulamaktadır. Ilımlı İslâm anlayışına göre, Hz. Muhammed'i kabul etmenin gerekmediğini, Hz. Muhammed'i peygamber olarak kabul etmenin, ona göre Ilımlı İslâm'ı tesis etmeye çalışan Fethullah Gülen tarafından "bir kemalat ifadesi" olarak görüldüğünü söylemektedir. Dede, İslâm anlayışına göre ise, Hz. Muhammed'i kabul etmenin ve onun yolundan gitmenin Müslüman olmanın ve kurtulmanın olmazsa olmaz şartı olduğunu vurgulamaktadır.[227]

M. Emin Koç, ılımlı İslâm diye adlandırılan sürecin, hakikatte küresel sömürge odakları ve Kilise'nin diyalog stratejisi bağlamında kurguladığı ve "gevşek vahiy inancı"yla oluşturulmuş İslâm'dan başka bir İslâm olduğuna dikkat çekmektedir.

---

[226] **Ai Rıza Bayzan, "Amerika İslâm Dünyasından Ne İstiyor (6) ve Amerika'nın Küresel Din Projesi", Yeni Mesaj Gazetesi, 19.10.2002.**

[227] **Orhan Dede, "İslâm- Ilımlı İslâm (1)", Yeni Mesaj Gazetesi, 06.06.2005.**

Konuyla ilgili olarak Haydar Baş'ın "Oryantalizm ve bir nevi devamı niteliğindeki dinler arası diyalog ile start alan ve yaygınlaştırılan "gevşek vahiy inancı", bugünkü sömürgeci–küresel güçlerin pazarladıkları "Ilımlı İslâm"ı oluşturmuştur" sözlerini aktarmaktadır. Koç, konunun aktörlerinin ise, uluslar arası boyut kazanmış bir cemaat ve bu cemaatin üniversitelere, özellikle ilahiyat fakültelerine kadar uzanan açık ve gizli sözcüleri olduğunu iddia etmektedir. "Papalık Konseyi misyonunun bir parçası" olan kimi insanların da, bu kapsamda İslâm'ın temel akaid kurallarına ve milletimizin sahip bulunduğu Ehl-i Sünnet inancına aykırı biçimde "Ehl-i Kitap ile amentüde ittifak, Kur'an-ı Kerim'deki Hıristiyanlara ve Yahudilere dair ayetlerin bugünküleri bağlamadığı, Hıristiyan bir erkekle bir Müslüman hanımı nikahlama şeklinde gerçekte Papalığın talimatlarına uydurulmuş yeni inanç esasları ve ameller ortaya koymalarının bu misyonun fiili uygulamaları olduğunu belirtmektedir.[228]

Orhan Dede başka bir yazısında Batı anlayışına göre gerçek Müslüman'ın ılımlı İslâm anlayışına sahip olan Müslüman olduğunu, ılımlı İslâm'ın, Batı'nın yerleştirmek istediği Protestanlaştırılmış İslâm olduğunu söylemektedir. Dede, Batı'nın bunun provasını "Gerçek Furkan"[229] adlı düzmece bir sözde kutsal kitabı Orta Doğu'da milyonlarca adet dağıtarak yaptığını söylemektedir.[230] Batı'nın, 11 Eylül saldırısını organize ederek İslâm'ı terörle bağdaştırma çalışmalarına hız verdiğini ve bu eylemleri kullanarak Müslümanları kendi tarif ettiği ve şekillendirdiği ılımlı İslâm anlayışına kanalize etmek istediğini belirtmektedir.[231]

Müslim Karabacak bir yazısında İslâm inancının başka dinlerin akaidiyle sentezlenmeye çalışıldığını ve bu insanların Allah dört milyar Hıristiyan'ı nasıl Cehennem'e koyar? gibi lafları kullanmaktan sakınmadığını belirttikten sonra günümüzde yaşananlarla Hz. Muhammed döneminde Sakif kabilesiyle yaşanan bir olay arasında benzerlik kurmaktadır. Sakif kabilesi Hz. Peygamber'e gelip bazı tekliflerde bulunmuşlar ve teklifleri kabul edilirse ancak İslâm'a gireceklerini söylemişlerdir. Bu tekliflerden bazıları, kendilerinden zekât alınmamasının, harplere iştirak etmeyeceklerinin, namazlarda eğilip bükülmeyeceklerinin, faiz uygulamalarının devam

---

[228] M. Emin Koç, "Sömürgecilerin 'Ilımlı İslâm'ını Temellendiren Dinler Arası Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 13.07.2005.

[229] Geniş bilgi için bkz. Ahmet Çelik- Ali Rafet Özkan, "Yeni Bir Evanjelik Hıristiyan Taktiği: Uydurma Kur'an "El- Furkânu'l- Hakk", Ekev Akademi Dergisi, sayı: 28, Yaz 2006, s.13.

[230] "Gerçek Furkan" ayrıntılı bilgi için bkz. www.kutsalkitaplar.net.

[231] Orhan Dede, "Terörün Amacı Ne?", Yeni Mesaj Gazetesi, 12.07.2005.

edeceğinin ve kendi vadilerinin de Mekke gibi kutsal sayılacağının kabul edilmesidir. Bunun üzerine şu ayetler nazil olmuştur: "Ve onlar az kalsın sana vahyettiğimiz şeyden başkasını Bize iftira edesin diye seni fitneye düşüreceklerdi. O zaman seni elbette dost edineceklerdi.Ve eğer Biz sana sebat vermemiş olsa idik, az kaldı onlara biraz meyil edecek idin. O takdirde sana hayatın da kat kat azabını, ölümün de kat kat azabını tattırmış olurduk. Sonra kendin için Bize karşı bir yardımcı da bulamazdın." (İsra; 17/73–75)

Müslim Karabacak, teferruatıyla bu olayı ele aldıktan sonra dinler arası diyalog sürecinde de İslâm'ın sarsılan, çiğnenen ya da inkâr edilen hükümlerinin olduğunu belirtmektedir. Ilımlı İslâm düşüncesi altında ortaya çıkan üç dinin İbrahimî din anlayışıyla aynı kabul edilmesi, bir kişinin "benim dinim haktır" demesinin yanlış olduğu (daha önce bahsettiğimiz Mehmet S. Aydın'ın sözüne atıftır), Müslüman kadınların Hıristiyan erkeklerle ya da Ehl–i Kitap biriyle evlenmesinde bir sakıncanın olmaması, bir kişinin hem Hıristiyan, hem Müslüman olması (17 Nisan 2000 tarihli Zaman gazetesinde Papaz Leasther için kullanılmış bir ifade), Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna iman etmenin şart olmadığı (Fethullah Gülen; Küresel Barışa Doğru. s–131), Ehl–i Kitap'la aynı şeylere iman edildiği, amentümüzün bir olduğu (Ahmet Şahin, Zaman Gazetesi, 17. 4. 2000) ve Kuran'daki Ehl–i Kitapla ilgili ayetlerin, Hz. Peygamber (as) dönemini ilgilendirdiği, bugünü bağlamadığı yani bugünün Yahudi ve Hıristiyanlarının cennetlik olduğu (Fethullah Gülen; Küresel Barışa Doğru, s.45) görüşleri bunlardandır.[232]

Orhan Dede diyanetin emanet edildiği Bakan Mehmet Aydın'ın yıllar öncesinden "Kuran'da Müslüman hanımların Hıristiyanlarla evlenmesi yasaklanmış. Biz AB'ye girmek istiyoruz. Bu gibi ayetlerin günümüz şartlarına göre yorumlanması gerekmez mi?" diye gazetelere ve televizyonlara verdiği demeci hatırlatarak işbirliğinin köklerinin eskilere dayandığını belirtmektedir.[233]

Müslim Karabacak konuyla ilgili olarak Mehmet S. Aydın'ın Malatya'da katıldığı bir panelde "Hıristiyan ve Müslüman evliliğinde Mümtehine Suresi'nin 10'ncu ayetinin sorun teşkil ettiğini, bu ayetin günümüz şartlarına göre yeniden yorumlanması gerektiğini" vurguladığını belirtmektedir.[234]

---

[232] Müslim Karabacak, "İmanî Konularda Zerre Sapma Olmaz", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.01.2004.
[233] Orhan Dede, "Diyalog+AKP=BOP- 2", Yeni Mesaj Gazetesi, 10.12.2004.
[234] Müslim Karabacak, "AKP Dinler Arası Diyalogun Siyasi Ayağımı", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.10.2002.

Orhan Dede başka bir yazısında ise başörtüsüne teferruat dendiğini ve Hz. Peygamberin hadislerine dil uzatanlara ödüller verildiğini söylemektedir. Bu yapılan çalışmalarla hem Hz. Muhammed'in dışlandığını hem de Yahudi ve Hıristiyanlarla Müslümanların aynı ve kardeş oldukları mesajları verildiğini belirtmektedir. Müslim Karabacak'ın da işaret ettiği 13–14 Nisan 2000 tarihinde Urfa'da kıyılan papaz–Müslüman kadın nikahını eleştirerek "İman etmedikçe müşrik erkekleri, de (kızlarınızla) evlendirmeyin."[235] ayetini hatırlatmaktadır. Dede, bu çalışmalarla adım adım gelinen noktada Hıristiyan ve Yahudilerin de cennete gireceklerini savunmaya başladıklarını ve bu tezlerin de Sait Nursî'ye kadar dayandırıldığını belirtmektedir.[236]

Muharrem Bayraktar üstü kapalı Fethullah Güleni eleştirdiği yazısında dinler arası diyalog sürecinde sinsice işleyen bir mekanizmanın, İslâm'ın temel akait kurallarının reddedildiği bir yeni din anlayışının devreye sokulması olduğunu belirtmektedir. Bu süreçte, Hıristiyanlarla amentümüzün aynı olduğunun yazıldığı, Kur'an'ın bazı ayetlerinin bugün geçerli olmadığının söylendiğini belirtmektedir. Ehl–i Kitabın "kurtulmuş bir millet" olduğunun deklare edildiğini, Müslümanların diyalog adına kiliselere doldurulduğunu, imanın şartları arasında "Hz. Muhammed'e imanın şart olmadığının" söylendiğini iddia etmektedir.[237]

Ayhan Demir ise batılının "ılımlılık" derken kastettiği şeyin "uzlaşma" adı altında inançlarımızdan taviz vermemiz olduğunu ve batılıların bu fikirlerini benimsetmek gayelerinden hiçbir zaman vazgeçmemiş olduklarını söylemektedir. Bu örtülü amaçlarının adına kimi zaman 'ılımlılık', kimi zamanda 'dinler arası diyalog' dediklerini vurgulamaktadır.[238]

Mehmet Şevket Eygi de dinin temellerinin, itikat ilke ve hükümlerinin şakaya gelir tarafının olmadığını, Kur'an'ın "Allah katında din İslâm'dır" dediğini belirtmektedir. Kendi ifadesiyle "nurcuların" ise Hz. Muhammed'in davetini reddeden, İslâm'a sırt çeviren kâfirleri cennete sokmaya çalıştığını iddia etmektedir.[239]

Yukarıdaki yazılarda ifade edilen ve ılımlı İslâm'ı tesis etmek için ortaya atılan bazı iddialar birer cümleyle şöyledir:

a) Hz. Muhammed'e iman etmek şart değildir.

---

[235] **Bakara, 2/221.**
[236] **Orhan Dede, "Diyalog+AKP=BOP- 1", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.12.2004.**
[237] **Muharrem Bayraktar, " 'O Adam' Gizli Kardinal mi?", Yeni Mesaj Gazetesi, 31.07.2004.**
[238] **Ayhan Demir, a.g.k.y.**
[239] **Mehmet Şevket Eygi, a.g.k.y.**

b) Müslüman kadınların gayri Müslim erkeklerle evlenmesinde bir sakınca yoktur.

c) Ehl-i Kitapla iman esaslarımız aynıdır.

d) Kuran'daki Ehl-i Kitapla ilgili ayetlerle günümüz Yahudi ve Hıristiyanları kastedilmemektedir. Bu ayetler o dönemi bağlar.

e) Başörtüsü teferruattır.

Tüm bu iddialara göre bu ılımlı İslâm dayatmaları ve yönlendirmeleri Müslümanların inançlarını zayıflatacak ve bu sayede Batı, yüzyıllardır ulaşmayı beklediği hedeflerine ulaşacaktır. Çünkü Müslümanlar ancak inançlarından uzaklaştıkları takdirde asimile olacak ve misyonerlik faaliyetleri böyle başarı kazanacaktır. Bunun için pek çok Müslüman ülkede bu yönde yönlendirmeler yapan liderler mevcuttur ve iddialara göre bunların hepsi Batı tarafından desteklenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. DİNLER ARASI DİYALOG KONUSUNA TEMKİNLİ YAKLAŞILMASINI SAVUNANLAR

3.1. Dinler Arası Diyalogun Gerekli Ancak Tehlikeli Bir Yol Olduğu Görüşü

Dinler arası diyalog konusunda olumlu ve olumsuz yaklaşım sergileyenler birbirinden kesin hatlarla ayrılmış iki zümre değillerdir. Bazıları da dinler arası diyalogu faydalı bulmakla beraber bir takım sakıncaları olduğunu öne sürerek konuya temkinli yaklaşmaktadır.

Dinler arası diyalog konusuna temkinli yaklaşanlardan biri Abdurrahman Küçük'tür. O, diyalogun iki yüzü olduğunu söyleyerek bu yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır. Bu iki yüzün biri, konunun uzmanlarınca bilinen yüzü, diğeri ise herkesçe algılanan yüzüdür. Konunun uzmanlarınca bilinen yüzünden kastedilen konuyu gündeme getirenler, kilise yetkilileri, katılımcılar ve bu konuda çalışma yapan uzmanlarca bilinendir. Diğeri ise dışa yansıyan ve herkesçe bilinendir. Küçük'e göre konuya iki yönlü bakıldığında ve konu çok yönlü değerlendirmeye alındığında ihtiyatla yaklaşılması gerektiği görülecektir. O, bu temkinli yaklaşıma "diyalogda orta yol doktrini" denmesinin doğru olacağını belirtmektedir.

Küçük, dinler arası diyalogun, medenî ve medenî olduğu kadar da insanî bir durum olduğunu belirterek, diyalog girişimlerinin şüpheyle karşılanmasına üç şeyi sebep göstermektedir. Bunlar; II. Vatikan Konsilinde diyalogdan bahsedilmesinin yanı sıra Kilise'nin görevinin misyonerlik olduğunun belirtilmesi, dinler arası diyalog kurumunda görev alanların daha önce misyonerlik görevinde bulunmuş olmaları ve en önemlisi dinler arası diyalogun, misyonerliğin yeni bir şekli olarak görülmesidir. Küçük, tüm bu sebeplerden ötürü dinler arası diyaloga biraz şüphe ve ihtiyatla yaklaşmanın doğru olacağını belirtmektedir. Şüphe ve ihtiyatı haklı ve gerekli görmekle beraber dinler arası diyaloga günümüzde eskisinden daha çok ihtiyaç olduğunu da ifade etmektedir. Küçük, yazısının sonlarına doğru dünya üzerinde Müslümanlara yönelik katliam ve zulümler karşısında Batı'nın sessiz kaldığını buna rağmen deprem, sel gibi felaketleri misyonerlik adına fırsat bildiğini söylemekte ve bu tavırları diyalog

konusunda birer şüphe unsuru olarak göstermektedir.[240]

Ahmed Yüksel Özemre de dinler arası diyalogun herksin girişebileceği bir uğraş olmadığını, zira Hıristiyanların bu konuda inisiyatifi ellerinde bulundurduklarını ve konusunda uzman kişilerle çalıştıklarını belirtmektedir.[241]

Ali Rafet Özkan ise bir makalesinde Vatikan'ın diyalog girişimlerinin örtülü misyonerlik olduğunu belirttikten sonra Kur'an'ın diyalog kapısını kapatmadığını ve özellikle Avrupa'da yaşayan Müslümanlar için diyalogun çok gerekli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca diyalogun etkili ve yetkin, donanımlı insanlar tarafından yürütülmesi gereğine vurgu yapmaktadır. [242]

İsmail Yakıt, dinler arası diyalogda hakim unsurun farklı din mensuplarını birbirinden ayıran noktalar değil, birbirlerine yaklaştıran noktalar olması gerektiğini, böyle olduğu takdirde diyalogun her zaman faydalı olacağını belirtmektedir.[243]

Hıristiyanların temel hedefinin misyonerlik olmasının, diyalog faaliyetlerinde samimî olmadıkları kanaatini yaygınlaştırdığını ve diyalogun bir tehlike olarak görüldüğünü belirten Ömer Faruk Harman, bunlara rağmen İslâm'ın anlatılabilmesi, İslâm dini ile ilgili yanlış kanaatlerin düzeltilebilmesi için yine de görüşmelerden kaçınmamak gerektiğini vurgulamaktadır. Harman, diyalogda tarafların eşit olmalarının ve art niyet taşımamalarının, netice alınabilmesi için şart olduğunu, bu sebeple Müslümanların bu tür faaliyetlere katıldıklarında hem kendi dinlerini hem de karşı tarafı iyi bilmeleri ve inisiyatifi tümüyle karşı tarafa bırakmamaları gerektiğini söylemektedir.[244]

Alaaddin Başar diyalogun muhataplar tarafından kendi gizli emellerine hizmet edecek şekilde kullanılabileceğini, bu durumda Müslüman'ın basiretli olmasının büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Diyalogda tarafların hepsinde ortak gaye, "gerçeği bulmak ve müşterek düşmanlarına karşı işbirliği yapmak" olduğu taktirde, sonunda hakkın üstün geleceğini ve böyle bir diyalogdan zaferle çıkan tarafın, Müslümanlar

---

[240] Abdurrahman Küçük, "Dinler Arası Diyaloğun "Diğer Yüzü" Üzerine", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 6- 9, Ayrıntılı bilgi için bkz. Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2002, s.437- 444.

[241] Ahmed Yüksel Özemre, "Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlik", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 11.

[242] Ali Rafet Özkan, "Diyalog Eşit Şartlarda Yetkin Eller Tarafından Yapılmalı", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 40- 41.

[243] İsmail Yakıt, "Kin ve Nefretler Hep Diyalog Eksikliğinden Doğar", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 44.

[244] Ömer Faruk Harman, "Katolik Kilisesi Diyaloğu ve Misyonerlik", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 56.

olacağını söylemektedir. Müslümanların, diyalogdan kaçan taraf değil, diyalogun bütün bir insanlığın ortak menfaati için yürütülmesini savunan taraf olması gerektiğini ifade etmektedir.[245]

Mehmet Oruç ise diyalogun dinimizin emri olduğunu, Hıristiyan, Yahudi, dinli dinsiz herkesle diyalogun şart olduğunu ve diyalogun zamanımızda daha da önem kazandığını belirtmektedir. İnancı ne olursa olsun, her insanın huzur ve emniyet içinde yaşamasının tabii hakkı olduğunu bunun da ancak, diyalogla, hoşgörü ile, karşılıklı saygı ile mümkün olacağını, dolayısıyla Müslüman'ın diyaloga, hoşgörüye karşı çıkmasının mümkün olmayacağını söylemektedir. Bu anlamda diyalogun İslâm dünyasında asırlardır, en güzel şekilde yaşandığına ve bizzat Hz. Muhammed'in Hıristiyanlarla, Yahudilerle diyalog kurmuş olduğuna dikkat çekmektedir. Oruç, bugün ise tarihte Hıristiyanların tüm baskı ve zulümlerine rağmen sanki, farklı din mensubu insanlar arasındaki diyalog şimdi kopmuş, dinler savaşı yaşanıyormuş gibi, Vatikan'ın diyalogla yatıp, diyalogla kalkmasının Müslümanları haklı olarak endişelendirdiğini ve bunun altından başka bir şey mi çıkacak diye düşünüldüğünü ifade etmektedir. Mehmet Oruç'a göre en sonunda Vatikan'ın gerçek niyetinin diyalog değil, bunu istismar ederek, Hıristiyanlığın propagandasını yapmak olduğu ortaya çıkmıştır. Oruç bu hususa dikkat çekerek dinler arası diyalogun olabileceğini, ancak istismarlara dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir. Oruç, diyalogun insanî, sosyal boyut ile sınırlı kalması, dinî inançlara ve yaşayışlara yansıtılmaması gerektiğini belirtmektedir.[246]

Hayrettin Karaman, diyalogda amaç, usul ve niyetin önemli olduğunu, bunlar iyi muhafaza edildiği zaman diyalogun sakıncalı olmayacağını söylemektedir. Karaman diyalog konusunda 'dinimize, kültürümüze zarar veriyor, başta Hıristiyanlar olmak üzere tarafların dinlerini ve ideolojilerini yaymak için bir araç olarak kullanılıyor' itirazları yerine 'biz dinimize zarar vermeyecek şekilde bu diyalogu nasıl yapabiliriz' sorusunun gündeme gelmesinin daha doğru olacağını çünkü diyalogun zorunlu olduğunu, gerekiyorsa usulün yeni baştan gözden geçirilebileceğini belirtmektedir.[247]

Yümni Sezen ise Kilise faaliyetlerinin ve ruhanilerin yaptıklarının kendi insanlarını bile kuşkuya sevk ettiğini, bu güvensizliğin yanı sıra resmiyet kazanmış

---

[245] Başar, a.g.m.
[246] Oruç, a.g.e., s. 17, 92.
[247] "Hayrettin Karaman ile Diyalog Üzerine", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 68, Nisan-Mayıs- Haziran 2005, s. 14.

organlarla ve yetkililerle yapılan diyalogun, daima siyaseti ve taktik altyapıları çağrıştıracağını iddia etmektedir. Bu organlar kendilerini ıslah etmeden, bunlarla girilen diyalog çalışmalarında dikkatli olunması gerektiğini, zira uzak ve yakın tarihte yaşanan pek çok olumsuz hadisenin bu güvensizliği perçinlemekte olduğunu belirtmektedir. Tüm bunlara rağmen dinler arası diyalog adı altında yapılan çalışmalara devam edilecekse ve bundan bir fayda umuluyorsa Sezen, bazı şartların belirleyici olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar; Batıyı iyi tanımak, mevcut Hıristiyanlığı iyi bilmek, batının bugünkü tavırlarını doğru değerlendirmek ve aşağılık duygusundan kurtulmaktır. Sezen'e göre diyalog belki imkânsız değildir ancak beslenen ümit ve kurulan hayal kadar, dikkatli ve gerçekçi olmak gerekmektedir.[248]

Mustafa Köylü, Müslümanların diğer din mensuplarıyla diyaloga girmeleri konusunda herhangi bir engelin olmadığını belirtmektedir. Köylü diyalogun aslında Müslümanlar için bir lüks bir fantezi değil, Kur'an'ın onlara yüklediği bir görev olduğunu söylemektedir. Ancak girilecek böyle bir diyalogun sınırlarının, takip edilecek metodun, karşılıklı samimiyetin ve düşülecek muhtemel hataların gözden geçirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Kilise'nin özellikle II. Vatikan Konsili kararlarını çok güvenilir bulmamakta, diyalogun kimilerince misyonerlikle bağdaştırıldığını ve bu çabaların kimi zaman samimiyetten uzak olduğunu belirtmektedir. Dinlerin muayyen ya da evrensel gerçekliklerini tartışmak yerine tüm insanlığın ızdırabını ortadan kaldırma konusunda gayretlerini birleştirmelerinin önemini ve dinler arası diyalogdan dünyadaki mevcut kötülükleri ortadan kaldırma konusunda dinler arası işbirliğine geçilmesi gerektiğini belirtmektedir.[249]

3.2. Dinler Arası Diyalogun Resmi Bir Kurum Tarafından Yürütülmesi Gerektiği Görüşü

Dinler arası diyalog konusunda ciddî bir teşkilatlanmanın olmaması Müslümanların büyük bir eksiği olarak görülmektedir. Müslümanlar genel itibariyle Hıristiyanlar tarafından kuralları ve şartları belirlenmiş bir diyalog sürecine dahil olmuşlardır. Bu da ev sahibi tarafın güçlü olan taraf olduğu izlenimini doğurmaktadır.

Abdurrahman Küçük, konuyla ilgili olarak Türkiye'nin dinler arası diyaloga, hem güçlü kurum ve kuruluşlarla hem de yetişmiş elemanlarla hazır olması gerektiğini,

---

[248] Sezen, a.g.e., s. 181- 183.
[249] Köylü, a.g.e., s. 137, 147-148.

diyalog sürecinin dışında kalınmasında bir fayda görülmediğini belirtmektedir. Küçük, Türkiye'nin diyalog çalışmalarında yerini alması ve bundan yararlanması için, diyalog çalışmalarının resmi bir politika çerçevesinde ve belirli bir kurum tarafından yürütülmesinin gereğine, Hıristiyan tarafın organize olarak ve belli bir politika çerçevesinde bu işi yürütmekte olduğuna vurgu yapmaktadır. Konuyla ilgili olarak Küçük'ün teklifi Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi bünyesinde veya özerk olarak "Diyalog Enstitüsü"nün kurulması ve diyalogu çalışma alanı seçecek, bütün dinleri iyi bilen ve birkaç dilde konuşup yazabilecek uzmanların yetiştirilmesidir.[250]

Ahmed Yüksel Özemre ise dinler arası diyalogun muhatabının yine resmi bir kurum, ancak TC Diyânet İşleri Başkanlığı olması gerektiğini belirtmektedir. Başkanlıkta dinler arası diyalog dairesinin kurulmasının ve bu dairenin yalnız Hıristiyanlarla değil Yahudilerle ve diğer dinlerin mensuplarıyla da toplantılar yapmak konusunda inisiyatifi elinde bulundurmasının önemine işaret etmektedir. Özemre diyalog toplantıları sonunda ortak bildirilerin fevkalâde titizlikle kaleme alınmasına özen gösterilmesi, İslâmî iman umdelerinden sanki fedâkârlık ediliyormuş gibi algılanabilecek bir metnin ortaya çıkmasına asla müsaade edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir.[251]

Ali İsra Güngör ise bir makalesinde dinler arası diyalog konusunu Avrupa Birliğine üyelik süreci içinde değerlendirmektedir. Ona göre ülkemizde diyalog konusunda gelişmeleri değerlendirmek ve gerekli tavrı sergilemek için yeterli bilimsel çalışma bulunmaktadır. Ancak batı dünyasında görülen bilim çevreleriyle siyaset çevreleri arasındaki yakın diyalogun ülkemizde olmadığını ve bu durumun dinler arası diyalog konusunda da olumsuz etkileri olduğunu belirtmektedir. Güngör diyalog sürecinde kullanılan dile vakıf olmanın önemine değinerek, dinler arası diyalog konusunda kafa yoran, proje üreten, eleman yetiştiren, donanımlı olan ve bütün bunlar için kurumlaşan tarafın yönlendiren taraf olduğunu vurgulamaktadır. Güngör baskın olma yolunda kurumlaşmanın önemine değinerek dinler arası diyalog konusunda etkin olmak için bu alanın ihtisas alanı haline gelmiş olması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre diyalog sürecine alan uzmanlarının çalışmaları ve önerileri doğrultusunda hazırlıklı olarak girilmeli ve dinler arası diyalog faaliyetleri, kurumlar eliyle, sivil toplum

---

250 Abdurrahman Küçük, "Dinler Arası Diyaloğun "Diğer Yüzü" Üzerine", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 9, Küçük, "Müslüman Hıristiyan Diyaloguna Genel Bir Bakış s. 59.

251 Özemre, a.g.m., s. 11.

kuruluşlarının bilinçli katılımlarıyla ve bilim çevrelerinin desteğiyle yürütülmelidir. Güngör bilimsel birikimi söz konusu alana aktif bir şekilde yansıtacak yönetim birimleriyle etkin bir diyalog sağlanması gerektiğini de ifade etmektedir.[252]

Dinler arası diyalogun olumsuz yanlarına rağmen yetkin eller tarafından eşit şartlarda yapıldığı taktirde faydalı olacağını söyleyen Özkan, diyalog konusunda batıyı doğuyu iyi bilen yetişmiş dinler tarihi uzmanlarının istihdam edildiği bir enstitünün kurulması gerektiğini belirtmektedir. Buradaki bilim adamlarının işinin ehli olması ve bilimselliğini, üretkenliğini ispatlamış yetkin şahıslardan oluşan bir kurum vasıtasıyla diyalog yapılması vurgulanmaktadır. Özkan'a göre ancak bu şekilde diyalogdan doğabilecek zarar en aza indirgenecektir. Resmi bir enstitü kanalıyla olmadıkça bazı grupların kendi zihniyeti doğrultusunda diyalog faaliyeti yürüteceğini, bu durumda bazı yanlışlar yapılabileceğini hâlbuki bu gibi sivil grupların resmî kurumlarla koordineli faaliyetlerinde ise ciddi faydalar sağlanabileceğini belirtmektedir.[253]

Yakıt, Müslümanların dinler arası diyalog adı altında yapılan misyonerlik faaliyetlerini lehlerine çevirmelerinin, kendi halklarına doğru İslâm'ı anlatmak ve diyalog görüşmelerine batıyı ve müspet bilimleri iyi bilen uzman ilâhiyatçılarla katılmakla mümkün olacağını belirtmektedir. Dinler arası diyalogun tarikat, cemaat ve diğer dinî akımlar arasında değil, din uzmanları arasında yapılacak bir diyalog olduğunu, bu diyalogun, resmî ve akademik kuruluşlar arasında uzmanlar tarafından yapılması ve bu uzmanların herhangi bir cemaat bağlantısı olmaması gerektiğini söylemektedir.[254]

Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere, çeşitli dinî gruplar ve sivil toplum kuruluşlarının özellikle Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi diyalogu bağlamında bazı somut adımlar attığını belirten Mahmut Aydın, buna rağmen dinler arası diyalog konusunda yeterli çalışmaların yapılarak gerekli altyapının tesis edilemediğini söylemektedir. Diyalog konusunda çeşitli kuruluşların ve bireylerin işlerine geldiği gibi konuşmalarının ve faaliyette bulunmalarının önüne geçilmesi için genel bir Müslüman diyalog politikası oluşturulması, bunun içinde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde kurulmuş olan diyalog biriminin, diyalog konusunda uzman olan kişilerin katılımıyla

---

[252] Ali İsra Güngör, "Dinler Arası Diyalog mu, Dinler Arası İlişkiler mi?", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 17- 20.
[253] Özkan, "Diyalog Eşit Şartlarda Yetkin Eller Tarafından Yapılmalı", s. 40- 41
[254] Yakıt, a.g.m., s. 44.

atölye çalışmaları yapması ve ülkemiz insanına yardımcı olacak bir diyalog kılavuzu hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. İslâm Konferansı Örgütü (İKÖ) bünyesinde de tüm Müslüman ülkelerin katılımıyla kurulacak üst bir diyalog danışma kurulu veya birimi vasıtasıyla diğer din ve kültür mensuplarıyla ilişkilerde Müslümanların birliğini sağlayacak çalışmalar yapılmasının önemine işaret etmektedir.[255]

Mehmet Aydın da dinler arası diyalog toplantılarının resmî dini kurumlarla yapılması taraftarı olduğunu, marjinal ve resmi Hıristiyan kiliselerinin dışladığı dini gruplarla diyalog toplantılarına taraftar olmadığını belirtmektedir. Dinler arası diyalog toplantılarına Diyanet İşleri Başkanlığında kurulacak bir birimin ve ilâhiyat fakültelerinin katılması, dinler arası diyalog toplantılarının devletlerce resmen kabul edilen dinî kurumların temsilcileriyle yapılması gerektiğini söylemektedir. Bu toplantılara rastgele insanların değil; bu alanda birikimi ve donanımı olan ilâhiyatçıların ve bilim adamlarının davet edilmesinin, bu toplantılarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın aktif rol üstlenmesinin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konuda ilâhiyat fakülteleriyle sıkı işbirliğine girerek bu alanda yabancı dil bilen, ciddî bilim adamları yetiştirmesinin önemli olduğunu belirtmektedir.[256]

Niyazi Öktem, dinler arası diyalog konusunun mevcut şekliyle bazı aksaklıklar ve sakıncalar oluşturabileceğini, bu tehlike ve sakıncaları azaltmak için TC Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konuya daha ağırlıklı olarak eğilmesi gerektiğini ve diyanetten sorumlu yetkililerin de konuya duyarlı olması gerektiğini söylemektedir.[257]

Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük beraber kaleme aldıkları dinler tarihi kitabında konuyla ilgili olarak dinleri temsilen bu sahada uzmanlaşmış kişilerin diyalog çalışmalarında görev almaları gerektiğini, Müslümanlar adına bu diyalog faaliyetlerinin faydalı olması için, diyalogun resmî bir politika çerçevesinde ve belirli bir kurumca yürütülmesinin önemini belirtmektedirler. Hıristiyan tarafın diyalog çalışmalarını bu şekilde yürüttüğünü, Türkiye'de de bu işi yürütecek bir "Dinler Arası İlişkiler (Diyalog) ve Araştırma Enstitüsü veya Merkezi" kurulması gerektiğini ve bu işi çalışma alanı

---

[255] Mahmut Aydın, "Diyalog Dinlerin Mensupları Arasında Olur", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 45- 49.

[256] Mehmet Aydın, "Dinler Arası Diyalog Çağın Bir İhtiyacı", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 51.

[257] Niyazi Öktem, "Misyonerlik Olayında İslâm Kazançlı Çıkacaktır", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 54.

olarak seçecek, hem İslâm'ı hem de Hıristiyanlığı iyi bilen, birkaç dilde konuşup yazabilen elemanlar yetiştirilmesinin önemini vurgulamaktadırlar.[258]

Görüldüğü gibi dinler arası diyalogun yürütülmesi adına bir resmî ve sistematik kuruma duyulan ihtiyaç farklı ağızlar tarafından gündeme getirilmekte ve önemine değinilmektedir. Meselenin üzerinde bu şekilde durulmuş olması diyalog sürecinde bu eksikliğin ciddî bir şekilde hissedildiğinin de bir işareti olarak kabul edilebilir. Bugün her ne kadar herhangi bir üniversite veya fakülte bünyesinde bu tarz bir yapılanmaya gidilmemişse de TC Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı'na bağlı dört şubeden biri de Dinler Arası Diyalog Şubesi'dir. Ancak resmî olarak bir takım faaliyetler yapılsa da Türkiye'de dinler arası diyalog daha ziyade sivil toplum kuruluşlarının yönlendirmesiyle devam etmektedir.

3.3. Dinler Arası Diyalog Adı Altında Zorlama Yorum ve Tevillere Başvurmamak Gerektiği Görüşü

Dinler arası diyalog çalışmalarında diğer dinlerle aynı zeminde buluşma adına zaman zaman zorlama yorumlar, değerlendirme ve açıklamalar yapıldığı iddia edilmektedir. Ayetler, Hz. Muhammed'in hayatından örnekler farklı yorumlara maruz kalmışlardır. Diğer bir durum ise diyalog konusuna, aslında taşımadığı misyonların yüklendiği iddiasıdır. Buna göre batının diyalog oyununa Müslümanlar kendilerince iyi niyetli yorumlarla yaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla diyalog çalışmalarında dikkat edilmesi istenen hususlardan biri de bu olmuştur.

Mustafa Erdem, dinler arası diyalogun batının bir söyleminden öteye geçmediğini söylemektedir. Erdem dünyada meydana gelen olaylara bakıldığında farklı dinlere mensup insanların ölüm kalım savaşı verdiklerinin gözlendiğini, dünyanın huzur içinde yaşaması için dinler arası diyalog çalışmalarını başlatanların izledikleri tavrın ise ibret ve hayret verici olduğunu söylemektedir. Diyalog konusunda güçlü olan tarafın insanlık dışı cinayetler karşısında sesini çıkarmamakta hatta el altından onları desteklemekte olduğunu, görünen bu sebeplerden ötürü Hıristiyanlarla yürütülen diyalog faaliyetlerinin formaliteden öteye geçmeyen bir oyalama ve gafil avlama taktiği olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir. Başlangıçta tamamen dinler arası ilişkiler şeklinde organize edilen bu faaliyetlerin, zamanla çeşitli sosyal, siyasal, kültürel ve

---

[258] Tümer-Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2002, s. 447-448.

askerî alanları kapsayacak şekilde genişletilmesini ülkemizde yaşanan bir gariplik olarak değerlendirmektedir. Bu şekilde detay konuların dinler arası diyalog ile ilişkilendirilerek konunun, dini bir mahiyete büründürüldüğünü, diyalog adı altında misyonerliğin sömürü düzenine hizmet edildiğini, bugün dünyanın sömürgecilerin savaş alanına döndüğü herkes tarafından görülürken, hâlâ yapay ve gayri samimî yollarla zaman tüketildiğini ve masum insanların saf duygularının etkilenmeye çalışıldığını söylemektedir.[259]

Süleyman Eryiğit, dinler arası diyalogun dinî çoğulculuk olarak değerlendirildiği taktirde, bir Müslüman'ın bunu bu şekilde düşünmesinin kesinlikle kabul edilemez olduğunu belirtmektedir. İslâm'ın kendi dışındaki kitabî dinlere bakışının, onları olduğu yerde bırakarak, siz de doğru yoldasınız demek olmadığının Kur'an ve Hz. Muhammed'in uygulamalarında ortaya konulduğunu, İslâm'ın temel esprisinin tebliğ ve davet olduğunu ve Ehl-i Kitap'ın ilâhî anlamda pozisyonunun tamamen Allah'ın tasarrufunda bulunduğunu vurgulamaktadır. Teolojik çerçevesinin çürüklüğüne rağmen Hıristiyanlığı İslâm'la eşit hale getirmenin, Müslümanların kolayca din değiştirebilecekleri, bu hâlde de ilâhî bir kayıplarının olmayacağı anlamına gelmekte olduğunu ve Ankebût suresi 46. ayette geçen "Ehl- i Kitapla en güzel şekilde mücadele edin" ifadesinin zorlama bir yorumla diyalog için mesnet kabul edildiğini söylemektedir. Eryiğit, tebliğ zemininin devamlı ve canlı tutulması için diyaloga ihtiyaç olduğunu öne sürerek, İslâm'la Hıristiyanlık arasındaki temel farkın varlığını devam ettireceğini ve hiçbir Hıristiyan'ın İslâm'ın tevhit anlayışına gelmeyeceğini iddia etmektedir.[260]

Ömer Faruk Harman da diyalog adına yorum ve tevillere başvurulmamasının önemine işaret etmekte ve diyalogda tarafların samimiyetinin birinci şart olması, karşı tarafa şirin gözükmek için tavizlere girilmemesi ve yapmacık tavırlar sergilenmemesi gerektiğini belirtmektedir.[261]

Yümni Sezen "Bizim dinimiz daha üstün, daha akılcı, daha doğru, onlarınki bozulmuş, akılla çelişmiş, niye diyalogdan korkalım, onlar korksun" düşüncesinin,

---

[259] Mustafa Erdem, "Dinler Arası Diyalog ve Türkiye", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 29- 31.

[260] Süleyman Eryiğit, "Dinler Arası Diyalog İslâm'ın Meselesi Değil", Türk Yurdu Dergisi, C. 25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 32- 38.

[261] Ömer Faruk Harman, "Katolik Kilisesi Diyaloğu ve Misyonerlik", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 56.

psikolojik olarak bir şey ifade etse de, sosyolojik olarak başka şeyleri hesaba katmadığı için, gerçekliğinin olmadığını söylemektedir. Hıristiyanların, siyasî ve iktisadî ve daha pek çok şeyde Müslümanlardan daha güçlü olduğunu yani hiçbir şeyin eşit olmadığını belirterek, diyalog karşısında "bizim korkacak bir şeyimiz yoktur" düşüncesinin zorlama bir iyimserlikten öteye geçmeyeceğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Kur'an'da yer alan Yahudi ve Hıristiyanları kınayan ayetlerin yalnızca Hz. Muhammed döneminde yaşamış bazı Yahudi ve Hıristiyanlara hasredilmesinin de diyalog adına ortaya atılmış zorlama bir tevilden başka bir şey olmadığını belirtmektedir.[262]

Mustafa Köylü II. Vatikan Konsili kararlarının bazı Müslüman ilim adamlarını yeni bir teoloji geliştirmeye yönlendirdiğini ifade ederek bu durumu eleştirmektedir. Talbi'nin Müslüman olmayanların da hidayete erişebilecekleri görüşünü bu zihniyete örnek olarak göstermektedir. Köylü, bir kişinin kurtuluşa erebilmesi için iman etmesi gereken esasların Allah, melekler, kitaplar, peygamberler ve ahiret günü olduğunu söylerken günümüz dünyasında hiçbir Hıristiyan'ın bu şekilde bir Allah inancı olmadığını vurgulamaktadır. Köylü'nün eleştirdiği yorumlardan biri de Allah tarafından gönderilen tüm peygamberlerin aynı dini, yani İslâm'ı tebliğ ettiği yorumudur. O, böyle bir şeyin asla kabul edilemeyeceğini çünkü bir şeyin yenisi gelince onun eskisi ve bozulmuşuyla yetinilebileceği düşüncesinin tamamen zorlama bir yorum olduğunu söylemektedir. Kur'an'ın kendinden öncekileri tasdik ettiği gibi kendisinin de o şekilde tasdik edilmesini istediğini ifade etmektedir. Köylü'ye göre diyalogcuların bu tür yaklaşımları sadece İslâm'ın bu konudaki fikirlerini yanlış yorumlamaya neden olmamakta, aynı zamanda diğer din mensuplarının da yanlış bilgilendirilmeye sevk edildiğini vurgulamaktadır. Diğer din mensuplarına sizin dininiz de doğru, siz de hidayet kapsamındasınız denildiği takdirde, bir bakıma onların doğru yola gelmelerine fırsat verilmemiş ve onlara zulmedilmiş olacağını belirtmektedir.[263]

Daha önce ele aldığımız, dinler arası diyalogun "ılımlı İslâm'ı" oluşturmayı ve Müslümanları pasivize etmeyi hedeflediği görüşü başlığında belirttiğimiz Hıristiyanlarla Müslümanların amentülerinin aynı olduğu, Hz. Muhammed'e imanın şart olmadığı iddiaları da bu zorlama yorum ve tevillerin örneklerinden sayılmaktadır.

---

262 Sezen, a.g.e., s. 155- 156.
263 Köylü, a.g.e., s.138- 139.

Dinler arası diyalog konusunda zorlama bir takım yorum ve tevillere gidilmemesinin İslâm'ın emir ve yasaklarını doğru anlama ve anlatma adına önemli olduğu, aksinin ise doğru yoldan çıkmak olacağı vurgulanmaktadır.

3.4. Her Din Mensubunun Kendi Dini Çerçevesinde Kalması Gerektiği Görüşü

Dinler arası diyalog konusunda muhtemel tehlikelerden biri de bir din mensubunun diyalog sürecinde kendi dininin esaslarını başka bir dinin muhtelif yorumlarına yakınlaştırmasıdır. Bu anlamda dinler arası diyalogun sağlıklı ilerlemesi ve istenen sonuçları vermesi için yapılan uyarılardan biri de her din mensubunun kendi dini çerçevesinde kalması yönündedir.

Ahmed Yüksel Özemre, dinler arası diyalog konusunda Hıristiyan yetkililerin cesaretini kırmak için, her dinler arası diyalog toplantısının sonunda âdet haline getirilerek, Hıristiyanlık ile İslâm'ın bağdaşmasının mümkün olmadığı noktaların tek tek dile getirilmesinin isabetli olacağını bu şekilde Kur'an'ın "sizin dininiz size, benim dinim bana" düsturunun da uygulanmış olacağını ve İslâm'ın çizdiği sınırlar dışına da çıkılmamış olacağını belirtmektedir.[264]

Suat Yıldırım da dinler arası diyalogun başarılı olmasının şartlarından birinin farklı din mensuplarının, farklı konumda olduklarının bilincinde olması olduğunu belirtmektedir. Yıldırım'a göre olması gereken, herkesin kendi dini çerçevesinde kalarak diğerini tanımaya çalışmasıdır. Her dinin, kendisini bizzat kendi ifadeleriyle tanıtması yılların getirdiği peşin hükümleri de ortadan kaldıracaktır.[265]

Yıldırım bir başka makalesinde dinler arası diyalogun, her din mensubunun, kendi dinini, olduğu gibi, nasıl anlaşılmasını istiyorsa o tarzda anlatması, aynı fırsatı muhatabı olan din mensubuna da vermesi demek olduğunu söylemektedir. Herkesin en kıymetli hazinesi saydığı dinini bozmaksızın birlikte çalışacakları müşterek geniş alanların mevcut olduğunu, zaten kişinin dininden taviz vermesi hâlinde ortada diyalog kalmayacağını, kişinin dinini âdeta değiştirmiş olacağını vurgulamaktadır. Yıldırım'a göre diyalogda muhtemel tehlikelerden biri "hakikatin izafileşmesi"dir. Bu riski ortadan kaldırmanın yolunun herkesin kendi inancı dairesinde kalması olduğunu belirtmektedir.

---

[264] Özemre, a.g.m., s. 11.

[265] Suat Yıldırım, "Müslümanlarla Hıristiyanlar Arası Diyalog Demek Daha Doğru", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 58.

Herkesin kendi farklı inancının hakikat olduğuna kesin inanmakla beraber pratik hayatın çeşitli alanlarında öteki ile işbirliği yapabileceğini belirtmektedir.[266]

Dinler arası diyalog çalışmalarının hedefine ulaşması için, diyalog çalışmaları esnasında her dinin; inanç, ibadet, muamelat ve ahlâk esaslarıyla ortaya konulabilmesi; ayrıldıkları noktalarla, ortak noktaların belirlenebilmesi ve bu gerçekler bilindikten sonra herkesin kendi dininin sınırları içinde kalabilmesi olduğunu söyleyen Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük bunun sağlanabilmesi için diyalogun samimiyet, karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayanması gerektiğini belirtmektedirler.[267]

Nurullah Abalı da Müslümanlarla Hıristiyanların kendi kimliklerini muhafaza etmekle beraber, bir işbirliği ortamı sağlamaları ve insanlık için faydalı şeyler yapmaları gerektiğini belirterek bunun diyalogun amaçlarından biri olduğunu söylemektedir. Bu işbirliği için de dinlerin ortak noktalarının ortaya çıkarılarak bunlar üzerinde görüşmelerin ilerlemesi gerektiğini belirtmektedir.[268]

Dinler arası diyalogda amaçlanan her din mensubunun kendi dininin sınırları içinde diğer dini tanıması olmalıdır. Bunun için dinlerin ortak değerleri ele alınmalı ve dünyadaki olumsuzlukları düzeltme adına çaba sarf edilmelidir. Aksi bir durum dinler arası diyalog konusunda güvensizliği artıran bir etken olacaktır.

3.5. Dinler Arası Diyalog Konusunun Önemsiz Olduğu ve Fazla Abartıldığı Görüşü

Dinler arası diyalog konusunda ortaya çıkan bir diğer görüşte diyalog konusunun çok abartıldığı, aslında önemsenecek bir konu olmadığıdır. Genel itibariyle bu görüş sahipleri günümüz dünyasında din mefhumunun eski önemini kaybettiğini düşünenlerdir.

Milây Köktürk'e göre dinler arası diyalogdan haberdar olanlar, Hıristiyan ya da Müslüman dünya adına ortaya çıkan ve birbiriyle ilişki kuran kişiler sınırlı sayıdaki entelektüellerdir. Ne Türkiye'den çıkan heyetler İslâm toplumlarının, ne de batıdan gelen heyetler Hıristiyan toplumlarının resmî ve kurumsal temsilcisidir. Bu din çevrelerinden İslâm dinini tahrif etmeye yönelik yayınların da destek bulduğunun görüldüğünü söylemektedir. Bunlardan dolayı dinler arası diyalogun, kelimenin esas

---

[266] Suat Yıldırım, "Dinler ve Barış Sempozyumundan Geriye Kalan", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 64, Nisan-Mayıs- Haziran 2004, s. 7.

[267] Tümer-Küçük, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2002, s. 445-447.

[268] Abalı, a.g.e, s. 141- 142.

anlamıyla gerçekleşmesinin mümkün olmayan bir çaba, somut sonuç vermeyecek bir girişim olduğunu, bu konuda Müslüman toplumların entelektüellerinin de kendilerini kandırdığını belirtmektedir.[269]

Türker Alkan da bir yazısında, dinler arası diyalog adına ilâhî dinlerin temsilcilerinin sık sık bir araya gelerek, 'Diyalog çok iyidir, haydi hep beraber diyalog kuralım' dediklerini ancak toplantı biter bitmez eski yollarına devam ederek birbirlerinin kuyusunu kazdıklarını söylemektedir. Vatikan'da toplanan Uluslararası İlahiyat Komisyonu'nun aldığı kararlardan birinin Katoliklerin Müslümanlarla evlenmemesi yönünde olduğuna ve Türkiye'de gerçekleşen Müslüman bir kızın Hıristiyan bir erkekle evliliğinin tepki aldığına işaret ederek bu yaklaşımların dinler arası diyaloga yardımcı olmayacağını, birbiriyle evlenmeleri bile yasaklanan insanların diyalogundan bir hayır umulmayacağını iddia etmektedir.[270]

Alkan, bir başka yazısında Batı'dan gelecek tehlikelere karşı Müslümanların uyarılmasını ve diyalogun bu anlamda tartışma konusu olmasını anlamsız bulduğunu belirtmektedir. Zira böyle bir şeyin olmadığını, Batı dünyasının dinle değil ekonomiyle ve teknolojiyle meşgul olduğunu söylemektedir. Batı'da dinin, siyasal değil bireysel bir tercih olduğunu, İslâm'ı yok etmeyi bırakın Batı'nın kendi dinini bile umursamadığını, İslâm'ın Batı medeniyetine meydan okumasının ise İslâm dünyası şöyle bir düşünüldüğünde imkânsız olduğunun görüldüğünü söylemektedir. Alkan, bu ifadelerin ardından diyalog adına olsun mu, olmasın mı, tehlikeli mi, değil mi söylemlerinin anlamsız olduğunu belirtmektedir.[271]

Alkan, dinler arası diyalog olacaksa, bunun her şeyden önce din ve inanç özgürlüğüne dayanması gerektiğini, bir dinin yasaklanıp, diğerinin desteklendiği bir ortamda diyalogdan söz edilemeyeceğini ve dinci basının yalnızca kendileri gibi inananlar adına özgürlük istedikleri için bir çelişki içinde olduklarını söylemektedir. Başkasının dini özgürlüğünü kısıtlamaya çalışan bu insanların bir taraftan da dinler arası hoşgörüden, diyalogdan, inanç özgürlüğünden, özgürlük mücadelesinden söz etmelerini anlamsız bulduğunu söylemektedir. Dinler arası baskı ve yasaklamanın, daha çok tektanrılı dinlerde ortaya çıktığını, çoktanrılı dinlerin hoşgörülü olma bakımından bir

---

[269] Milây Köktürk, " Bir Teselli Hikâyesi: Dinler Arası Diyalog", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005, s. 24- 26.
[270] Türker Alkan, "Eflatun'a Yeni Mekân", Radikal Gazetesi, 02.12.2005.
[271] Türker Alkan, "İslâm Düşmanları Saldırıda mı?", Radikal Gazetesi, 18.08.2005.

sorunlarının bulunmadığını iddia etmektedir. Dinler arası savaşların, sürgünlerin, soykırımların, haçlı seferlerinin, cihatların Tektanrılı dinlerle ortaya çıktığını ve din kurumunun baskıcı bir nitelik kazandıkça bu sorunu çözmek için karşılıklı diyalog arama çabalarının katkısının sınırlı olacağını belirtmektedir. İnsanların bugüne kadar her zaman bir araya gelip, 'diyalog ve demokrasi çok iyidir, monolog ve dikta çok kötüdür, bizim dinimiz iyiden yanadır' deyip gene bildiklerini okumaya devam ettiklerini, bundan sonra da muhtemelen aynı tutumun devam edeceğini söyleyerek asıl çözümün laik yönetim biçiminde ve seküler yaşam tarzında olduğunu vurgulamaktadır.[272]

Alkan, diğer bir yazısında geçmişte dinler arasında diyalog olmadığı için sorunlar yaşandığını, çünkü dinin, siyasal yaşamda etkili olduğunu belirterek gelecekte aynı şeyin olmaması için şimdiden etkin bir diyalog başlatıldığını belirterek bu çabanın yersiz olduğunu söylemektedir. Zira böyle bir diyalogda alınacak ortak kararların fazla bir etkinliğinin ve yaptırım gücünün olmayacağını, din kurumunun gerçekten diyalog kurarak yararlı olabileceği çağın geçtiğini, dinin gücünü yitirdikten sonra diyalog arayışına girilmesinin kendi başına çelişkili bir tavır olduğunu iddia etmektedir. Alkan, diyalogun her zaman barış getirmediğini, gerçek anlaşmazlıkların ve çıkar çatışmalarının bulunduğu durumlarda diyalogun çatışmayla sonuçlanmasının da mümkün olacağını söylemektedir. Alkan konuya farklı bir açıdan yaklaşarak Türkiye'de Alevi-Sünni diyalogunun gerçekleştirilemediğini buna rağmen Hıristiyanlarla oturup dinler arası diyalog kurulmaya çalışıldığını belirtmektedir. Alkan, kendi vatandaşlarımızla kurulamayan dinler arası diyalogu elin yabancısıyla kurmanın bir gariplikten öteye gitmeyeceğini ifade etmektedir.[273]

Kanaatimizce dinler arası diyalogun önemine inanmamanın asıl sebebi diyalog çalışmalarının dünyada huzuru ve barışı sağlama adına elle tutulur bir sonuç doğurmamış olmasıdır. Diyalog çalışmaları bu yönde sonuçlar verdiği zaman kendi kendini ispatlamış olacaktır. Diyalogun önemsiz görülmesinin bir diğer sebebi ise daha önce ifade edildiği gibi kişinin dünya görüşüyle ilgilidir.

---

[272] Türker Alkan, "Hoşgörü", Radikal Gazetesi, 09.08.2005.
[273] Türker Alkan, "Diyalog", Radikal Gazetesi, 03.05.2005.

SONUÇ

Yaptığımız araştırma göstermektedir ki, diyalog faaliyetlerinin İslâm'a ters bir çaba olmadığını savunanlar yanında diyalog faaliyetlerinin dış kaynaklı ve İslâm'a zarar verme amaçlı olduğunu iddia edenler de mevcuttur. Diyalog taraftarları, özellikle Hz. Muhammed'in hayatında ve Kur'an'da diyaloga mesnet teşkil edecek noktalara işaret etmektedirler. Hz. Muhammed'in müşriklerle İslâm'ı anlatmak için görüşmesi, Necran Hıristiyanlarına hoşgörülü davranışları ve Müşriklerle, Yahudilerle, Hıristiyanlarla diyalog içinde olması, onlarla ilişki kurması, Allah'ın Âl-i İmrân 64. ayette Ehl-i Kitap'a geliniz çağrısı, yine Ankebût sûresi 46. ayette Ehl-i Kitab ile en güzel olan şeklin dışında bir tarzda mücadele etmeyin emri, Kur'an'da 31 ayrı yerde "Ya Ehli Kitap" hitabının yer alması bu delillerden sayılmaktadır. Hz. Muhammed'in Ebu Talip ile ticaret maksadıyla Şam'a gittiği esnada uğradığı manastır olan Saint Catherine manastırına, her türlü vergiden muaf olmaları ve hiçbir Müslüman'ın onlara dokunmaması, zarar vermemesi için, bir "Emanname" yani güvence mektubu yazdırıp vermiş olması da aynı şekilde diyalogun İslâmî kaynaklı olduğuna bir delil olarak gösterilmektedir.

Diyalog konusunda olumlu yaklaşım sergileyenlerin bir diğer iddiası da diyalog çalışmalarının, Müslümanların İslâm'ı tebliğ etmeleri için bir fırsat olduğudur. Tebliğ vazifesinin her Müslüman'a iktidar ve kabiliyetine göre ölünceye kadar farz olduğunun altı çizilerek, diyalog buna bir yol olarak gösterilmektedir. Bunlara göre insan ancak barış ve sulh ortamında karşısındaki insan ile temas kurar, kendi fikirlerini ona anlatır ve onun görüş ve düşüncelerinden istifade eder. Bu barış ve sulh ortamını da diyalog oluşturmaktadır. Eğer maksat tebliğ ise Müslümanların diğer din mensuplarıyla ilişkilerinde kullanacakları birçok yol ve yöntemden birisi de canlı temas yani diyalog olmaktadır. Dolayısıyla diyalog kopunca tebliğ imkânı da ortadan kalkmaktadır. O halden diyalogculara göre bir Müslüman'a düşen görev, diyalogun oluşturduğu olumlu ortamda, İslâm'ın amaçlarına uygun olarak nasıl hareket edeceğini belirleyip İslâm'ı tebliğ etmek olmaktadır.

Diyalog aleyhinde fikir beyan edenlere göre ise İslâm'a zarar vermek için ortaya atılmış diyalog kavramının Kur'an ve sünnete dayandırılmak istenmesi çok büyük bir yanlıştır ve asla tasvip edilemez. Diyalog taraftarlarının Kur'an için âdeta diyalog kitabı dediğine dikkat çekerek ayetleri farklı yorumladıkları belirtilmektedir.

Diyalog çalışmalarının tebliğ amaçlı yürütülebileceğini söyleyenlerin yanı sıra diyalogun misyonerlik olduğunu söyleyenlerde vardır. Öyle ki Hıristiyanların diğer din mensuplarını kendi inançlarına dahil etme çabası olan misyonerlik, dinler arası diyalog kavramıyla beraber sıkça anılan bir terim haline gelmiştir. Dinler arası diyalog aleyhtarları, diyalog adı altında Hıristiyanların misyonerlik faaliyetlerini devam ettirdiklerini, özellikle Türkiye'deki hoşgörü ortamından faydalandıklarını ve Türkiye'deki hoşgörü ve toleransı istismar ettiklerini iddia etmektedirler. Hıristiyan yetkililerce diyalogun, Kilisenin bütün insanları Kiliseye döndürme amaçlı misyonunun bir parçası olduğu söylenmektedir. Bundan ötürü de Diyalogun Türkiye kaynaklı bir fikir olmadığına dikkat çekilirken asıl amacın, İncil'i yayma, tanıtma ve sevdirme olup, misyonerliğe yardımcı olmak ve kilise kültürünün Müslümanlara nakledilip kabul ettirilmesi olduğu iddia edilmektedir. Dinler arası diyalog kavramını savunanların, bu savundukları kavram ile misyonerlerin, Vatikan'ın ve CIA'nın hedeflerine hizmet ettikleri belirtilmektedir. Diyalog aleyhtarlarınca misyonerlik faaliyetlerinin son yıllarda ayyuka çıkmasının, memleketin her yerinde kiliselerin açılmasının, sokaklarda, caddelerde peynir ekmek gibi İncil dağıtılmasının en önemli nedenlerinden biri, dinler arası diyalog süreci olarak gösterilmektedir.

Dinler arası diyalog aleyhtarlarının, diyalogun gizli misyonerlik olduğu yönündeki iddiaları diyalog savunucuları tarafından ise yersiz ve çoğu zaman da art niyetli olarak kabul edilmektedir. Bu iddia sahiplerinin, basit bir hasetçilik sonucu "misyonerlik" ile "diyalog" arasında ilişkiler kurdukları, oysa bugüne kadar yaşananların diyalogun Müslümanlığın daha iyi anlaşılıp gelişmesine, yeni müntesipler kazanmasına yardımcı olduğu belirtmektedir. Misyonerlik tehlikesinin doğru, ancak kaynağının yanlış algılandığı ve diyalog faaliyetlerine öncülük yapmanın yanlış olmadığı vurgulanmaktadır. Diyalog esnasında her iki tarafın birbirinin amacını bilerek, belirecek problemleri ortadan kaldırmasının mümkün olacağı söylenmektedir. Kanaatimizce misyonerlik tehlikesinin bu kadar basit bir şekilde geçiştirilmesi pek doğru olmamaktadır. Zira ülkemizde ve dünyada yaşananlar Hıristiyan dünyada misyonerliğin tüm canlılığıyla devam ettiğini ve misyonerliğin en önemli hedef kabul edildiğini göstermektedir.

Dünyada her gün farklı bir yüzle karşımıza çıkan uluslar arası terör faaliyetlerinin varlığı ve bu terör faaliyetlerinin din eksenli kabul edildiği herkesçe bilinmektedir. Dinler arası diyalog faaliyetlerinin farklı din mensuplarının birbirini tanıması sonucu bu terör faaliyetlerine çözüm olacağı iddia edilmektedir. İslâmî terör iddialarının olduğu bir ortamda kazanmanın yolunun diyalogdan geçtiği, 11 Eylül ile birlikte tırmanan önyargılı yaklaşımların taraflar arasında başlatılacak diyalog sürecinin yaratacağı olumlu hava ile düzeltileceği belirtilmektedir. Bir diğer iddia da Batı'nın İslâm'a yönelmesinden korkanların İslâm'ı terörle özdeşleştirdiği ve İslâm'ın böyle tanıtıldığıdır. Bizce bu ifadeler yanlış olmamakla beraber, yüzlerce yıl Osmanlı Devleti'nin hoşgörüsüyle karşı karşıya olan Batı'nın bu geniş hoşgörüye rağmen dostane tavırlar takınmadığı unutulmamalıdır.

Dinler arası diyalogdan umulan faydalardan biri de, diyalogun dünya barışına katkı sağlamasıdır. Ülkemizde hem hükümet hem de kişiler bazında, dinler arası diyalogun dünya barışına katkı sağlayacağı tezini savunanlar mevcuttur. Öyle ki bu amaçla bazı vakıflar ve platformlar da kurulmuştur. Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı ve bünyesinde kurulan Abant Platformu, Kültürlerarası Diyalog Platformu (KADİP) ve Diyalog Avrasya Platformu (DA Platform) bunlardandır. İnsanlık dışı acıların tekrar tekrar yaşanmaması için, manevî liderlerin aralarındaki dinî farklılıkları ve sorunları gündeme getirmeden ve kavga konusu yapmadan, karşılıklı görüşme ve anlayışla çalışmalarının zorunlu bir davranış olduğu belirtilmektedir. Diyalogun, hem inançlar alanında yanlış anlamaları tashih, hem de evrensel barışı yakalamak için bir ihtiyaç olduğu ve dünyanın yüz yüze geldiği dinler arası çatışma önlenmediği taktirde büyük bir felaketin olacağı iddia edilmektedir. Ancak yapılan diyalog çalışmalarına rağmen bu anlamda bir iyileşmenin olmaması ve hâlâ dünyanın her yerinde zulüm altında olan Müslümanların varlığı bu iddiaların güvenilirliğini azaltmaktadır.

Dinler arası diyalogun, oryantalistler tarafından, İslâm ümmetine ve ümmetin maddi ve manevi kaynaklarına yönelik sömürü ve sömürgeciliği kolaylaştırmak amacıyla misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde icat edilmiş, sinsi ve alçakça bir tuzak, sömürgeci ve bölücü bir misyonerlik projesi olduğu belirtilmektedir. Dinler arası diyalog, batıya karşı duyulan ve tarihten gelen güvensizlik sebebiyle de haçlı zihniyetinin yeni bir versiyonu şeklinde kabul edilmektedir. Avrupa devletlerinin asırlarca Osmanlı akınlarını durdurmak için çareler aradığı, dinler arası diyalog

çalışmalarının da geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkan projenin bir devamı olduğu belirtilmektedir. Bu iddialar Batı'nın tarihi düşünüldüğünde pekte mesnetsiz değildir.

Dinler arası diyalog fikrine sıcak bakılmamasının sebeplerinden biri de, diyalog söylemlerinin İslâm'ı muharref dinlerle aynı seviyeye çektiği düşüncesidir. Dinler arası diyalog faaliyetleri kapsamında yapılan görüşmelerde tüm dinlerin eşit seviyede kabul edilmesi, dinler arası diyalog taraftarlarının bazı söylemleriyle İslâm'ın hak din olduğu gerçeğini göz ardı ettikleri düşüncesi ve özellikle "İbrahimî dinler" tabiriyle "indirilmiş din"den "uydurulmuş din"e geçişin amaçlanması diyalog konusunu çetrefilli hale getirmektedir.

Diyalog adı altında Batı'nın kendi siyasi isteklerini yerine getirmeye çalıştığı da iddia edilmektedir. Diyalogun eşitler arasında olacağı, dinler arası diyalogda ise tarafların eşit olmadığı ve diyalogla amaçlanan şeyin İslâm'ı tahrif edip, Müslümanlara çok daha derinden zarar vermek ve Batı'nın siyasi hedeflerine zemin hazırlamak olduğu belirtilmektedir.

Dinler arası diyalog adı altında yapılan görüşmelerde İslâm'ın bazı emir ve yasaklarının esnetilmeye çalışıldığı ve ılımlı İslâm adında yeni bir anlayışın ortaya konmak istendiği belirtilmektedir. Amerikan projeleri ile uyum içinde olan Müslümanların, "ılımlı Müslümanlar" olarak tanımlandığı, bu Müslümanların ise örtülü bir Hıristiyanlık propagandası olan dinler arası diyalog süreci ile küresel din projesinin içine çekildikleri ifade edilmektedir. Ilımlı İslâm'a göre, İslâm'ın tek hak din olmadığı üç ya da dört tane hak din bulunduğu ve bu anlayışın "üç büyük din, semavî dinler, İbrahimî dinler" gibi ifadelerle ortaya konulduğu söylenmektedir. Ilımlı İslâm diye adlandırılan sürecin, hakikatte küresel sömürge odakları ve Kilise'nin diyalog stratejisi bağlamında kurguladığı ve "gevşek vahiy inancı"yla oluşturulmuş İslâm'dan başka bir İslâm olduğuna dikkat çekilmektedir. Dinler arası diyalog sürecinde İslâm'ın sarsılan, çiğnenen ya da inkâr edilen hükümlerinin olduğu belirtilmektedir.

Dinler arası diyalog konusunda olumlu ve olumsuz düşünenlerin yanında temkinli yaklaşanlar da mevcuttur. Bunlar genel olarak diyalogun gerekli ancak ihtiyatla yaklaşılması gereken bir konu olduğunu söylemektedirler. Şüphe ve ihtiyatı haklı ve gerekli görmekle beraber dinler arası diyaloga günümüzde eskisinden daha çok ihtiyaç olduğu, özellikle Avrupa'da yaşayan Müslümanlar için diyalogun çok gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Müslümanların bu tür faaliyetlere katıldıklarında hem kendi dinlerini

hem de karşı tarafı iyi bilmeleri ve inisiyatifi tümüyle karşı tarafa bırakmamaları gerektiği, diyalogda amaç, usul ve niyetin önemli olduğu, bunlar iyi muhafaza edildiği zaman diyalogun sakıncalarının ortadan kaldırılacağı, diyalogun sınırlarının, takip edilecek metodun, karşılıklı samimiyetin ve düşülecek muhtemel hataların gözden geçirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Dinler arası diyalog konusunda ciddî bir teşkilatlanmanın olmaması Müslümanların büyük bir eksiği olarak görülmektedir. Türkiye'nin dinler arası diyaloga, hem güçlü kurum ve kuruluşlarla hem de yetişmiş elemanlarla hazır olması gerektiği, diyalog çalışmalarının resmi bir politika çerçevesinde ve belirli bir kurum tarafından yürütülmesi gereği ifade edilmektedir. Dinler arası diyalog çalışmalarının daha sağlıklı yürütülebilmesi için İlâhiyat Fakültesi veya Diyânet İşleri Başkanlığı bünyesinde özel bir kurumun oluşturulmasının ve dinler arası diyalog toplantılarına da Diyanet İşleri Başkanlığı'nda kurulacak bu birimin ve ilâhiyat fakültelerinin katılması, dinler arası diyalog toplantılarının devletlerce resmen kabul edilen dinî kurumların temsilcileriyle yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Dinler arası diyalogdan umulan faydanın elde edilebilmesi için diğer din mensuplarıyla yakınlaşma adına veya ortak paydalar oluşturmak için zorlama yorum ve tevillere gidilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Diyalogda tarafların samimiyetinin birinci şart olması, karşı tarafa şirin gözükmek için tavizlere girilmemesi ve yapmacık tavırlar sergilenmemesi gerektiği belirtilerek II. Vatikan Konsili kararlarının bazı Müslüman ilim adamlarını yeni bir teoloji geliştirmeye yönlendirdiğine dikkat çekilmektedir. Aynı şekilde dinler arası diyalogun sağlıklı ilerlemesi ve istenen sonuçları vermesi için her din mensubunun kendi dini çerçevesinde kalması da dikkat edilecek hususlar arasında gösterilmektedir. Hakikatin izafileşmesi tehlikesine düşülmemesi için herkesin kendi inancı dairesinde kalması gerektiği belirtilmektedir.

Bu çalışmamızda, diyalog konusunun çok abartıldığını, aslında önemsenecek bir konu olmadığını düşünenlerin de -azınlığı teşkil etmekle beraber- bulunduğunu göstermeye ve onların da görüşlerine yer vermeye çalıştık. Bunlara göre dinler arası diyalogdan haberdar olanlar sınırlı sayıdaki entelektüellerdir. Diyalogun, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir çaba, somut sonuç vermeyecek bir girişim olduğu, bu konuda Müslüman toplumların entelektüellerinin de kendilerini kandırdığı belirtilmektedir. Diyalog adına yapılan görüşmeler sonunda alınacak ortak kararların fazla bir etkinliğinin ve yaptırım gücünün olmayacağı, din kurumunun gerçekten diyalog kurarak

yararlı olabileceği çağın geçtiği, dinin gücünü yitirdikten sonra diyalog arayışına girilmesinin kendi başına çelişik bir tavır olduğu iddia edilmektedir.

Dinler arası diyalog konusunda bugüne kadar çok şey söylendi ve yazıldı. Bundan sonra da konu daha çok konuşulacak gibi gözükmektedir. Müslümanların diyalogu, daha sağlıklı bir zeminde yürütebilmeleri için, bu süreçte planlı ve teşkilatlı bir şekilde hareket etmeli ve konu üzerinde bilim adamlarının yönlendirmeleri dikkate alınarak muhtemel tehlikelere karşı halk bilinçlendirilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

ABALI, Nurullah : Müslüman Hıristiyan Diyalogu, Nesil Yayınları, İstanbul, 2001.

ADAM, Baki : "Modern Dünyada Misyonerliğin Yeni Yüzü: Dinler Arası Diyalog", www.divinity.ankara.edu.tr

AKAŞEH, Halid : "Diyalog Ölüm Kalım Meselesi", Radikal Gazetesi.

AKYOL, Taha : "Kur'anı Öpen, Camiye Giren Bir Papa", Milliyet Gazetesi.

ALBAYRAK, Mükremin : "Barış ve Diyalog, Kültür Haline Gelmeli", Zaman Gazetesi,16.05.2004.

ALÇI, Nagehan : "Farklı Tas Aynı Hamam", Akşam Gazetesi, 21.08.2005.

ALICI, Mustafa : Müslüman-Hıristiyan Diyaloğu, İz Yayıncılık, İstanbul, 2005.

ALKAN, Türker : "Diyalog", Radikal Gazetesi, 03.05.2005.

…………………… : "Eflatun'a Yeni Mekân", Radikal Gazetesi, 02.12.2005.

…………………… : "İslâm Düşmanları Saldırıda mı?", Radikal Gazetesi, 18.08.2005.

…………………… :"Hoşgörü", Radikal Gazetesi, 09.08.2005.

ARSLAN, Adem Yavuz :"Diyalogun Önündeki En Büyük Engel Önyargı", Zaman Gazetesi. 28.09.2005.

ATAÇ, Yelda :"Misyonerlere Karşı Diyanetten Uyarı", Hürriyet Gazetesi. 31.07.2002.

ATİKKAN, Zeynep : "Yaşam Diyalogu", Akşam Gazetesi. 21.10.2002.

AYDIN, Mahmut : "Diyalog Dinlerin Mensupları Arasında Olur", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

AYDIN, Mehmet : "Dinler Arası Diyalog Çağın Bir İhtiyacı", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

AYDIN, Mehmet S : İçe Kritik Bakış, İstanbul, 1999.

AYDEMİR, Bülent :"Türkiye'den Din Barışı İçin 500 bin Euro", Sabah Gazetesi, 29.08.2005.

AYDEMİR, Fikret :"Diyalog Değil Politik Toplantı", Sabah Gazetesi, 07.01.2005.

AYDÜZ, Davut : "Dinler Arası Diyalogun Gerekliliği", Polemik Değil Diyalog, Ufuk Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2006.

AYMAZ, Abdullah :"Necran Papazlarının Mescid-i Nebevi'de Ayinleri", Zaman Gazetesi, 18.01.2004.

BALA, Tevfik : "Ilımlı İslam Tuzağı", Milli Çözüm Dergisi, Eylül 2006.

BARDAKÇI, Murat :"Avrupalı Olmayı Beklerken, Papa Bizi Avrupa'dan Kovan Papazı Ermiş Yaptı", Hürriyet Gazetesi, 11.05.2003.

BARDAKOĞLU, Ali : "Diyalog", Polemik Değil Diyalog, Ufuk Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2006.

BAŞ, Haydar :"Dinler Arası Diyalogun Arka Planı", Yeni Mesaj Gazetesi, 21.09.2001.

BAŞAR Alaaddin : "Dinler Arası Diyalog", www.sorularlaislamiyet.com.

BAYRAKTAR, Muharrem : " 'O Adam' Gizli Kardinal mi?", Yeni Mesaj Gazetesi, 31.07.2004.

BAYZAN, A.Rıza .-İbrahim Berk :"Küresel Din Projesi", www. diyalogmasali. com, (8.2.2004)

BAYZAN, A.Rıza : "Amerika İslâm Dünyasından Ne İstiyor?(6) Ve Amerikanın Küresel Din Projesi", Yeni Mesaj Gazetesi, 19.10.2002.

BAYZAN, A.Rıza : "Küreselleşme Vahşi Kapitalizmin Yeni Maskesi mi?", Yeni Mesaj Gazetesi, 30.10.2001.

BEYAZ, Zekeriya : "Misyonerler Ulusal İnançlarımızı Yıkıyorlar", Takvim Gazetesi, 02.02.2005.

BİLGİN, Beyza : "İslâm ve Hoşgörü", Diyanet İlmi Dergi, C,34.

BİR, İsmail B. : "Dinler Arası Diyalog Tehlikesi", Yeni Mesaj Gazetesi, 21.07.2004.

BULAÇ, Ali : "Misyonerlik", Zaman Gazetesi, 26.01.2005.

…………… : "Türkler Hıristiyan Olabilir mi?", Zaman Gazetesi, 23.02.2005.

ÇELİK, Ahmet - Ali Rafet Özkan: "Yeni Bir Evanjelik Hıristiyan Taktiği: Uydurma Kur'an "El- Furkânu'l- Hakk", Ekev Akademi

Dergisi, sayı: 28, Yaz 2006.

ÇİMEN, Ali : "Clinton: Diyalogun Artması Türkiye'ye Bağlı", Zaman Gazetesi, 19.09.2005.

DEDE, Orhan : "Terörün Amacı Ne?", Yeni Mesaj Gazetesi, 12.07.2005.

……………… : "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(1)", Yeni Mesaj Gazetesi, 06.06.2005.

……………… : "Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(2)", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.03.2005.

……………… :"Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(3)", Yeni Mesaj Gazetesi. 09.03.2005.

……………… :"Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(4)", Yeni Mesaj Gazetesi, 10.03.2004.

………………. :"Dinler Arası Diyalog İhanet mi?(5)" Yeni Mesaj Gazetesi, 11.03.2005.

……………… :"Diyalog + AKP= BOP-1", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.12.2004.

……………… :"Diyalog + AKP= BOP-2", Yeni Mesaj Gazetesi, 10.12.2004.

……………… :"Diyalogculuk ya da Timsahın Gözyaşları", Yeni Mesaj Gazetesi, 07.04.2005.

……………… :"Osmanlının Parçalanması ve Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi,13.04.2005.

……………….. :"İslâm- Ilımlı İslâm (1)", Yeni Mesaj Gazetesi, 06.06.2005.

DEĞİRMENCİ, Ali :"Haçlı Seferi'nin Kültür Ayağı", Yeni Mesaj Gazetesi, 29.03.2003.

DEMİR, Ayhan :"Medeniyet Muhasebesi", Milli Gazete, 25.07.2005.

DUMANLI, Ekrem : "Diyalog İftarı, Pera House, Prens Charles", Zaman Gazetesi,26.10.2004.

………………….. :"Avrupa ve İslâm Düşmanlığı", Zaman Gazetesi, 19.05.2005.

ERDEM, Mustafa : "Hayal ve Gerçek Arasında AB, Hıristiyanlar ve

Diyalog",Dinî Araştırmalar, C.7, sayı: 19, Mayıs-Ağustos 2004.

…………………. :"Dinler Arası Diyalog ve Türkiye", Türk Yurdu Dergisi, C.25., sayı: 209, Ocak 2005.

ERYİĞİT, Süleyman :"Dinler Arası Diyalog İslâm'ın Meselesi Değil", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

EYGİ, Mehmet Şevket : "Nurculara Tenkit", Milli Gazete, 26.08.2005.

GÜNDÜZ, Şinasi : "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", Diyanet İlmi Dergi,C.38, Nisan Mayıs Haziran 2002, sayı: 2.

GÜNEŞ, Ahmet : Hoşgörünün Hukukî Temeli, Yeni Akademi Yayınları, İzmir,2006.

GÜNGÖR, Ali İsra : "II. Vatikan Konsilinden Sonra Hıristiyan –Müslüman İlişkileri", İslam'ın Bugünkü Meseleleri, Türk Yurdu Yayınları, No: 38, Ankara, Ağustos 1997.

………………….. :Vatikan Misyon ve Diyalog, Töre Basın Yayın, Ankara 1997.

………………….. : "Dinler Arası Diyalog mu, Dinler Arası İlişkiler mi?", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

GÜRSOY, Ahmet :"Peygambere Saldırı ve Diyalogcular", Yeni Çağ Gazetesi, 02.04.2006.

İktibas Dergisi :" Dinler Arası Diyalog Kavramı II", C.20, sayı: 280, Nisan 2002.

Haberler : "Katolik Kilisesi; Müslümanlarla Evlenmekten Kaçının", Akşam Gazetesi, 30.11.2005.

Haberler :"Katolik Kilisesi; Müslümanla Evlenmeyin", Milliyet Gazetesi, 01.12.2005.

Haberler :"İKÖ-AB Diyalogu Kıbrıs'ta Koptu", Zaman Gazetesi, 02.10.2004.

HANEFİ, Hasan :"Batı İslâm'a Dost Olur mu?", Radikal Gazetesi, 26.09.2002.

HARMAN,Ömer Faruk : "Katolik Kilisesi Diyaloğu ve Misyonerlik", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

HATEMİ, Hüseyin :"Müslümanların Diyaloga Girmelerinin Şartları ve Amacı", Kültürler Arası Diyalog Sempozyumu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, 7-8 Mart 1998.

İNCE, Özdemir : "Bir Roma Sabahı", Hürriyet Gazetesi, 23.08.2003.

KARABACAK, Müslim : "Tek Yumurta İkizi Medeniyetler Buluştu", Yeni Mesaj Gazetesi, 14.02.2002.

……………………….. :"AKP Dinler Arası Diyalogun Siyasi Ayağı mı?", Yeni Mesaj Gazetesi, 11.10.2002.

………………………… :"İmanî Konularda Zerre Sapma Olmaz", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.01.2004.

KARAMAN, Hayrettin :"Diyalog Kopunca Tebliğ İmkânı da Ortadan Kalkar", Zaman Gazetesi, 15.07.2005.

KARAMAN, Hayrettin : "Diyalog 2", Yeni Şafak Gazetesi, 19.12.2004.

……………………… : "Ötekilerle Diyalog 3", Yeni Şafak Gazetesi, 02.05.2005.

……………………… : "Diyalogun Mana ve Maksadı", Yeni Şafak Gazetesi, 07.05.2005.

KESKİN, Abdulbaki : "Diyalog Meselesi", Türkiye Günlüğü Dergisi, sayı: 25, Kış 1993.

KIRKINCI, Mehmet :"Tebliğ ve Diyalog", www.sorularlaislamiyet.com.

KOÇ, M. Emin :"Diyalogcu Kellerin Barış İlacı", Yeni Mesaj Gazetesi, 27.07.2005.

………………. :"Modern Misyonerlik Olarak Dinler Arası Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 09.07.2005.

………………. :"Uzaktan Kumandalı Dinler Arası Diyalogun Stratejik Boyutu" Yeni Mesaj Gazetesi, 14.07.2005.

……………….. :"Diyalogun Gayesi Dünyayı Hıristiyanlaştırmak", Yeni Mesaj Gazetesi, 08.07.2005.

……………… :"Dinler Arası Diyalog Bir Vatikan Kurumu", Yeni Mesaj Gazetesi, 07.07.2005.

……………… : "Sömürgecilerin Ilımlı İslâm'ını Temellendiren Dinler Arası Diyalog", Yeni Mesaj Gazetesi, 13.07.2005.

KÖKSAL, Alaaddin : "Hak Batıl Mücadelesi", Milli Gazete, 15.07.2005.

KÖKTÜRK, Milây :" Bir Teselli Hikâyesi: Dinler Arası Diyalog", Türk Yurdu Dergisi,C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

KÖYLÜ, Mustafa : Dinler Arası Diyalog, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.

KURUCAN, Ahmet :"Diyalog Faaliyetleri Misyoner Tuzağı mı?", Zaman Gazetesi, 22.02.2004.

KÜÇÜK, Abdurrahman : "Dinler Arası Diyaloğun "Diğer Yüzü" Üzerine", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

………………………… :"Dinler Arası Diyaloga Niçin İhtiyaç Vardır?", Dinî Araştırmalar Dergisi, C.1, sayı: 1, Mayıs 1998.

………………………… :"Müslüman Hıristiyan Diyaloguna Genel Bir Bakış", Asrımızda Hıristiyan- Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı ilmî Toplantılar Dizisi.

MERT, Nuray :"Ne İşbirliği, Ne Diyalogu?", Radikal Gazetesi, 17.11.2005.

METE, Ömer Lütfi :"Hatay'dan Kazan'a Boşgörü", Sabah Gazetesi, 30.08.2005.

Misyonerlik yazı dizisi :"Yöntem Farklı Hikaye Aynı", Akşam Gazetesi, 24.12.2004.

Misyonerlik yazı dizisi :"Ne Dediler?", Akşam Gazetesi, 23.12.2004.

Misyonerlik yazı dizisi :"Topraklarımızı Alıp İncillerini Verdiler", Akşam Gazetesi, 22.12.2004.

ODABAŞ, Nedim : "Uyanık Olalım", Milli Gazete, 23.08.2005.

ORUÇ, Mehmet : Dinler Arası Diyalog Tuzağı ve Dinde Reform, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

ÖKTEM, Niyazi, :Diyalog Yazıları: Dinler Arası Diyalog ve Hoşgörü , Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

………………. :"Misyonerlik Olayında İslâm Kazançlı Çıkacaktır", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

ÖZCAN, Zafer :"Türkiye'nin Menfaati Neyi Gerektiriyorsa Onu Yapıyoruz ", Zaman Gazetesi, 17.06.2004.

ÖZEK, Ali :Asrımızda Hıristiyan- Müslüman Münasebetleri,

Tartışmalı ilmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993.

ÖZEMRE, Ahmed Yüksel : "Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlik", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

ÖZKAN, Ali Rafet :"Diyalog Eşit Şartlarda Yetkin Eller Tarafından Yapılmalı", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

………………… : Amerikan Evanjelikleri "Baptistler", IQ Kültür- Sanat Yayıncılık, (1. Baskı), Erzurum, Nisan 2005.

ÖZŞAHİN, Lütfü :"Dinler Arası Diyalog Üzerine Bir Derkenar", Yeni Şafak Gazetesi, 31.06.2004.

SEYDİ, Süleyman :"Medeniyetler Çatışmasına Karşı 'Somut Adım!' ", Zaman Gazetesi, 22.05.2005.

SEYİD, Rıdvan : "Reformda Sınıfta Kalan Ulema Güven Kazanmalı", Radikal Gazetesi, 06.07.2003.

SEZEN, Yümni :Dinler Arası Diyalog İhaneti: Dinî-Psikolojik-Sosyolojik Tahlil, Kelâm Yayınları, (2. Baskı), İstanbul, 2006.

SİFİL, Ebubekir :"Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlik Faaliyetleri", İnkişaf Dergisi, sayı: 4, (4.11.2005).

SMITH, Jane I. :"Hıristiyan Müslüman İlişkileri", Zaman Gazetesi, 21.07.2005.

SÖZÜER, Adem :"Papa'nın Müslümanlara Mesajı", Takvim Gazetesi, 10.05.2005.

ŞAHİN, Ahmet :"İslâm'da Dinler Arasında Düşmanlık Değil Dostluk Öncedir", Zaman Gazetesi, 11.02.2004.

ŞİMŞEK, Emin : Hıristiyan Nur Talebeleri, Gencadam.net

TINÇ, Ferai :"Papa, Müslümanlar ve Özür", Hürriyet Gazetesi, 04.04.2005.

TOMBULOĞLU, Mustafa :"Misyonerlik Üzerine", Yörtürk Kültür ve Sanat Dergisi, Mayıs-Haziran 2005.

TURAN, Süleyman : Misyonerliğin Kurucusu Pavlus, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

TÜMER, Günay - Abdurrahman Küçük: Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, (4. baskı), Ankara, 2002.

TÜRENÇ, Tufan :"İftardaki Dinler Mozaiği", Hürriyet Gazetesi, 05.11.2003.

ÜNAL, Ali : "Gerçekler ve İtirazlar Arasında Hoşgörü ve Diyalog", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 68, 2005.

YAĞCI, İsmail : "Dinler Arası Diyalog Çalışmaları Neden Türkiye'de?", Türkiye Gazetesi, 10.11.2004.

………………. : "Dinler Arası Diyalog ve Misyonerlerin Kanlı Faaliyetleri", Türkiye Gazetesi, 06.07.2000.

YAKIT,İsmail :"Kin ve Nefretler Hep Diyalog Eksikliğinden Doğar", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

YARAN, Cafer Sadık : İslâm ve Öteki:Dinlerin Doğruluk, Kurtarıcılık ve Bir Arada Yaşama Sorunu, 'Dinsel Kaplayıcılık', Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2001.

Yeni Ümit Dergisi :"Hayrettin Karaman ile Diyalog Üzerine", sayı: 68, Nisan- Mayıs-Haziran 2005.

YILDIRIM, Suat : "Dinler ve Barış Sempozyumundan Geriye Kalan", Yeni Ümit Dergisi, sayı: 64, Nisan- Mayıs- Haziran 2004.

…………………. :"Müslümanlarla Hıristiyanlar Arası Diyalog Demek Daha Doğru", Türk Yurdu Dergisi, C.25, sayı: 209, Ocak 2005.

YILMAZ, M. Nuri :11 Eylül Olayı ve Dinler Arası Diyalog", Sabah Gazetesi, 26.11.2001.

………………… : "Diyalog Önem Kazandı", Yeni Şafak, 05.12.2001.

…………………. :"Dinler Tarihinde Yeni Sayfa", Sabah Gazetesi, 17.06.2000.

WEB SİTELERİ

www.Kutsalkitap.org

www.kutsalkitaplar.net.

www.HristiyanTürk.com

www.NursiStudies.com

www.divinity.ankara.edu.tr

www. diyalogmasali. com

www.Gencadam.net

www.gyv.org.tr

www.da.com.tr

ÖZGEÇMİŞ

1979 Yılında Erzurum İli Pasinler İlçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Erzurum'da, üniversite öğrenimini ise Marmara Üniversitesi İlahiyât Fakültesinde 2002 yılında tamamladı. 2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni olarak göreve başladı. Halen Erzurum il Merkezinde öğretmenlik görevine devam etmektedir.